

60 lat
Centrum
Edukacji Nauczycieli
w Gdańsku

MONOGRAFIA

60 lat
Centrum
Edukacji Nauczycieli
w Gdańsku

1952-2012

MONOGRAFIA

60 lat
Centrum
Edukacji Nauczycieli
w Gdańsku
1952-2012

Gdańsk 2012

Autorzy:

Jan Kulas

Andrzej Januszajtis

Beata Symbor

Redakcja:

Anna Krajnowska

Beata Symbor

Beata Zdrowowicz

Korekta:

Anna Konkolewska

Projekt graficzny i skład:

Beata Kwaśniewska

Okladka:

Beata Kwaśniewska

Autor grafiki na okładce:

Cezary Paszkowski

ISBN 978-83-86526-42-0 (CD-R)

Wydawca:

Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku

al. gen. J. Hallera 14

80-401 Gdańsk

SPIIS TREŚCI

<i>Słowo wstępne</i>	7
Mieczysław Struk	
<i>Przedmowa</i>	11
MONOGRAFIA	
<i>Kalendarium</i>	15
<i>Struktura organizacyjna</i>	17
<i>Działalność badawcza, wydawnicza,</i> <i>szkoleniowa</i>	43
<i>Kadra kierownicza</i>	59
<i>Podsumowanie</i>	63
Jan Kulas	
WSPOMNIENIA	65
SZKOŁY DAWNEGO WRZESZCZA	83
Andrzej Januszajtis	
BIBLIOGRAFIA	
<i>Bibliografia dokształcania, doskonalenia</i> <i>i samokształcenia zawodowego nauczycieli</i>	97
Beata Symbor	

SŁOWO WSTĘPNE

*Sami musimy stać się zmianą,
do której dążymy w świecie.*

Mahatma Gandhi

Edukacja jest wartością uniwersalną, stanowi jedno z podstawowych praw człowieka. Powinna umożliwiać każdemu wszechstronny rozwój indywidualny i wyposażać w kompetencje niezbędne do samorealizacji, ale też przygotowywać do aktywnego współuczestnictwa w życiu społecznym i gospodarczym oraz współtworzenia kultury. Trudno wyobrazić sobie, aby edukacja mogła sprostać pokładanym w niej nadziejom i skutecznie odpowiadać na wyzwania współczesności bez systemu wsparcia, m.in. instytucji odpowiadających za doskonalenie zawodowe kadry oświatowej. Refleksji nad ich działalnością sprzyja obchodzony w tym roku jubileusz 60-lecia Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku. Z tej właśnie okazji została przygotowana niniejsza publikacja.

Jubileusz skłania do podsumowań i refleksji na temat działań związanych z doskonaleniem zawodowym nauczycieli, realizowanych w minionych latach. To także znakomita okazja do uhonorowania osób i instytucji zaangażowanych we wspieranie szkół oraz placówek oświatowych w re-

alizacji jakże trudnych i odpowiedzialnych zadań na rzecz kształcenia i wychowania młodych pokoleń. Nie możemy jednak poprzestać na podróży sentymentalnej. Jubileuszowa chwila refleksji jest okazją do zabrania głosu w toczącej się obecnie dyskusji o nowej roli placówek doskonalenia nauczycieli oraz punktem wyjścia do planowania dalszych działań, służących budowaniu systemu wsparcia szkoły dostosowanego do współczesnych wyzwań edukacyjnych.

Skoncentrowanie na przyszłości powinno być ważne dla oświaty, ponieważ edukacja musi radzić sobie z nadmiarem wiedzy, jej szybką dezaktualizacją i nieprzystawalnością ludzkich kwalifikacji do zmieniającej się rzeczywistości społecznej, gospodarczej i kulturalnej. Edukacja musi się zmieniać i polski system oświaty zmienia się nieustannie – świadczą o tym chociażby liczne modyfikacje ustaw i rozporządzeń dotyczących różnorodnych kwestii edukacyjnych. Jednak rzeczywistej, głębokiej transformacji nie uda się dokonać tylko za pomocą regulacji prawnych. Międzynarodowa Komisja do spraw Edukacji dla XXI wieku w raporcie dla UNESCO, opracowanym pod przewodnictwem Jacques'a Delors'a, wskazuje na kluczowe znaczenie edukacji dla rozwoju świata oraz nauczyciela jako promotora tych zmian.

Jakie zmiany powinni promować nauczyciele w naszym regionie? Wizja przedstawiona w aktualizowanej Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego ukazuje nasze województwo jako region trwałego wzrostu, (...) który buduje swą unikalną pozycję, wykorzystując aktywność społeczeństwa obywatelskiego, silny kapitał społeczny i intelektualny (...); wreszcie który jest liderem pozytywnych zmian społecznych i gospodarczych w Polsce i w obszarze Południowego Bałtyku¹. W realizacji tej wizji istotną rolę musi odegrać edukacja. Czy sprosta stojącym przed nią wyzwaniom? Pomocna w poszukiwaniu odpowiedzi na to pytanie może okazać się analiza potencjalnych scenariuszy rozwojowych pomorskiej edukacji, stworzona na podstawie badań oraz analiz prowadzonych w ramach panelu „Edukacja i wiedza” projektu „Pomorze 2030”. Opracowane przez ekspertów scenariusze znacząco różnią się pomiędzy sobą, są bardziej lub mniej optymistyczne, jednak wszystkie pozostają tak samo prawdopodobne. Od nauczycieli w dużym stopniu zależy, który ze scenariuszy urzeczywistni się. Przed każdą oświatową Pomorza ogromnie trudne zadanie: trzeba dobrze przystosować uczniów do funkcjonowania w przyszłości, czyli dobrze przygotować ich na nieprzewidywalne. Nieodzownym wsparciem dla nauczyciela podejmującego to wyzwanie powinien być sprawnie działający system doskona-

1 Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego (projekt) Pomorskie 2020, projekt uwzględniający wyniki konsultacji społecznych, oceny ex-ante oraz strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, 19.07.2012 r.

lenia zawodowego, wyprzedzający zawsze o krok szkolną rzeczywistość, zapewniający również własny rozwój nauczyciela.

Jednym z ważnych zadań, jakie postawił sobie samorząd województwa pomorskiego, jest stworzenie sieci dialogu edukacyjnego w regionie, która powinna stanowić podstawę do budowania ogólnopolskich i międzynarodowych sieci współpracy. Pierwszym krokiem w kierunku realizacji tego celu będzie I Forum Pomorskiej Edukacji, przygotowywane przez Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego. Ważną rolę w tym procesie powinno odegrać Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku, które już teraz popularyzuje wyniki najnowszych badań naukowych oraz promuje przykłady dobrych praktyk. Priorytetem dla Centrum jest stworzenie pomorskiego systemu wspierania szkół i placówek w podnoszeniu efektywności ich pracy, a także inspirowanie i aktywizowanie pomorskiego środowiska oświatowego do dyskusji o edukacji.

Na zakończenie warto przytoczyć słowa Henry'ego Forda: *Każdy, kto przestaje się uczyć, jest stary, bez względu na to, czy ma 20, czy 80 lat. Kto kontynuuje naukę, pozostaje młody. Najwspanialszą rzeczą w życiu jest utrzymywanie swojego umysłu młodym.* Z okazji jubileuszu 60-lecia Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku życzę całemu pomorskiemu środowisku oświatowemu wiecznej młodości umysłów, otwartości na świat oraz konsekwencji i sukcesów w poszukiwaniu nowych, lepszych rozwiązań edukacyjnych.

Mieczysław Struk
Marszałek Województwa Pomorskiego

PRZEDMOWA

W roku 2012 obchodzimy Jubileusz 60-lecia powstania i działalności Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku. To wydarzenie jest dla nas szczególnie ważne, gdyż stoimy przed nowymi systemowymi zmianami, mającymi zapewnić – jak nigdy wcześniej – kompleksowe, dostosowane do współczesnych wyzwań edukacyjnych, a wręcz „uszyte na miarę” wsparcie szkół i placówek.

Niniejsza praca odwołuje się do ponad sześćdziesięcioletniego dziedzictwa wojewódzkiej placówki doskonalenia nauczycieli w Gdańsku. Przez minione lata zmieniały się nazwy naszej instytucji, jej siedziby, struktura, główne zadania, kadra i organy prowadzące. Zawsze jednak gdańska (pomorska) instytucja za swój priorytet przyjmowała wspieranie nauczycieli w dokształcaniu i doskonaleniu zawodowym.

Monografia powstała dzięki staraniom wielu przyjaznym nam osób. W jej przygotowanie zaangażowali się obecni i byli pracownicy Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku. Sczytanych zostało kilkaset teczek dokumentów archiwalnych oraz niezliczone treści bieżących zasobów papierowych i elektronicznych. Cieszymy się również, że nasz apel dotyczący nadsyłania zdjęć i wspomnień spotkał się z tak dużym odzewem, przede

wszystkim kadry zarządzającej naszą placówką w kolejnych latach jej istnienia.

Wszystkim współtwórcom historycznego ujęcia systemu doskonalenia nauczycieli na Pomorzu Gdańskim bardzo gorąco dziękujemy, zaś szczególne wyrazy wdzięczności kierujemy do Pana Jana Kulasa – za kwerendę materiałów źródłowych i przygotowanie szkicu monograficznego, Pana Piotra Wierzbickiego, Pana Marcina Kurra i Pana Krzysztofa Paturalskiego – za przygotowanie i udostępnienie zasobów archiwalnych, Pana dr. hab. Grzegorza Berendta – za wnikliwą recenzję monografii oraz Pana doc. dr. inż. Andrzeja Januszajtisa – za opracowanie materiału nt. szkół dawnego Wrzeszcza.

Dyrekcja CEN i redakcja monografii

MONOGRAFIA

KALENDARIUM

- **Wojewódzki Ośrodek Doskonalenia Kadr Oświatowych (WODKO) w Gdańsku: 1952-1957**
Powołany na podstawie Zarządzenia Ministra Oświaty z dnia 7 lipca 1951 r.
- **Reorganizacja WODKO:**
koniec lat pięćdziesiątych
Na mocy Zarządzenia Ministra Oświaty z dnia 7 listopada 1957 r.
- **Okręgowy Ośrodek Metodyczny (OOM) w Gdańsku: 1960-1972**
Powołany 26 lutego 1960 r. na podstawie Zarządzenia Ministra Oświaty z dnia 1 stycznia 1960 r.
- **Instytut Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych (IKNiBO) w Gdańsku: 1973-1981**
Powołany na podstawie Zarządzenia Ministra Oświaty i Wychowania z dnia 21 grudnia 1972 r.

- **Oddział Doskonalenia Nauczycieli (ODN) w Gdańsku: 1981-1988**
Powołany na podstawie Zarządzenia Ministra Oświaty i Wychowania z dnia 15 maja 1981 r.
- **Oddział Centrum Doskonalenia Nauczycieli (CDN) w Gdańsku: 1989-1991**
Powołany na podstawie zarządzenia Nr 12 Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 stycznia 1989 r.
- **Wojewódzki Ośrodek Metodyczny (WOM) w Gdańsku: 1989-1993**
Powołany na podstawie zarządzenia Nr 12 Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 stycznia 1989 r.
- **Centrum Edukacji Nauczycieli (CEN) w Gdańsku: 1993- nadal**
Powołany na mocy Aktu Założycielskiego z 22 lutego 1993 roku przez Kuratora Oświaty w Gdańsku

STRUKTURA ORGANIZACYJNA

Prekursorem doskonalenia nauczycieli w województwie pomorskim po II wojnie światowej był Okręgowy Ośrodek Dydaktyczno-Naukowy (ODON) powołany do życia przez Prezydenta Wojewódzkiej Rady Narodowej w Gdańsku na podstawie Zarządzenia Ministra Oświaty z dnia 9 września 1948 r. i Instrukcji z 1949 r. ODON w Gdańsku istniał do 1952 r. a jego działalność ograniczała się do obszaru kształcenia zawodowego.

Podstawą prawną do powołania instytucji zajmujących się doskonaleniem kadr oświatowych (w pełnym znaczeniu tego pojęcia) było Zarządzenie Ministra Oświaty z dnia 7 lipca 1951 r. powołujące do życia Centralny Ośrodek Doskonalenia Kadr Oświatowych (CODKO). Należy jednak zaznaczyć, że wcześniej na terenie Gdańska funkcjonowała placówka doskonalenia nauczycieli o randze wojewódzkiej, pod nazwą Okręgowy Ośrodek Dydaktyczno-Naukowy w Gdańsku.

W następstwie wyżej wspomnianej decyzji Ministra Oświaty na przestrzeni kolejnych miesięcy, w całej Polsce powstawały wojewódzkie i powiatowe (miejskie) ośrodki doskonalenia kadr oświatowych. Na początku 1952 r. jako jeden z pierwszych, wojewódzkich ośrodków, rozpoczął swoją działalność ośrodek gdański.

W minionym okresie ponad sześćdziesięciu lat w Gdańsku funkcjonowało siedem przekształcających się kolejno instytucji doskonalenia nauczycieli. Najdłużej, dwanaście lat, funkcjonował Okręgowy Ośrodek Metodyczny w Gdańsku (1960-1972). Obecnie działające Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku powołane zostało ponad dziewiętnaście lat temu.

Warto zauważyć, że po 1945 r. sytuacja kadrowa polskiej oświaty w ówczesnym województwie gdańskim była niezwykle trudna. Do marca 1945 r. Gdańsk był miastem zdominowanym liczebnie przez ludność niemiecką. Przed wybuchem wojny Polonia stanowiła nie więcej niż 10% obywateli miasta. Wskutek działań wojennych Gdańsk wiosną 1945 r. został w ogromnym stopniu zniszczony, szczególnie Śródmieście i Stare Miasto. W latach 1945-1947 nastąpiła niemal zupełna wymiana ludności. Społeczność polska, licząca w czerwcu 1945 r. około osiem tysięcy, wzrosła po roku do ponad 150 tysięcy. Kadry pedagogiczne napływały z całego kraju jako naturalna część polskich osadników. Władze oświatowe w latach 1945-1948 starały się odbudowywać bazę oświatową i celowo pozyskiwać kadry pedagogiczne z innych regionów Polski oraz Wileńszczyzny.

W celu zobrazowania przemian zachodzących w kształtowaniu się procesu doskonalenia nauczycieli należy odnieść się do szerszego kontekstu historycznego. W 1949 r. rozpoczął się proces systematycznej i bezpośredniej stalinizacji polskiej oświaty osadzający jej fundamenty, w tym programy nauczania, na zasadach marksizmu-leninizmu. W celu m.in. sprawniejszego zarządzania kadrami (w tym oświatowymi) dnia 7 marca 1950 r. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uchwalił ustawę dot. planowego zatrudnienia absolwentów średnich szkół zawodowych i wyższych. Było to podstawą do wystawiania tzw. nakazów pracy, które miały rozwiązać ówczesne problemy niedoboru kadr w zniszczonej działaniami wojennymi i kolejnymi okupacjami Polsce. Z ustawy o nakazach pracy Sejm wycofał się w 1958 r. Warto zaznaczyć, że preferowano wówczas rozwój szkolnictwa zawodowego, co było częścią centralnego planu forsownej industrializacji kraju. Zgodnie z założeniami planu 6-letniego (1950-1955) do przemysłu miało trafić ponad 1,2 mln nowych pracowników, którzy po części mieli zostać przygotowani do zawodu w szkołach realizujących nowe zasady polityki oświatowej. Preferowany wówczas typ szkolnictwa angażował kadry pracownicze mające zaspokoić rosnące potrzeby rozbudowywanego na szeroką skalę przemysłu ciężkiego, zbrojeniowego, maszynowego i energetycznego.

Mając do wypełnienia bardzo ważną misję Okręgowy Ośrodek Dydaktyczno-Naukowy już w 1949 r. podjął w Gdańsku aktywną działalność. Z tego okresu zachowała się „Kronika Okręgowego Ośrodka Metodycznego

w Gdańsku”, wyjątkowe źródło przechowywane w Zakładowym Archiwum CEN w Gdańsku. Obejmuje ono swymi zapisami okres działalności ww. placówki w latach 1949-1970.

Już w 1949 r. powstały wewnątrz gdańskiego OOD-N specjalistyczne Ośrodki Dydaktyczno-Naukowe. Jako pierwszy wykrystalizował się Ośrodek Dydaktyczno-Naukowy o Polsce i Świecie Współczesnym. Jego kierownikiem została Irena Fabińska. Wspomniana kronika zanotowała także powołanie innych ośrodków, wśród nich:

- Ośrodek Dydaktyczno-Naukowy języka polskiego pod kierownictwem Adama Luterka
- Ośrodek Dydaktyczno-Naukowy historii kierowany przez Emilię Narudzką
- Ośrodek Dydaktyczno-Naukowy prac ręcznych i rysunków kierowany przez Albina Czarneckiego
- Ośrodek Dydaktyczno-Naukowy wychowania fizycznego kierowany przez Oskara Ławrockiego
- Ośrodek Dydaktyczno-Naukowy nauczania początkowego kierowany przez Henrykę Berlińską
- Ośrodek Dydaktyczno-Naukowy języka rosyjskiego kierowany przez Jana Sienkiewicza
- Ośrodek Dydaktyczno-Naukowy matematyki kierowany przez Józefa Wissniewskiego.

W krótkim czasie powstały Ośrodki dla biologii, fizyki i śpiewu. Każdy z ośrodków działał samodzielnie i miał oddzielny budżet. Ważnym zadaniem realizowanym przez Ośrodki było organizowanie doskonalenia nauczycieli na terenie województwa gdańskiego. Nad wszystkimi Ośrodkami nadzór sprawowało Kuratorium Oświaty kierowane przez naczelnika Henryka Józecckiego, a później przez jego następczynię wizytator Irenę Fabińską.

W stosunkowo krótkim czasie stworzono system edukacji nauczycieli polegający na utworzeniu sekcji dydaktyczno-naukowych następujących przedmiotów: języka polskiego, historii, prac ręcznych i rysunku, wychowania fizycznego, nauczania początkowego, języka rosyjskiego, matematyki, biologii, fizyki i śpiewu.

Gdański Ośrodek działał w trudnych warunkach. W nowych powojennych realiach tworzył się system doskonalenia zawodowego nauczycieli. Zasadniczym zadaniem było intensywne szkolenie, tak bardzo potrzebnych, kadr pedagogicznych. W sierpniu 1950 r. zorganizowano pierwsze w województwie gdańskim konferencje poprzedzające nowy roku szkolny. W ówczesnych czasach sprawami dydaktyczno-pedagogicznymi zajmowa-

ły się ośrodki doskonalenia, natomiast Związek Nauczycielstwa Polskiego prowadził dokształcanie ideowo-polityczne.

Wojewódzki Ośrodek Doskonalenia Kadr Oświatowych w Gdańsku (WODKO) w latach 1952-1957

By lepiej zrozumieć klimat pracy pedagogicznej z lat 1952-1956, warto przywołać zapisy zachowane w źródłach archiwalnych będących w posiadaniu Archiwum Państwowego w Gdańsku. Zawarte są w nich główne wytyczne ówczesnej doktryny państwowo-partyjnej:

1. Nauka Lenina i Stalina jest kontynuacją nauki Marksa i Engelsa;
2. Naukowy socjalizm jest fundamentem wszystkich nauk i w ZSRR i w krajach demokracji ludowej;
3. Pedagogika jest jedną z najważniejszych wśród nauk i bazuje na naukowym socjalizmie;
4. Pedagogika radziecka utarła drogę do socjalizmu dla pedagogiki Polski Ludowej.¹

Pierwsza połowa lat pięćdziesiątych to jeden z najtrudniejszych okresów w polskiej oświacie poddanej indoktrynacji wg wzorów sowieckich. Dopiero po Październiku 1956 r., w ramach krótkotrwałej, obejmującej cały kraj „odwilży”, zaistniały korzystniejsze warunki dla rozwoju polskiej edukacji. Druga połowa lat pięćdziesiątych to szybka rozbudowa wieczorowych i zaocznych studiów nauczycielskich (SN). Początkowo ich cykle kształcenia zaprogramowano na trzy lata, ale od 1963 r. skrócono je do lat dwóch oraz uproszczono zasady rekrutacji, aby mogła w nich się kształcić większa liczba kandydatów.

W 1951 r. Okręgowe Ośrodki Dydaktyczno-Naukowe przekształcono w Wojewódzkie Ośrodki Doskonalenia Kadr Oświatowych (WODKO). Podstawą prawną było Zarządzenie Ministra Oświaty z dnia 7 lipca 1951 roku o powołaniu do życia Centralnego Ośrodka Doskonalenia Kadr Oświatowych (CODKO) i jego oddziałów terenowych, w postaci struktur wojewódzkich i powiatowych (miejskich). Dyrektorem gdańskiego WODKO została Irena Fabińska. Pierwsza siedziba WODKO znajdowała się w Gdańsku-Wrzeszczu, przy ul. Grunwaldzkiej.

Powołane do życia Wojewódzkie Ośrodki Doskonalenia Kadr Oświatowych i Miejskie Ośrodki Doskonalenia Kadr Oświatowych miały za zadanie

1 MAZUR, M. *O człowieku tendencyjnym... Obraz nowego człowieka w propagandzie komunistycznej w okresie Polski Ludowej i PRL: 1944-1956*. Lublin 2009.

podnoszenie poziomu dydaktyczno-wychowawczego i ideowo-politycznego nauczycieli oraz podwyższanie ich kwalifikacji zawodowych [fot. 1]. Było to realizowane przy użyciu różnych form i metod, np.: kursów śródrocznych, konferencji sierpniowych, zespołów samokształceniowych. Jednakże z czasem pracownicy ośrodków z dydaktyków i doradców stali się, swego rodzaju, „kontrolerami nauczycieli”, co powodowało szereg konfliktów. Do tego dochodził problem ciężkich warunków pracy, niskie stawki płacowe, konieczność częstych i odległych dojazdów powodowały płynność kadr w Ośrodkach. W tym czasie, dzięki kolejnej przeprowadzce z niewielkiej powierzchniowo siedziby przy ul. L. Waryńskiego w Gdańsku-Wrzeszczu do obszerniejszego lokalu przy ul. Wały Jagiellońskie w Gdańsku znacząco poprawiły się warunki funkcjonowania gdańskiego WODKO.

Pod koniec lat pięćdziesiątych, decyzją władz centralnych (zarządzenie Ministra Oświaty z dn. 7 listopada 1957 r.) została w całej Polsce przeprowadzona reorganizacja wojewódzkich ośrodków doskonalenia. W jej wyniku gdański WODKO został zlikwidowany a jego zadania przejął Związek Nauczycielstwa Polskiego. Poszczególne sekcje przedmiotowe, przeniesiono bezpośrednio do szkół na obszarze województwa gdańskiego.

Okręgowy Ośrodek Metodyczny (OOM) w Gdańsku 1960-1972

Latem 1961 r. Sejm PRL uchwalił ustawę o rozwoju systemu oświaty i wychowania. Na jej podstawie weszła w życie reforma szkolnictwa podstawowego (m.in. powstanie ośmioklasowej szkoły podstawowej) i reforma szkolnictwa średniego (m.in. powołanie jednolitych czteroletnich liceów ogólnokształcących). W 1966 r.

Fot. 1
W klasopracowni
najmłodszych
„Zapoczątkowano
gabinety przedmiotowe,
zaprowadzono wzorową
działkę szkolną”

Źródło: Kronika CEN

wstrzymano rekrutację do liceów pedagogicznych. Nauczycieli kształcono głównie w dwuletnich studiach nauczycielskich (SN) i w uczelniach wyższych. W roku szkolnym 1966/1967 nie przeprowadzono rekrutacji do średnich szkół ogólnokształcących. Uczniowie klas VII szkół podstawowych przeszli do klasy VIII. W konsekwencji w roku szkolnym 1967/1968 po raz pierwszy dokonano naboru do I klasy czteroletniego liceum ogólnokształcącego. W latach 1969-1971 przeprowadzono likwidację studiów nauczycielskich (SN). Jednocześnie rozbudowywano wyższe szkoły pedagogiczne. W Wyższej Szkole Pedagogicznej w Gdańsku przystąpiono do tworzenia Uniwersytetu Gdańskiego. Zasadniczy etap reformy szkolnej zakończył się w roku 1971. W tym czasie uruchomiono pierwsze nauczycielskie studia podyplomowe.

Okręgowy Ośrodek Metodyczny (OOM) w Gdańsku został powołany z dniem 26 lutego 1960 roku na podstawie Zarządzenia Ministra Oświaty z dnia 1 stycznia 1960 r. w sprawie utworzenia Centralnego Ośrodka Metodycznego (COM) i okręgowych ośrodków metodycznych. Ośrodek podlegał bezpośrednio Kuratorowi Okręgu Szkolnego w Gdańsku i centrali COM w Warszawie. W statucie OOM określono jego misję, polegającą m.in. na doskonaleniu pedagogicznym oraz pogłębianiu wiedzy ideowo-politycznej nauczycieli, kierowników (dyrektorów) szkół i placówek oświatowych, nauczycieli zawodu, wychowawców, pracowników ośrodków metodycznych i innych pracowników oświatowych.

Okręgowy Ośrodek Metodyczny w Gdańsku miał ponad to:

- Wydobywać i upowszechniać doświadczenia pedagogiczne wybitnych nauczycieli szkół wiodących i placówek naukowych współdziałających ze szkołami eksperymentalnymi;
- Zbierać, gromadzić i opracowywać materiały dotyczące problemów wychowania i nauczania w szkole, problemów pracy lekcyjnej i pozalekcyjnej, a także pozaszkolnej oraz udostępniać je nauczycielom;
- Organizować wzorowe pracownie, klasopracownie, gabinety metodyczne, warsztaty, świetlice itp. w stałych siedzibach sekcji na terenie szkół i placówek oświatowych.

W 1961 r. w województwie gdańskim rozpoczęły prace Powiatowe Ośrodki Metodyczne, czyli tzw. POM-y. W latach sześćdziesiątych składały one szczegółowe sprawozdania, które poświadczały ich dużą aktywność.

Pierwszym dyrektorem Okręgowego Ośrodka Metodycznego (OOM) w Gdańsku został Leopold Bielewicz. Zatrudniona wówczas kadra reprezentowała przedmioty ogólnokształcące (15 osób), przedmioty zawodowe

Fot. 2
Nowa siedziba OOM
w Sopocie
na ul. Wosia Budzisz 4

Źródło: Kronika CEN

(7 osób) i kierunek ogólnopedagogiczny (8 osób). W początkowym okresie działalności siedziba OOM mieściła się przy ul. Miszewskiego 12, w Gdańsku-Wrzeszczu, a w 1967 r. OOM został przeniesiony do Sopotu, na ul. Wosia Budzisz 4 [fot. 2].

Dla wzmocnienia społecznego i naukowego charakteru OOM w Gdańsku powołano przy nim Radę Ośrodka. W skład jej wchodził przedstawiciele władz oświatowych, związkowych, kierownicy i dyrektorzy szkół, oczywiście Dyrektor OOM oraz pracownicy naukowcy z wyższych uczelni. Przewodniczącym Rady był Kurator Okręgu Szkolnego Gdańskiego.

Do nowych zadań Okręgowych Ośrodków Metodycznych (OOM) zaliczono hospitowanie lekcji i szkół oraz promowanie (w formie konkursów) odczytów pedagogicznych, których autorami byli nauczyciele zatrudnieni w szkołach województwa gdańskiego. W ten sposób podjęta została w szer-

Fot. 3
Akcja „Drzwi otwarte”
– lekcję języka polskiego
prowadzi kol. mgr Krystyna
Rutkowska z II Liceum
Ogólnokształcącego
w Sopocie

Źródło: Koniak CEN

szej skali kwestia propagowania postępu pedagogicznego. Przykładowo w październiku 1962 r. dwudziestu trzech nauczycieli przygotowało odczyty pedagogiczne. Zostały one wyróżnione w Okręgu i w Ministerstwie Oświaty. W coraz większym stopniu zwracano uwagę na ciągłe doskonalenie warsztatu nauczyciela. W kolejnym roku szkolnym liczba autorów nauczycielskich odczytów wzrosła do 32. A następnie powstało 38 odczytów pedagogicznych. Zachęcano również nauczycieli do intensyfikacji pracy z uczniem. Do ważniejszych form pracy samokształceniowej nauczycieli w latach 1961-1972 należało doskonalenie treści i metod pracy w ramach rad pedagogicznych śledzenie literatury fachowej, wygłaszanie referatów połączonych z dyskusją w oparciu o konkretną praktykę pedagogiczną oraz organizowanie lekcji otwartych w ramach zespołów samokształceniowych, funkcjonujących w każdej szkole.

Na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych w Okręgowym Ośrodku Metodycznym istniały trzy zespoły: przedmiotów ogólnokształcących, przedmiotów zawodowych i kadr kierowniczych. Ich pracami kierowali odpowiednio: Bronisław Kochanek, Feliks Sobczyk i Stanisław Kowszewicz.

W tym czasie OOM w Gdańsku liczył 43 sekcje, 52 pracowników nadzoru pedagogicznego oraz 4 pracowników administracji i 3 pracowników obsługi.

Na odnotowanie zasługuje inicjatywa OOM w Gdańsku, której nadano nazwę „Drzwi otwartych”. W Gdańsku i w województwie gdańskim (od 2 maja do 13 czerwca 1967 r.), przekazywano i popularyzowano nowe metody nauczania stosowane przez tzw. przodujących nauczycieli. W akcji „Otwartych drzwi” uczestniczyło dziesięć szkół podstawowych w Gdańsku. Lekcjom pokazowym przyglądało się 930 nauczycieli z zaproszonych szkół podstawowych [fot. 3]. Inną formą doskonalenia pracy nauczycieli było organizowanie konferencji metodyczno-przedmiotowych. Nauczyciele i dy-

rektorzy liceów ogólnokształcących doskonalili się na kursach śródrocznych w dniach wolnych od nauki.

Ponadto w Okręgu Szkolnym Gdańskim (taką nazwę nosiło wówczas Kuratorium) w roku szkolnym 1964/1965 było 28 podstawowych szkół eksperymentujących (wdrażających nowe metody przekazu i organizacji lekcji) oraz 71 podstawowych szkół wiodących (pracujących metodą nauczania problemowego i nauczania w zespołach). Do systemu szkół eksperymentalnych i wiodących przystępowały szkoły średnie.

Okręgowy Ośrodek Metodyczny w Gdańsku wyróżniał się na tle innych polskich ośrodków, ponieważ prowadził wojewódzki eksperyment doskonalenia nauczycieli polegający na zastąpieniu funkcji systemu szkolno-lekcyjnego praktyką wykładowo-konsultacyjną. W Polsce działanie to często nazywano gdańskim eksperymentem pedagogicznym i oceniano jako sprzyjający rozwijaniu samodzielności i aktywności uczniów. Nie byłoby to możliwe bez zainicjowania i propagowania procesu samokształcenia rad pedagogicznych. W wykazie szkół prowadzących wojewódzki eksperyment doskonalenia nauczycieli znalazły się:

- Szkoła Podstawowa nr 1 w Elblągu
- Szkoła Podstawowa nr 39 w Gdańsku-Wrzeszczu
- Szkoła Podstawowa nr 14 w Gdyni
- Szkoła Podstawowa nr 1 w Kościerzynie
- I Liceum Ogólnokształcące w Elblągu
- II Liceum Ogólnokształcące w Elblągu
- I Liceum Ogólnokształcące w Gdańsku
- V Liceum Ogólnokształcące w Gdańsku
- VI Liceum Ogólnokształcące w Gdańsku
- VIII Liceum Ogólnokształcące w Gdańsku
- Liceum Pedagogiczne w Gdyni
- Liceum Pedagogiczne w Kościerzynie
- Liceum Pedagogiczne w Lęborku
- Liceum Pedagogiczne w Wejherowie
- Liceum Pedagogiczne w Tczewie
- Liceum Pedagogiczne w Kwidzynie
- Liceum Pedagogiczne dla Wychowawców Przedszkolnych w Lęborku
- Technikum Budowlane i Szkoła Rzemiosł Budowlanych w Elblągu
- Państwowa Szkoła Budownictwa w Gdańsku
- Technikum Odzieżowe w Gdyni
- Technikum Budowlane i Szkoła Rzemiosł Budowlanych w Gdyni
- Technikum Odzieżowe w Gdyni

- Technikum Chłodnicze w Gdyni
- Technikum i Zasadnicza Szkoła Zawodowa w Kościerzynie
- Technikum i ZSZ w Malborku
- Technikum Hotelarskie w Sopocie
- Technikum Gospodarcze w Elblągu
- Technikum Ekonomiczne w Sopocie
- Technikum Handlowe w Sopocie
- Liceum Ogólnokształcące w Kościerzynie.

W latach sześćdziesiątych dążono do ściślejszego powiązania szkoły z życiem. Poszukiwano sposobów i metod uatrakcyjnienia form edukacji i doskonalenia zawodowego, stawiając m.in. na upowszechnienie w polskim systemie kształcenia filmów edukacyjnych. W tym celu OOM w Gdańsku zorganizował w grudniu 1963 r. Krajowy Festiwal Filmów Oświatowych. Zachęcano szeroko nauczycieli do wykorzystywania filmu oświatowego jako istotnej pomocy naukowej. Wymagało to przeszkolenia nauczycieli i zabezpieczenia odpowiedniego sprzętu technicznego. Z zachowanych sprawozdań wynika, że w ciągu dwóch lat przeszkolono około trzy tysiące nauczycieli. Posiedli oni umiejętność obsługi aparatu projekcyjnego i magnetofonu. W konsekwencji połączonych wysiłków OOM i zainteresowanych szkół film oświatowy stał się powszechnym środkiem nauczania.

Równolegle przykładano dużą wagę do kształcenia ideowo-wychowawczego nauczycieli. Było to jedno z najważniejszych zadań OOM, nie tylko w Gdańsku. Zasadniczym celem było: „pogłębienie świadomości socjalistycznej nauczycieli, wpływanie na kształtowanie światopoglądu naukowego, zapoznavanie z najnowszymi osiągnięciami gospodarczymi kraju, uzupełnianie wiadomości z zakresu historii ruchu robotniczego Polski”² [fot. 4].

² OSIŃSKI, Zbigniew. *Nauczanie historii w szkołach podstawowych w Polsce w latach 1944-1989... Uwarunkowania organizacyjne oraz ideologiczno-polityczne*. Lublin 2010.

Fot. 4
Kurs dla aktywu
oświatowego

Źródło: Konińska CEN

Wysoka ocena dorobku Gdańskiego Ośrodka Metodycznego

Istniejące przy kuratoriach szkolnych okręgowe ośrodki metodyczne mają w założeniach swej działalności, mówiąc bardzo skrótowo, popularyzacje nowatorstwa w procesach dydaktyczno - wychowawczych, pogłębianie wiedzy ideowo - politycznej i zawodowej nauczycieli oraz zbliżenie nie szkoły do problemów współczesnego życia. Celowi temu służą m. in. kursy, narady, konferencje i publikacje tematyczne, współpraca z placówkami naukowymi i organizacjami społecznymi.

Ostatnio Gdański Ośrodek Metodyczny, z siedzibą w Sopocie, gościł na dwudniowej konferencji przedstawicieli ośrodków metodycznych z całego kraju. W konferencji uczestniczyli ponadto: dr K. Kuligowska, dyrektor Centralnego Ośrodka Metodycznego w Warszawie i dr inż. Z. Sikora, przedstawiciel KW PZPR w Gdańsku.

Referaty mgra J. Wolskiego, mgra St. Kowaszewicza i mgr L. Weselińskiej pozwoliły zorientować się zebranym w dotychczasowym dorobku i kierunkach pracy gdańskiego ośrodka. Wprowadził on m. in. akcje drzwi otwartych, umożliwiającą zapoznanie się z warsztatem pracy nauczyciela i doskonalenie szkolenia nauczycieli.

Tegoroczna problematyka ośrodka koncentruje się głównie na dwóch zagadnieniach: intensyfikacji procesów wychowawczych i wyrównywania poziomu dydaktycznego. Referaty posłużyły za tło do ożywionej dyskusji, w której dużo było pytań na temat sposobów realizacji poruszanych przez Gdańsk problemów.

Miło nam przy okazji pola formować, że dorobek Gdańskiego Ośrodka Metodycznego jest oceniany pozytywnie. Jest to nie tylko zasługa ambitnego zespołu, ale i sprzyjających warunków dla jego pracy, co należy zawdzięczać życzliwości Komitetu Wojewódzkiego PZPR, administracji szkolnej, ZNP oraz placówek naukowych i organizacji społecznych.

(lib)

Fot. 5

Wysoka ocena dorobku
Gdańskiego Ośrodka
Metodycznego
– wycinek prasowy

Ówczesne władze polityczne i partyjne formułowały krytyczne uwagi względem postawy ideowo-politycznej nauczycieli liceów ogólnokształcących woj. gdańskiego. Upartyjnianie kadry kierowniczej oświaty w 1964 r. objęło ponad 75% kierowników szkół podstawowych (większość przynależała do PZPR, a pozostali do Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego (ZSL) i Stronnictwa Demokratycznego (SD) [fot. 5]. W końcu lat sześćdziesiątych wypracowano w PRL jednolity w całym kraju system doskonalenia kadr pedagogicznych. Podstawą prawną była decyzja Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 marca 1969 roku. Ustanowiono system długofalowego obowiązku doskonalenia nauczycieli, głównie na kursach śródrocznych i wakacyjnych. Nie rezygnowano z ideologicznego oddziaływania na młodzież. Po 1968 r. szczególną odpowiedzialnością obciążano wychowawców młodzieży. Zwracano uwagę na ich zaangażowanie podczas lekcji przedmiotowych, godzin wychowaw-

Źródło: Kronika CEN

Fot. 6

Wycieczka naukowa pracowników OOM do Szczecina (...) celem było zapoznanie się z dorobkiem „postępu pedagogicznego” w województwie szczecińskim

czych, a także na oddziaływanie wychowawców na ucznia poza lekcjami, a nawet poza szkołą. Zarówno władze polityczne jak i specjaliści z OOM kładli duży nacisk na pisanie przez nauczycieli sprawozdań z realizacji zadań wychowawczych, w ramach zadania pt.: „Jak organizuję pracę wychowawczą z młodzieżą”. Oczekiwano w tym zakresie od nauczycieli – wychowawców różnorodności, przejawiającej się w organizacji zajęć pozaszkolnych, np. kół zainteresowań, zajęć świetlicowych, bibliotecznych, aktywności w organizacjach szkolnych tj. harcerstwo, Związek Młodzieży Socjalistycznej (ZMS), Związek Młodzieży Wiejskiej (ZMW). Najciekawsze referaty i propozycje starano się szerzej popularyzować [fot. 6].

**Instytut Kształcenia
Nauczycieli i Badań
Oświatowych
(IKNiBO)
w Gdańsku
1973-1981**

Początek lat siedemdziesiątych był czasem inicjowania nowych procesów programowych oraz podejmowania ważnych decyzji modernizujących polską oświatę. W dyskusjach oświatowych mocną pozycję zdobywają zwolennicy postępu pedagogicznego. Upowszechniano myśl prof. Wincentego Okonia, że nie będzie można mówić o prawdziwym postępie pedagogicznym, dopóki

społeczeństwo nie zrozumie, iż nauczyciel musi mieć co najmniej takie wykształcenie, jak inżynier, lekarz, prawnik lub artysta³.

Główną formą doskonalenia zawodowego nauczycieli staje się w tym czasie ukończenie studiów wyższych, co oznaczało całkiem nową jakość polskiej edukacji.

Z dniem 1 stycznia 1973 roku, przekształcono dotychczasowe ośrodki metodyczne (w tym OOM w Gdańsku) w:

- Zespoły wizytatorów przedmiotowo-metodycznych, podporządkowane kuratorom i inspektorom dla sprawowania nadzoru pedagogicznego;
- Terenowe Oddziały Instytutu Kształcenia Nauczycieli w Warszawie, które przyjęły nazwę Instytutu Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych (IKNiBO).

Instytut Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych (IKNiBO) w Gdańsku podjął działalność z dniem 1 marca 1973 r., po likwidacji OOM. Podstawą prawną nowej instytucji było Zarządzenie Kuratorium Oświaty i Wychowania w Gdańsku z dnia 24 lutego 1973 roku. Pierwszym dyrektorem IKNiBO w Gdańsku został Bolesław Bojar. W krótkim czasie zastąpił go na tym stanowisku doc. dr Edmund Jakubiak. Zastępcą dyrektora ds. administracyjnych został Jerzy Główczyk. Przez pewien okres stanowisko to pełniła także Teresa Panek. Zastępcą dyrektora ds. dydaktycznych był dr Jan Nazar. Na czele filii IKNiBO w Elblągu stał dr Lucjan Turko.

Jako placówka dydaktyczno-naukowa, w pierwszym okresie swego istnienia, IKNiBO w Gdańsku służył nauczycielom z ówczesnego województwa gdańskiego. Po reformie administracyjnej 1976 roku IKNiBO stał się placówką międzywojewódzką, kierującą swoją propozycję edukacyjną do kadr oświatowych z obszaru województw: gdańskiego i elbląskiego.

IKNiBO w Gdańsku ukształtował się w oparciu o system specjalistycznych Zakładów tworzących strukturę merytoryczną, na którą składały się:

- Zakład Kształcenia Kadr Kierowniczych
- Zakład Kształcenia Nauczycieli Przedmiotów Humanistycznych
- Zakład Kształcenia Nauczycieli Przedmiotów Matematyczno-Przyrodniczych
- Zakład Kształcenia Pedagogicznego
- Zakład Badań Oświatowych, Informacji Naukowej i Wydawnictw oraz Pracownia Nowych Technik Nauczania

3 OKOŃ, Wincenty. *Doskonalenie nauczycieli*. W: Nowy Słownik Pedagogiczny. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie ŻAK, 1998, s. 74.

Pracownia pedagogiki specjalnej pod kierownictwem Jana Nierzwickiego osiągnęła wysoki poziom w kraju, czego dowodem było zaproszenie jej kierownika do Rady Konsultacyjno-Opiniodawczej Ministerstwa Oświaty. W Gdańsku odbywała się większość konferencji ogólnopolskich poświęconych tematyce pedagogiki specjalnej. W okresie swojego istnienia gdańskiego IKNiBO współpracował z kadrą naukowo-dydaktyczną Uniwersytetu Gdańskiego, m.in. z: prof. dr hab. Haliną Borzyszkowską i prof. dr hab. Ryszardem Kościelakiem, a także z naukowcami z innych uczelni, np. z: prof. Aleksandrem Hulkiem, dr Kazimierzem Kierejczykiem.

Nawiązano kontakty naukowe z Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz wyższymi uczelniami z Warszawy. Aktywność w tej sferze podnosiła i umacniała rangę gdańskiego IKNiBO.

IKNiBO w Gdańsku administracyjnie i merytorycznie posiadał podwójną zależność – podlegał regionalnie Kuratorium Oświaty i Wychowania w Gdańsku i centralnie Instytutowi Kształcenia Nauczycieli w Warszawie.

W połowie 1977 r. zbyt małą, na ówczesne potrzeby IKNiBO, siedzibę przeniesiono z Sopotu (ul. Wosia Budzisa 4) do obszernego i wielofunkcyjnego budynku w Gdańsku-Wrzeszczu, przy ul. Karola Marksa 14, (obecnie aleja gen. Józefa Hallera 14), jednakże z uwagi na charakter i rodzaj prowadzonych zajęć edukacyjnych w dalszym ciągu pewne problemy stwarzała niedostateczna baza hotelowa i socjalna. Duża zmiana nastąpiła w kadrze dydaktycznej gdańskiego Instytutu, w 1977 r. zatrudniano w nim: 2 docentów, 12 doktorów i 15 magistrów. Dwaj pracownicy IKNiBO tj. Jerzy Głowczyk i Piotr Tomański uzyskali, nieco wcześniej, tytuł (1977) tytuł doktora, odpowiednio z pedagogiki i fizyki. Korzystna okazała się współpraca z trójmiejskimi uczelniami wyższymi, zwłaszcza z władzami Uniwersytetu Gdańskiego, Politechniki Gdańskiej i Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego. Rangę naukową gdańskiego 31

IKNiBO podnosiła działająca przy Instytucie Rada Społeczno-Naukowa. W skład Rady wchodził przede wszystkim pracownicy naukowo-dydaktyczni wyższych uczelni Wybrzeża, przewodniczył jej prof. dr hab. Klemens Trzebiatowski.

Gdański IKNiBO oferował lokalnemu środowisku pedagogicznemu szeroką gamę form doskonalących. Głównym sposobem podnoszenia kwalifikacji nauczycieli były studia na wyższej uczelni. W roku 1977 Uniwersytet Gdański, Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego i Politechnika Gdańska wykształciły już pierwszych magistrów jednolitych, czteroletnich, zaocznych studiów nauczycielskich.

W roku jubileuszowym (1978) około pięć tysięcy nauczycieli z województw: gdańskiego i elbląskiego podnosiło swoje kwalifikacje na wyższych

uczelniah wspomaganych w tym zakresie przez IKNiBO.

Do innych form dokształcania i doskonalenia nauczycieli pomorskich zrealizowanych przez IKNiBO w Gdańsku należą:

- 52 roczne kursy przygotowawcze dla ponad 2. tysięcy nauczycieli skierowanych na zaoczne studia magisterskie,
- 51 rocznych studiów przedmiotowo-metodycznych (RSPM) dla blisko 2 400 nauczycieli,
- kursy specjalistyczne tj.: kursy dla kadry kierowniczej szkół i placówek oświatowych, kursy wdrażania jednolitego systemu wychowawczego w szkole podstawowej, kursy wychowania w rodzinie, roczne studia pedagogiczne dla nauczycieli zawodu i teorii ze szkolnictwa zawodowego oraz kursy z zakresu dysleksji i dysgrafii, kursy informatyki dla nauczycieli matematyki i inne – w sumie dla blisko pięć tysięcy osób, – kursy specjalne dla nauczycieli przygotowujących się do pracy z dziećmi 6. letnimi, formą tą objęto blisko 1 800 nauczycieli.

W strukturze IKNiBO działała Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka. Jej dyrektorem pozostawała (aż do usamodzielnienia się placówki w 1999 r.) dr Maria Etmańska.

W 1977 roku dokonując podsumowania pięciolecia działalności IKNiBO, dyrektor Edmund Jakubiak uznał, że system dokształcania i doskonalenia nauczycieli w Gdańsku został w zasadzie zbudowany. Wdrożona została specjalizacja w procesie dokształcania i doskonalenia. Proces ten pozostaje wciąż otwarty i ciągły. W tym kontekście dyrektor Edmund Jakubiak stwierdził, że zespół IKNiBO pragnie służyć sprawie oświaty i szkoły oraz nieść wszechstronną pomoc pracującym pedagogom, ponieważ celem wspólnym dla wszystkich zainteresowanych pozostaje nowoczesna polska szkoła. Rok później w rocznym sprawozdaniu z działalności gdańskiego Instytutu podkreślono, że powszechne wykształcenie średnie staje się rzeczywistością dopiero w Polsce Ludowej i że jest to wielkie, na miarę historii, osiągnięcie ówczesnego społeczeństwa.

Oddział Doskonalenia Nauczycieli (ODN) w Gdańsku 1981-1988

Po przemianach 1980 roku zaczęto w PRL mówić i pisać o nowej wizji autonomicznego i samorządnego społeczeństwa. Postulowano wizję szkoły społecznej ze zwiększonym udziałem rodziców. Jednakże wprowadzony stan wojenny (13 grudzień 1981 r. – 28 lipiec 1983 r.), przerwał okres debat obywatelskich, był powodem tłumienia ten-

dencji wolnościowych w środowisku szkolnym, m.in. poprzez zastosowanie represji wobec najbardziej aktywnych, prosolidarnościowych nauczycieli.

Istotne zmiany w systemie doskonalenia nauczycieli zaszły w roku szkolnym 1981/1982. Podstawą prawną było Zarządzenia Ministra Oświaty i Wychowania z dnia 15 maja 1981 roku oraz jego nowelizacja z dnia 28 sierpnia 1982 roku. W Warszawie doszło do przekształcenia centrali doskonalenia nauczycieli i IKNiBO w wojewódzkie i międzywojewódzkie oddziały doskonalenia nauczycieli (ODN). Zmianie uległ również status wizytatorów, metodyków przedmiotowych i nauczycieli – metodyków. Zwiększono ich liczbę, podporządkowując ich pracę bezpośrednio ośrodkom doskonalenia nauczycieli. Celem zmian było usytuowanie pomocy i doradztwa metodycznego w miejscu pracy nauczyciela oraz ujednolicenie i unowocześnienie systemu doskonalenia nauczycieli.

Organizatorem ODN w Gdańsku był od początku dr Jerzy Głowczyk (formalnie od 1 stycznia 1983 roku). Gdański ODN miał, w porównaniu z poprzednimi instytucjami, większe możliwości kadrowe i organizacyjne. Ważne, z punktu widzenia środowiska, było położenie nacisku na problemy natury wychowawczej, opiekuńczej i psychologicznej. Nierzadko przy tym brakowało materiałów pomocniczych i konkretnych rozwiązań różnych problemów wychowawczych. W roku 1984 dyrektor Jerzy Głowczyk zorganizował polsko-bułgarsko-węgierskie seminarium naukowe zatytułowane: „Pomoc i doradztwo pedagogiczne w miejscu pracy nauczycieli”.

Przy ODN, wzorem poprzednich instytucji doskonalenia zawodowego w Gdańsku, powołano Radę Społeczno-Naukową, przewodniczył jej prof. dr hab. Józef Rembowski.

Dzięki zasobowi archiwalnemu, przechowywanemu we wspomnianym już Archiwum Państwowym w Gdańsku, można odtworzyć strukturę ODN w Gdańsku w ostatnim okresie jego działalności. Zapisana jest ona w dokumencie zatytułowanym „Plan zatrudnienia i rozwoju kadry naukowo-dydaktycznej do 1990 roku” i przedstawia się następująco:

- Zakład Pedagogiki i Psychologii – kierownik Zakładu, dr Genowefa Janczewska
- Zakład Nauczania Początkowego i Wychowania Przedszkolnego – kierownik Zakładu, dr Janina Smółka
- Zakład Przedmiotów Ogólnokształcących – kierownik Zakładu, dr Barbara Góra
- Zakład Przedmiotów Zawodowych i Wychowania Technicznego – kierownik Zakładu, mgr inż. Janusz Jędraszewski.

Źródło: Kronika CEN

Fot. 7

Pracownicy ODN, 1984 r. Wycieczka na Zamojszczyznę. Stoją od lewej: Krystyna Karpowicz, Jadwiga Smółka, Jerzy Główny, pani z obsługi, Halina Stępień, Elżbieta Mazurek, Alfreda Zeszutek, za Haliną Stępień stoi Krystyna Taszarek obok Jan Nierzwicki, Izabela Krzyżaniak.

Nadto istniały dwie samodzielne pracownice:

- Pracownia Doskonalenia Kierowniczej Kadry Oświatowej – kierownik Pracowni Hanna Jakowicka, dr Jerzy Główny
- Pracownia Nowoczesnych Technik Kształcenia – kierownik Pracowni Jerzy Szlachcikowski, mgr Józef Markiewicz

Oddzielną pozycję zajmował Dział Organizacji Kształcenia – jego kierownikiem był Norbert Wawrowski.

W 1988 roku dyrektor Jerzy Główny zorganizował XV-lecie działalności „Instytutu Kształcenia Nauczycieli Oddział Doskonalenia Nauczycieli w Gdańsku”. Uroczysty jubileusz połączono z merytoryczną „Sesją Postępu Pedagogicznego Gdańsk 88”. Podkreślano znaczenie upowszechniania nowatorstwa pedagogicznego. Była to okazja do uhonorowania działalności IKN ODN w Gdańsku za szczególny wkład na rzecz rozwoju oświaty i doskonalenia zawodowego kadry pedagogicznej w województwie gdańskim. Postanowieniem Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Gdańsku z dnia 20 maja 1988 roku nadano Oddziałowi Doskonalenia Nauczycieli w Gdańsku odznakę honorową „Zasłużonym Ziemi Gdańskiej”. Odznacze-

nie i dyplom dyrektorowi ODN, dr Jerzemu Głowczykowi, wręczał przewodniczący Wojewódzkiej Rady Narodowej prof. Włodzimierz Zwierzykowski. Nie zabrakło również indywidualnych nagród dla wyróżniających się pracowników ODN. Swoje nagrody przyznała także Wojewódzka Rada Postępu Pedagogicznego.

Oddział Centrum Doskonalenia Nauczycieli (CDN) w Gdańsku 1989-1991

O kres 1989-1990 to czas głębokich zmian w systemie polskiej oświaty. Dnia 7 września 1991 r. Sejm RP uchwalił kluczową ustawę – ustawę o systemie oświaty.

Zmiany w systemie doskonalenia nauczycieli rozpoczęły się w Warszawie. Poprzedziło je Zarządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 stycznia 1989 r. w sprawie systemu doskonalenia zawodowego nauczy-

cieli oraz w sprawie zmiany zakresu działania i nazwy Instytutu Kształcenia Nauczycieli im. Władysława Spasowskiego w Warszawie. Zarządzenie dawało możliwość tworzenia wojewódzkich ośrodków metodycznych (doradztwa pedagogicznego i metodycznego). Na poziomie centrali powstało Centrum Doskonalenia Nauczycieli (CDN). Z kolei 1 września 1989 roku powstał w Gdańsku Oddział CDN. Jego dyrektorem, do końca istnienia oddziału, był dr Jerzy Głowczyk.

Zgodnie ze statutem Oddziału CDN podstawowym zadaniem było prowadzenie działalności dydaktycznej i naukowo-badawczej. Do innych zadań Oddziału CDN należało:

- Inicjowanie działań nowatorskich i eksperymentalnych w nauczaniu i wychowaniu, nadzorowaniu przebiegu tych działań w szkołach i placówkach;
- Organizowanie i prowadzenie procesu uzyskiwania przez nauczycieli stopni specjalizacji zawodowej;
- Współdziałanie z innymi jednostkami uczestniczącymi w procesie doskonalenia nauczycieli, szczególnie z wojewódzkimi ośrodkami metodycznymi i organami nadzorującymi szkoły;
- Opracowywanie i wydawanie materiałów metodycznych.
- Wykonywanie innych zadań zleconych przez dyrektora Centrum.

Oddział CDN w Gdańsku składał się z jednostek organizacyjnych działalności podstawowej i jednostek działalności administracyjnej i obsługi. W ramach działalności podstawowej funkcjonowały następujące jednostki:

- Pracownia pedagogiki i psychologii
- Pracownia wychowania przedszkolnego
- Pracownia nauczania początkowego
- Pracownia języka polskiego
- Pracownia historii i wiedzy obywatelskiej
- Pracownia biologii
- Pracownia matematyki
- Pracownia fizyki
- Pracownia chemii
- Pracownia kultury fizycznej
- Pracownia pracy technikalnej
- Pracownia pedagogiki specjalnej
- Pracownia informatyki
- Pracownia kształcenia zawodowego
- Pracownia technicznych środków kształcenia
- Pracownia edukacji morskiej
- Pracownia doskonalenia kierowniczej kadry oświatowej.

Z kolei jednostki działalności administracyjnej i obsługi, obejmowały m.in.:

- Dział organizacyjny
- Dział finansowo-księgowy
- Dział administracyjno-gospodarczy

oraz sekretariat, stołówkę, recepcję, bazę hotelową i zakład poligraficzny.

W Oddziale CDN w Gdańsku kontynuowano formy doskształcania i doskonalenia nauczycieli wypracowane wcześniej w ODN.

Wojewódzki Ośrodek Metodyczny w Gdańsku (WOM w Gdańsku) 1989-1993

Dnia 21 listopada 1990 roku ukazało się Zarządzenie Ministra Edukacji Narodowej nr 41 w sprawie zmian organizacyjnych systemu doskonalenia zawodowego. W konsekwencji późną jesienią 1990 r. rozpoczął się proces likwidacji Oddziału CDN w Gdańsku. Zakończenie jego działalności wyznaczono na dzień 31 grudnia 1990 roku. Dr J. Głowczyk został formalnie powołany przez Ministra Edukacji Narodowej na stanowisko „likwidatora Oddziału CDN w Gdańsku”.

Ostatecznie, formalno-prawny proces likwidacji tej placówki zakończył się z dniem 5 kwietnia 1991 roku.

Z dniem 1 stycznia 1991 roku powołano do życia Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli (CODN). Instytucja ta przez blisko dwadzieścia

lat wspierała nauczycieli w doskonaleniu umiejętności pedagogicznych poprzez promocję nowoczesnych form pracy z uczniami.

Zarządzeniem Wojewody Gdańskiego z dnia 29 sierpnia 1989 roku powołano do życia Wojewódzki Ośrodek Metodyczny (WOM) w Gdańsku, który rozpoczął działalność z dniem 1 września 1989 r. WOM był placówką oświatowo-dydaktyczną, podporządkowaną Kuratorium Oświaty i Wychowania. W celu ułatwienia wszechstronnej współpracy pomiędzy WOM w Gdańsku i Oddziałem CDN w Gdańsku podpisano z datą 20 lutego 1990 roku „Porozumienie”. Jego sygnatariuszami byli: dyrektor Jerzy Głowczyk i dyrektor Janina Czarnowska. Określono formy współdziałania w procesie doskonalenia nauczycieli i działalności wydawniczej. Następnie powołano wspólną Radę Społeczno-Naukową dla Oddziału CDN i Ośrodka WOM w Gdańsku. Porozumienie miało charakter przejściowy ponieważ zostało zawarte w czasie zachodzącej wówczas w Polsce transformacji ustrojowej.

Statut Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego zawierał sześć podstawowych zadań:

- Koordynowanie działalności doradców metodycznych oraz działalność instruktażowa (doradztwo) w zakresie merytorycznym, metodycznym i organizacyjnym;
- Pomoc środowiskom nauczycielskim za pośrednictwem doradców w rozwiązywaniu przez nie w sposób twórczy oryginalnych problemów praktyki szkolnej;
- Organizacja i prowadzenie doskonalenia zawodowego nauczycieli w ustalonym zakresie, a także kadry kierowniczej szkół województwa gdańskiego;
- Przygotowywanie środków dydaktycznych, prawnych nauczycielom i szkołom w zakresie ich codziennej pracy;
- Przygotowywanie i upowszechnianie nowych metod w dziedzinie nauczania i wychowania;
- Nadzorowanie nauczycielskich stopni specjalizacji zawodowej.

Struktura WOM w Gdańsku składała się z trzech pionów:

- I. Nauczyciele – doradcy metodyczni
- II. Nauczyciele – konsultanci
- III. Dział Administracji i Obsługi.

Pierwszym dyrektorem WOM w Gdańsku została Janina Czarnowska. Ona też opracowała plan pracy Ośrodka na rok szkolny 1990/1991. Już na początku stycznia 1991 r. dyrektorem WOM mianowano dr Piotra Tymańskiego. Z WOM zintegrowano Wojewódzką Bibliotekę Pedagogiczną. Zgodnie z dotychczasowymi tradycjami, powołano przy WOM Radę Programową.

Fot. 8
Spotkanie w WOM
po inauguracji roku
8.10.1992 r.
Od lewej
prof. Aurelia Polańska,
prof. Bolesław Niemierko,
Zygfryd Dukiewicz,
wicedyrektor WOM
Regina Dutkowska

Źródło: archiwum CEN

WOM w Gdańsku realizował ważne zadania w przejściowym okresie transformacji. Uporządkowano sytuację kadrową, np. wprowadzając konkursy na stanowiska konsultantów. Komisji Konkursowej przewodniczyła dr Regina Dutkowska. Przy WOM w Gdańsku funkcjonowała też Międzywojewódzka Komisja Kwalifikacyjna ds. Stopni Specjalizacji Zawodowej. W trosce o tożsamość regionalną dyrektor WOM, dr P. Tymański, wystąpił do władz zwierzchnich o poszerzenie zakresu działania placówki o dziedzinę wychowania morskiego i ochrony środowiska wodnego. Inicjatywa ta spotkała się z akceptacją Kuratorium Oświaty w Gdańsku. Dyrektor P. Tymański dbał także o promocję kierowanej przez siebie instytucji. Przejawem tego była m.in. uroczysta „Inauguracja roku doskonalenia nauczycieli”, zorganizowana 8 października 1992 roku [fot. 8]. Na tej uroczystości wykład inauguracyjny, zatytułowany: „Kształtowanie postawy przedsiębiorczości wezwaniem dla nauczycieli” wygłosiła prof. Aurelia Polańska. Z zachowanej dokumentacji archiwalnej wynika, że działalność WOM w Gdańsku spotykała się z przychylnym i przyjaznym odbiorem. Świadczą o tym m.in. liczne podziękowania od instytucji regionalnych oraz od Polskiej Macierzy Szkolnej na Litwie.

W instytucjach doskonalenia i doksztalcania nauczycieli w kraju i na Pomorzu następowały dalsze zmiany. Z dniem 15 października 1992 roku miejscowe Kuratorium Oświaty powołało Komisję ds. Opracowania Projektu Restrukturyzacji Placówki Doskonalenia Nauczycieli w Gdańsku. Jej przewodniczącym został dr Zygfryd Dukiewicz. W skład komisji wchodziłi głównie przedstawiciele Kuratorium Oświaty oraz reprezentanci WOM i Wojewódzkiej Biblioteki Pedagogicznej. Podstawowym zadaniem Komisji było opracowanie projektu, który zawierałby propozycje niezbędnych zmian restrukturyzacyjnych oraz zwiększenia efektywności pracy pla-

cówki doskonalenia nauczycieli. W pierwszej kolejności o spotkanie i konsultacje z Komisją wystąpili pracownicy WOM w Gdańsku, jako najbardziej zainteresowani przyszłością instytucji.

Centrum Edukacji Nauczycieli (CEN) w Gdańsku 1993-2012

W latach 1991-1993 zachodziły stosunkowo szybkie zmiany w systemie edukacji. Stopniowa decentralizacja systemu doskonalenia nauczycieli oraz w szerszym wymiarze całej edukacji była związana z wprowadzaną wówczas reformą samorządową. 8 marca 1990 r. Sejm uchwalił ustawę o samorządzie gminnym oraz ordynację wyborczą do rad gmin. Pierwsze wybory do rad gmin odbyły się 27 maja 1990 r. W ich efekcie przywrócony został prawdziwie demokratyczny samorząd, umożliwiający lokalnym społecznościom rozwiązywanie problemów zgodnie z ich potrzebami. W życie wchodziły zmiany w zakresie decentralizacji i regionalizacji kraju, a coraz więcej gmin wyrażało wolę przejęcia szkół we własne zarządzanie.

Dnia 10 sierpnia 1992 roku ukazało się Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli. Zakreśliło ono szczegółowo 11 kompetencji – zadań placówek doskonalenia nauczycieli. O publicznych placówkach o zasięgu regionalnym, wojewódzkim i międzyszkolnym miały decydować kuratoria oświaty i wychowania. Wraz z postępem procesów demokratycznych powstawał rynek usług doskonalenia nauczycieli.

W 1992 roku zaistniały warunki do powstania regionalnej instytucji doskonalenia nauczycieli w Gdańsku. W tym czasie nie było jeszcze instytucji samorządu wojewódzkiego (która utworzona została w 1998 roku). Dlatego pierwszym organem założycielskim Centrum Edukacji Nauczycieli (CEN) w Gdańsku było miejscowe Kuratorium Oświaty i Wychowania. W 1998 r. zgodnie z nowym podziałem kompetencyjnym CEN w Gdańsku przypisano do samorządu województwa pomorskiego.

Centrum Edukacji Nauczycieli (CEN) w Gdańsku powstało 1 marca 1993 roku, na mocy „Aktu Założycielskiego” Kuratorium Oświaty w Gdańsku. Instytucję utworzono z połączenia dawnego WOM w Gdańsku i Wojewódzkiej Biblioteki Pedagogicznej. Główny cel powołanej do życia instytucji oraz jej zadania zostały zapisane w Statucie. Celem CEN było organizowanie i prowadzenie doskonalenia zawodowego nauczycieli. Jak wspomina dyrektor Jarosław Kordziński zasadnicza zmiana w tej dziedzinie polegała na przybliżeniu wojewódzkiego systemu doskonalenia nauczycieli do aktualnych potrzeb szkół i nauczycieli.

W statucie CEN z 1993 r. zapisano dwadzieścia zadań:

- Diagnozowanie stanu kwalifikacji nauczycieli i określenie potrzeb w zakresie ich doskonalenia;
- Gromadzenie, opracowywanie i upowszechnianie informacji pedagogicznej;
- Gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie wydawnictw zwartych i ciągłych, czasopism, materiałów audiowizualnych i informatycznych oraz innych zbiorów specjalnych;
- Organizowanie doskonalenia nauczycieli w zakresie pedagogiczno-metodycznym i specjalistycznym oraz doskonalenie kadry kierowniczej i pracowników sprawujących nadzór pedagogiczny;
- Organizowanie badań wyników nauczania w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych na zlecenie lub w uzgodnieniu z Kuratorium Oświaty;
- Konsultowanie testów i sprawdzianów do badań wyników nauczania;
- Opracowywanie ekspertyz i opinii merytorycznych w zakresie przedmiotów i problemów;
- Konsultacje i pomoc w zakresie przygotowania tematów na egzaminy wstępne do szkół ponadpodstawowych;
- Przygotowywanie propozycji tematów na pisemny egzamin dojrzałości.
- Organizowanie konkursów i olimpiad;
- Organizowanie pomocy merytorycznej i metodycznej ze szczególnym uwzględnieniem nauczycieli rozpoczynających pracę;
- Upowszechnianie nowych metod, technik i środków kształcenia.
- Upowszechnianie nowości wydawniczych książkowych gromadzonych przez Centrum Edukacji Nauczycieli;
- Organizowanie i koordynowanie procesu uzyskiwania przez nauczycieli stopni specjalizacji zawodowej;
- Organizowanie i koordynowanie doskonalenia nauczycieli przy pomocy środków publicznej informacji;
- Współpraca z partnerami zagranicznymi w dziedzinie doskonalenia nauczycieli w uzgodnieniu z Kuratorium Oświaty;
- Organizowanie współpracy oraz wymiany doświadczeń między nauczycielami i szkołami;
- Inicjowanie i merytoryczne wspieranie zmian programowych w oświacie;
- Prowadzenie działalności wydawniczej związanej z doskonaleniem warsztatu pracy nauczycieli;
- Inna działalność związana z doskonaleniem nauczycieli wynikająca ze zleceń przekazywanych przez Kuratora Oświaty oraz potrzeb sygnalizowanych przez placówki.

Większość z ww. zadań jest nadal realizowana przez CEN w Gdańsku.

W wyniku procedury konkursowej stanowisko dyrektora z dniem 15 kwietnia 1993 r. powierzono Jarosławowi Kordzińskiemu, który pełnił tę funkcję przez kolejnych sześć lat.

Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku w pierwszym okresie swego istnienia działało w połączeniu z Wojewódzką Bibliotekę Pedagogiczną. Z tego też względu, obok zastępcy dyrektora ds. doskonalenia nauczycieli, utworzono stanowisko wicedyrektora ds. Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej. Przez wiele lat była nim dr Maria Etmańska. Samodzielność instytucjonalną Biblioteka uzyskała 25 kwietnia 1999 r.

Jesienią 1993 r. Kurator Oświaty w Gdańsku powołał Radę Programową CEN. Jej kadencję wyznaczono na 2 lata. Rada opiniowała kierunki działalności CEN, plany pracy, szczegółowe plany pracy i programy, wydawała również opinię w sprawach przedkładanych. Pierwszą Przewodniczącą Rady Programowej CEN została Małgorzata Szwejkowska. Wybrano ją również na drugą kadencję Rady.

W drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych dynamicznie pracowała Międzywojewódzka Komisja Kwalifikacyjna ds. Stopni Specjalizacji Zawodowej Nauczycieli. Komisji przewodniczyła dr Maria Etmańska. W zasobach Archiwum Zakładowego CEN znajdują się sprawozdania Międzywojewódzkiej Komisji za lata 1997-2000. Wynika z nich, że w tych czterech latach zatwierdzono 697 osobom I stopień, a 137 osobom II stopień specjalizacji zawodowej. Łącznie 834 osoby z pozytywnym skutkiem przeszły procedurę Międzywojewódzkiej Komisji Kwalifikacyjnej.

Po wprowadzeniu w ramach reformy edukacji systemu egzaminów zewnętrznych została nawiązana, trwająca do dziś, współpraca pomiędzy CEN a Okręgową Komisją Egzaminacyjną w Gdańsku.

Dorobek CEN prezentują coroczne sprawozdania z pracy oraz dane zawarte w kolejnych „Informatorach” nt. oferty doskonalenia.

Poszerzona została po 1989 r. współpraca zagraniczna. Wcześniej ograniczała się ona do współpracy z instytucjami z ZSRR, NRD i WRL. Już w 1993 r. wśród partnerów zagranicznych wymienić należy: Danię, Holandię oraz Wileńszczyznę (Polska Macierz Szkolna) [fot. 9]. Szczególnie owocna i trwała okazała się współpraca ze szkołami i placówkami polskimi na Wileńszczyźnie. Pierwszymi organizatorami tej współpracy było CEN wraz z Kuratorium Oświaty w Gdańsku. Z czasem ww. działania wpisały się jako stały element partnerskiej kooperacji miast Gdańska i Wilna. W roku 2003 obchodzono dziesięciolecie współpracy Gdańska i Wilna. W 2012 r. odbyła się kolejna, dwiętnasta już, wizyta szkoleniowa nauczycieli z polskich szkół na Wileńszczyźnie. Sukcesywnie nawiązy-

Fot. Marzena Kozłowska

Fot. 9

Grupa nauczycieli z Wilna na zajęciach studyjnych na Westerplatte – lipiec 2012 r.
Pierwsza z prawej: Anna Krajnowska, nauczyciel konsultant ds. nauczania historii i WOS

wano nowe kontakty i współpracę z innymi instytucjami i krajami m.in. z Polonijnym Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Lublinie, Goethe Institut w Warszawie, British Council ze środowiskami oświatowymi z Niemiec (Towarzystwo Serbołużyczan w Cottbus) oraz z przedstawicielami Gruzji i Kazachstanu.

Obecnie, celem Centrum Edukacji Nauczycieli, zgodnie ze statutem nadanym Uchwałą Sejmiku Województwa Pomorskiego nr 1141/XLV/10 z dnia 29 marca 2010 r., jest wspieranie rozwoju zawodowego kadr oświatowych oraz organizacja doskonalenia zawodowego nauczycieli szkół i placówek województwa pomorskiego.

Do zadań Centrum należy w szczególności:

1. opracowywanie, we współpracy z Pomorskim Kuratorem Oświaty, priorytetów doskonalenia zawodowego nauczycieli w województwie pomorskim,
2. przygotowywanie i realizacja, we współpracy z Pomorskim Kuratorem Oświaty, programów doskonalenia zawodowego nauczycieli, w tym nauczycieli-doradców metodycznych,
3. przygotowanie i realizacja programów doskonalenia zawodowego w zakresie zarządzania oświatą dla dyrektorów szkół i placówek, pracowników organów prowadzących szkoły i placówki oraz pracowników organu sprawującego nadzór pedagogiczny,

4. organizowanie i prowadzenie, stosownie do potrzeb, doradztwa metodycznego dla nauczycieli:
 - a) przedmiotów zawodowych nauczanych w zawodach unikatowych,
 - b) zatrudnionych w szkołach z językiem nauczania mniejszości narodowych i etnicznych,
5. prowadzenie wojewódzkiego systemu informacji pedagogicznej, w tym gromadzenie i udostępnianie informacji dotyczących dostępnych form kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli, a także prowadzenie diagnoz i analiz edukacyjnych,
6. organizowanie różnorodnych form współpracy i wymiany doświadczeń, w tym warsztatów, konferencji i seminariów dla poszczególnych typów szkół i rodzajów placówek,
7. wspieranie inicjatyw nauczycieli oraz wspomaganie samokształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli,
8. organizowanie działań na rzecz rozwoju zawodowego nauczycieli, w szczególności we współpracy z Pomorskim Kuratorem Oświaty,
9. współpraca z organami prowadzącymi szkoły i placówki w zakresie doradztwa metodycznego dla nauczycieli.

Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku realizuje swoje zadania w wielu różnorodnych formach działalności. Przykłady przedsięwzięć, w które angażowali się pracownicy placówki w ostatnich latach zaprezentowane zostały m.in. na łamach specjalnego, jubileuszowego wydania dwumiesięcznika oświatowego „Edukacja Pomorska” (2012, nr 54).

Obchody Jubileuszu 60-lecia Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku stanowią naturalną okazję do podsumowań, refleksji i zadumy nad przeszłością. Jednocześnie sprzyjają rozważaniom nad kierunkami przyszłej działalności placówki, zwłaszcza że przypadają w czasie, kiedy polski system doskonalenia nauczycieli podlega znaczącym przemianom. Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku włącza się w dyskusję nad pożądanym kształtem edukacji przyszłości oraz w poszukiwanie efektywnych metod wspierania szkoły XXI wieku. Placówka aktywnie uczestniczy w kreowaniu i wdrażaniu zmian, poszukując dla siebie nowego miejsca w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości.

DZIAŁALNOŚĆ BADAWCZA, WYDAWNICZA, SZKOLENIOWA

W pierwszych kilkunastu latach funkcjonowania instytucji doskonalenia nauczycieli w Gdańsku korzystano głównie z publikacji i informatów centralnych. Pierwsze wydawnictwa własne pojawiły się w latach sześćdziesiątych pod auspicjami Okręgowego Ośrodka Metodycznego w Gdańsku (OOM). Wzrost ilości i jakości wydawnictw, a także istotne wzmocnienie działalności badawczej nastąpiły w czasie funkcjonowania Instytutu Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych w Gdańsku (IKNiBO) (1973-1981). Działalność badawczą i wydawniczą kontynuowano także za czasów Oddziału Doskonalenia Nauczycieli (ODN) w Gdańsku i Oddziału Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Gdańsku (CDN). Nowe możliwości wydawnicze pojawiły się po 1990 roku, umożliwiając rozszerzenie wachlarza publikacji, które oferowało Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku (CEN).

Podstawowe źródło wiedzy o formach i sposobach doskonalenia nauczycieli przez CEN, czyli „Informator” ukazuje się od 2004 r. głównie w formie publikacji tradycyjnej a następnie również elektronicznej. Poszukując wykazu organizowanych kursów, spotkań form doskonalenia nauczycieli warto wejść na stronę internetową: www.cen.gda.pl.

W 1964 r. wydano w dużym nakładzie (1 400 egzemplarzy) „Poradnik metodyczny godzin wychowawczych”. W roku 1965 opublikowano „Wybrane odczyty pedagogiczne w roku szkolnym 1963/1964”. W 1967 r. Ośrodek wydał poradnik pt. „Wychowanie morskie”. W cztery lata później ukazał się „Poradnik nauczyciela – problematyka morska”. W tym też czasie OOM opublikował „Ocenę wojewódzkiego eksperymentu doskonalenia nauczycieli” – który jak już wspomniano, na tle ówczesnych czasów, gdański, a w zasadzie pomorski eksperyment pedagogiczny, wyraźnie wyróżniał województwo na mapie Polski.

Zmiana jakościowa w zakresie działalności naukowo-badawczej nastąpiła z chwilą powołania do życia w roku 1973 w Gdańsku IKNiBO, który był profesjonalną placówką dydaktyczno-naukową.

Dyrektor IKNiBO w Gdańsku E. Jakubiak zorganizował obchody pięciolecia działalności placówki, dokonując w „Zagadnieniach Pedagogicznych” (Gdańsk 1980), podsumowania dotychczasowej działalności kierowanej przez siebie placówki. Z tej także okazji ukazało się kilka publikacji.

Prawie wszystkie tematy ujęte w planie badań Instytutu przedstawiono w formie raportu z przeprowadzonych badań. Dotyczyły one pedeutologii, sprawności kształcenia nauczycieli w trybie czteroletnich studiów magisterskich z różnych przedmiotów (humanistyczne, matematyka, fizyka i chemia). Kolejny temat badawczy dotyczył funkcji NURT-u (Nauczycielski Uniwersytet Radiowo-Telewizyjny) w nauczycielskich zaocznych studiach magisterskich. Zespół pod przewodnictwem prof. Kazimierza Podolskiego, przeprowadził badania nad wiejską siecią szkolną. Podejmowaną tematyką badawczą było tempo rozwoju biologicznego i wybranych cech osobowości dzieci w młodszym wieku szkolnym. Mniej zaawansowany był temat: „Współdziałanie instytucji kulturalnych ze szkołami w przygotowaniu dzieci do uczestnictwa w kulturze”. Poszczególni pracownicy IKNiBO przeprowadzili badania związane z rozprawami doktorskimi lub habilitacyjnymi. W perspektywie rozwoju IKNiBO dyr. E. Jakubiak postulował dalsze badania nad zawodem nauczyciela, m.in. aksjologię pedagogiczną w zakresie celów kształcenia i wychowania podejmowanych przez nauczycieli, uczniów, rodzinę i środowisko. W tym czasie w IKNiBO funkcjonowało seminarium naukowe z zakresu aksjologii pedagogicznej. Podjęto też temat badawczy w zakresie sieci, struktury i organizacji szkolnictwa zawodowego w województwie gdańskim i elbląskim. W tym celu uruchomiono seminarium naukowe nt. „Metodologii badań nad strukturą i siecią szkolnictwa zawodowego”.

Integralną częścią pracy naukowej IKNiBO była działalność wydawnicza. Warto przyrzeć się najbardziej reprezentatywnym wydawnictwom i poszczególnym publikacjom o większym znaczeniu społecznym i naukowym.

W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych cykliczną publikacją gdańskiego IKNiBO, ODN i CDN były „Zagadnienia Pedagogiczne”. W sumie wydano osiem tomów publikacji. Pierwszy tom wydano w 1977 ostatni w 1990 roku. W „Zagadnieniach Pedagogicznych” publikowała artykuły ówczesna kadra ośrodka doskonalenia nauczycieli w Gdańsku, jak też pracownicy Uniwersytetu Gdańskiego. Pieczę nad „Zagadnieniami Pedagogicznymi” sprawowali doc. dr Edmund Jakubiak i dr Jerzy Głowczyk. Z czasem dr Głowczyk osobiście objął przewodnictwo Zespołu redakcyjnego. „Zagadnienia Pedagogiczne” rejestrowały publikacje naukowe pracowników gdańskiego ośrodka. I tak w latach 1973-1976 odnotowano 65 tytułów prac własnych pracowników. W 1977 r. odnotowano kolejne 20 tytułów. W 1978 r. doliczono się 31 publikacji własnych. Kolejny tom „Zagadnień Pedagogicznych” podawał, że w latach 1980-1984 ukazało się 41 pozycji pracowników IKN-ODN. W kolejnych latach 1985-1986 odnotowano 36 publikacji własnych. W latach 1987-1988 liczba publikacji utrzymała się na podobnym poziomie (29). W „Zagadnieniach Pedagogicznych” zamieszczano artykuły, rozprawy i prace badawcze. Kwestii kształcenia i doskonalenia nauczycieli poświęcono regularny wybór bibliograficzny. W każdym tomie „Zagadnień Pedagogicznych” rejestrowano nowości wydawnicze w tym zakresie gromadzone w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Gdańsku. Przykładowo w tomie 1 odnotowano 119 tytułów, w tomie 3 – 108 tytułów, w tomie 6 – 144 tytuły i w tomie ostatnim 8 – 86 tytułów. Oferta czytelnicza w zakresie dokształcania i doskonalenia zawodowego była niezwykle obfita. W 1975 roku ukazała się publikacja Jadwigi Kaznochy i Renaty Suchocz zatytułowana „Podstawowe funkcje dyrektora szkoły, czynniki ułatwiające i utrudniające ich realizację”. W roku 1978 wydano „Konspekty lekcji bibliotecznych” w opracowaniu Emilii Kuczyńskiej i Iwony Zachciał. W tym okresie ukazała się praca Reginy Dutkowskiej pt. „Wybrane zagadnienia z metodologii badań naukowych”. IKNiBO-ODN w Gdańsku firmował również pracę Jerzego Łukawskiego pt. „Bodźce i antybodźce w pracy nauczycieli Ośrodka Szkolno-Wychowawczego w Sopocie”. Podobną rekomendację posiadała praca (Gdańsk 1978) Leona Szymańskiego pt. „Rozwój kształcenia politechnicznego w Polsce w latach 1946-1968”. Z tego okresu pochodzi też praca Józefa Markiewicza pt. „Prawidłowa organizacja bazy dydaktycznej w szkole warunkiem unowocześnienia procesów nauczania i wychowania”. W 1979 r. dr Głowczyk opracował książkę pt. „Wybrane zagadnienia aksjologii pedagogicznej”.

W latach osiemdziesiątych (IKNiBO, ODN i CDN) w Gdańsku opracowano i wydano wiele publikacji zwartych. Znaczącą część stanowiły pośród nich poradniki.

W 1982-1991 r. opublikowano, m.in.:

- „Wybrane problemy pedagogiki opiekuńczej”, materiały pomocnicze pod red. Ireny Jundziłł (1982)
- „Wprowadzenie do psychologii ogólnej i rozwojowej”, materiały pomocnicze, Mieczysław Ciosek i Jan Nazar (1982)
- „Kultura fizyczna w klasach I-III”, poradnik metodyczny dla nauczycieli, Andrzej Staśkiel (1982)
- „Nauczyciele i ich doskonalenie w Gdańsku w latach 1945-1973”, Jerzy Głowczyk (1983)
- „Wpływ uzdolnień pedagogicznych nauczycieli na wyniki pracy dydaktyczno-wychowawczej”, Jan Nazar (1985)
- „Innowacje i poszukiwania w procesie kształcenia jednostek niepełnosprawnych”, praca zbiorowa pod redakcją Haliny Borzyszkowskiej (1985)
- „Oświata i wychowanie w województwie gdańskim w okresie 40-lecia”, materiały z sesji naukowej (1986)
- „Opinie nauczycieli-metodyków o niepowodzeniach szkolnych”, praca zbiorowa pod red. Juliana Turko (1986)
- „Praca terapeutyczna z dziećmi mającymi trudności w nauce czytania i pisanie”, Maria Pietunin (1986)
- „Sprawozdanie z działalności nauczycieli metodyków województwa gdańskiego w roku szkolnym 1985/1986”
- „Ziemie zachodnie w pierwszych latach Polski Ludowej”, praca zbiorowa pod red. Mariana Mroczi
- „Uzdolnienia pedagogiczne nauczycieli”, Jan Nazar (1987)
- „Z doświadczeń nauczycieli województwa gdańskiego”, praca zbiorowa
- „Uczniowie zdolni w systemie edukacyjnym szkoły”, praca zbiorowa pod redakcją Jana Papieża
- „Zbiór przepisów prawnych dotyczących problemów pracowniczych w oświacie”, Stanisław Kubica
- „Organizacja i zarządzanie szkolnictwem ogólnokształcącym w Gdańsku w latach 1945-1973”, Jerzy Głowczyk (1988)
- „Z doświadczeń nauczania i wychowania upośledzonych umysłowo”, praca zbiorowa pod redakcją Haliny Borzyszkowskiej (1988)
- „Biblioteki pedagogiczne jako jeden z elementów systemu oświatowego”, Maria Etmańska (1988)

- „Kształtowanie postaw patriotyczno-społecznych w pracy szkoły”, Bożena Lietz (1989)
- „Pedagogika Celestyna Freineta – dzieło i inspiracja”, praca zbiorowa pod red. Wandy Frankiewicz (1989)
- „Kształtowanie postaw wychowanków wobec obowiązków szkolnych”, J. Nazar (1989)
- „Flota Jagiellonów i Wazów”. Tadeusz Górski (1989)
- „W 70-lecie Niepodległości”, praca zbiorowa pod red. Mariana Mroczi (1989)
- „Sprawozdanie z działalności nauczycieli metodyków Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego w Gdańsku w roku szkolnym 1989/1990” (1991)
- „Testy sprawdzające z matematyki dla uczniów klas III szkoły podstawowej”, Krystyna Wojciechowska
- „Kształtowanie motoryczności i psychomotoryczności w młodszych klasach szkoły podstawowej” poradnik
- „Poradnik dla nauczycieli szkół zawodowych”.

Gdański ODN blisko współpracował z Wojewódzką Radą Postępu Pedagogicznego (WRPP) w Gdańsku, która w drugiej połowie lat osiemdziesiątych poprzez swą działalność posiadała wpływ na pomorskie środowisko oświatowe. Z założenia Rada realizowała program Krajowej Rady Postępu Pedagogicznego na lata 1987-1990. Wojewódzka Rada Postępu Pedagogicznego realizowała następujące priorytety:

- Inspirowanie nauczycieli i pracowników oświaty do podejmowania prac na rzecz postępu pedagogicznego;
- Organizowanie pomocy i doradztwa dla nauczycieli nowatorów;
- Gromadzenie i opracowywanie materiałów informacyjnych o pracach nowatorskich;
- Upowszechnianie dorobku nauczycieli nowatorów i pracowników nauki dotyczącego doskonalenia pracy szkoły;
- Stworzenie sprzyjających warunków dla funkcjonowania ruchu postępu pedagogicznego.

Wojewódzka Rada Postępu Pedagogicznego, która wydawała własny „Biuletyn Informacyjny”, miała wpływ na diagnozowanie potrzeb oświaty w województwie gdańskim oraz promowanie aspiracji zawodowych nauczycieli. Na użytek szkolny organizowała również konkursy edukacyjne.

Gdański ODN prowadził, zwłaszcza w latach 1983-1988, badania wyników nauczania w szkołach województwa gdańskiego. Liderem problematyki była późniejsza dyrektor WOM Janina Czarnowska. Pierwsza publikacja

zbiorowa pod jej redakcją: „Badanie wyników nauczania w szkołach podstawowych woj. gdańskiego przeprowadzone w roku szkolnym 1983/1984” ukazała się w 1984 roku. Badania ponownie przeprowadzono w roku szkolnym 1985/1986. Z kolei w roku szkolnym 1986/1987 opracowano wyniki badań nauczania w liceach zawodowych i technikach województwa gdańskiego. W kolejnym roku szkolnym opracowano wyniki badań nauczania w liceach ogólnokształcących. W 1988 r. ukazała się w tej kwestii praca zbiorowa pod red. J. Czarnowskiej. W tym samym czasie zrealizowano badania wyników nauczania w szkołach zawodowych województwa gdańskiego. Stosowna praca zbiorowa pod red. J. Czarnowskiej ukazała się jeszcze w roku 1988. Następne badania wyników nauczania przeprowadzono w liceach ogólnokształcących woj. gdańskiego w roku szkolnym 1988/1989. Ponownie powstała praca zbiorowa pod kierunkiem J. Czarnowskiej. W tym samym roku szkolnym zrealizowano kolejne badania wyników nauczania w szkołach podstawowych województwa gdańskiego. W okresie działalności WOM ukazały się dwa sprawozdania z badania wyników nauczania:

1. „Sprawozdanie z badań wyników nauczania fizyki i geografii przeprowadzonych dnia 27 lutego 1990 roku w szkołach podstawowych woj. gdańskiego”, opracowanie wyników Krystyna Domachowska i Jan Pantus,
2. „Sprawozdanie z badań wyników nauczania fizyki przeprowadzonych dnia 23 stycznia 1990 roku w ZSZ-zawodowych oraz technikach na podbudowie ZSZ”, opracował Zbigniew Cielątkowski.

W powyższych badaniach organizowanych przez ODN brał udział cały zespół nauczycieli metodyków. W materiałach sprawozdawczych przekazano informację, że na wyróżnienie zasługiwali metodycy geografii, fizyki i chemii.

Z uwagi na specyfikę regionu, odrębną kwestią pozostawał problem wychowania morskiego. W połowie lat siedemdziesiątych w ramach IKNiBO prowadziła działalność Pracownia Edukacji Morskiej. W 1984 r. pojawiła się praca pt. „Edukacja morska w systemie oświaty szkolnej”. W opracowaniu tym zamieszczono bibliografię omawiającą wcześniejsze inicjatywy i publikacje, szczególnie z lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych. W 1986 r. opracowano „Wojewódzki program edukacji morskiej dzieci i młodzieży”. Ogłoszony w tym roku przez Kuratorium Oświaty i Wychowania w Gdańsku „Rok Morski” zapoczątkował kolejny etap edukacji morskiej. W 1986 r. ukazał się poradnik dla nauczycieli pt. „Edukacja morska w systemie oświaty szkolnej”. W roku szkolnym 1986/1987 jednym z ważniejszych zadań dla nauczycieli metodyków było wyeksponowanie problematyki wychowania morskiego w różnych formach działalności dydaktyczno-wychowawczej.

W latach osiemdziesiątych napisano w IKNiBO, ODN i CDN w Gdańsku wiele prac dyplomowych. Ich dokumentacja znajduje się w Archiwum Zakładowym CEN w Gdańsku. Dla przykładu można przytoczyć kilka tytułów: „Młodzież w świetle badań nad empatią”, „Konflikty społeczne w środowisku nauczycielskim”, „Wybrane problemy adaptacji społeczno-zawodowej nauczycieli”, „Wewnętrzny system informacji. Rzeczywista funkcja i sprawność połączeń komunikacyjnych dyrektor-nauczyciel”.

W latach dziewięćdziesiątych podjęto inicjatywę organizowania Przeglądów Wydawnictw Oświatowych. Zainaugurowano je w 1994 r. w CEN w Gdańsku. IV i V Przegląd miał miejsce w latach 1997-1998. W 1999 r. Targi Wydawnictw, Kształcenia i Pomocy Naukowo-Edukacyjnej w ramach WTC EXPO, przeniesiono do Gdyni. Jednakże w pierwszych latach XXI wieku powrócono do inicjatywy dorocznych „Przeglądów Wydawnictw Oświatowych”, połączono je z okolicznościowymi seminariami i konferencjami. I tak w roku 2002 „Przegląd Wydawnictw Oświatowych” w CEN w Gdańsku odbył się z cyklem konferencji nt. „Wydawnictwa oświatowe w reformie edukacji”. Z kolei w roku 2003 roku wysłuchano prelekcji prof. Wiktora Pelplińskiego nt. „Roli publikacji ośrodków doskonalenia nauczycieli”. Imprezą towarzyszącą „Przeglądowi” było też spotkanie autorskie z podróżnikiem Markiem Kamińskim. Z czasem pojawiły się imprezy w cyklu „Targi Edukacyjne”. Dało się jednak zauważyć wygaszanie tradycyjnej formuły „Przeglądów” i „Targów” edukacyjnych. W coraz większym stopniu znaczenia nabierała informacja i promocja nowości wydawniczych w wersji elektronicznej.

Nakładem CEN lub przy współpracy z innymi instytucjami ukazało się wiele publikacji, m.in.:

- „Doświadczenia i intencje. Konsultanci CEN dla nauczycieli szkół województwa gdańskiego” (1994)
- „Do Gdyni przyjeżdżaj z piosenką. Piosenki dla dzieci i młodzieży”, red. Kazimierz Koszykowski (1997)
Cykl zeszytów metodycznych dla każdego przedmiotu,
pod redakcją Ireny Pancer:
- „Przed maturą 1997” (1996)
- „Przed maturą 1998” (1997)
- „Rok przed maturą 1999” (1998)
- „Zaprzyjaźnić się z piosenką. Piosenki dla dzieci i młodzieży”, red. Renata Gleinert (1999)
- „Edukacja regionalna na Kaszubach – postulaty i urzeczywistnienie”, Renata Mistarz (2006)

- „Kaszubska edukacja w teorii i praktyce w wymiarze międzynarodowym”, Renata Mistarz (2006)
- „Twarze Drzeżdżona”, red. Renata Mistarz (2007)
- „Wybitni gdańszczanie rodem z Wileńszczyzny”, red. Anna Krajnowska, Anna Konkolewska, Bogumiła Zagłoba (2008).

CEN współpracował z Oddziałem Gdańskim Towarzystwa Chemicznego, Wydziałem Chemii Uniwersytetu Gdańskiego i Wydziałem Chemicznym Politechniki Gdańskiej m.in. współorganizując co roku wojewódzkie konferencje poświęcone chemii. Z tej okazji wydawano materiały konferencyjne:

- „Polska chemia w Unii Europejskiej: materiały konferencyjne” (2004)
- „Problemy i wyzwania edukacji chemicznej: materiały konferencyjne” (2005)
- „Eksperyment w nauczaniu chemii: materiały konferencyjne” (2006)
- „Zrozumieć chemię: materiały konferencyjne” (2007)
- „Chemia ciekawa i przyjemna” (2008)
- „Chemia żywi i ubiera: materiały konferencyjne” (2009)
- „Chemia dla zdrowia i urody: materiały konferencyjne” (2010)
- „Kobiety w chemii: materiały konferencyjne” (2011)
- „Nie boimy się chemii: materiały konferencyjne” (2012).

Kolejną inicjatywą CEN były „Zeszyty Metodyczne”. Pierwsze numery zeszytów metodycznych wydano w roku 2002. Do końca 2003 roku opublikowano dwanaście numerów, zaś do 2006 roku wydano łącznie 23 numery „Zeszytów Metodycznych”. Ich wydanie było odnotowywane w czasopiśmie i biuletynie CEN. W „Zeszytach Metodycznych” publikowano różnorodne materiały dotyczące poszczególnych przedmiotów, głównie fizyki, chemii, matematyki i języka polskiego. Starano się uatrakcyjnić nauczanie przedmiotów ścisłych. Zamieszczano też przykładowe testy do gimnazjum, scenariusze zajęć, oceny osiągnięć nauczania.

W czasie swojej działalności CEN w Gdańsku był organizatorem lub współorganizatorem wielu zjazdów, sesji, seminariów, konferencji regionalnych oraz krajowych, również z udziałem naczelnych władz samorządowych, oświatowych i gości zagranicznych, w ostatnich latach było to m.in.:

- „Oblicza i problemy współczesnej edukacji” (1993)
- „XII Ogólnopolska Konferencja – trudności w pisaniu i czytaniu dzieci” (1994)
- „Nauczyciel otwarty w humanistycznej koncepcji oświaty” (1994)
- „Konferencja doradców metodycznych ds. bibliotek makroregionu Polski północno-wschodniej” (1994)
- „Seminarium ekologiczne CEN” (1994)

- „Wychowanie dla środowiska warunkiem zdrowia człowieka” (1994)
- „Oświata w okresie przemian ustrojowych w Polsce” (1994)
- „Edukacja morsko-regionalna – 1000. lat Gdańska” (1995),
(szkolenie żeglarskie dla nauczycieli)
- „Edukacji morska dla nauczycieli przedszkoli gdyńskich” (1995)
- „II Ogólnopolski Zjazd Stowarzyszenia Nauczycieli Polonistów” (1996)
- „Demokratyczne zarządzanie oświatą” (1996)
- „Wychowanie i kształcenie dla Europy” (1997)
- „Matura z matematyki a egzamin wstępny na wyższe uczelnie” (1997)
- „Zadania przedszkola w kontekście reformy oświaty” (1998)
- „Konferencja Szkół Promujących Zdrowie” (1998)
- „Cykl konferencji poświęconych roli i znaczeniu reformy edukacji” (1999)
- „Cykl konferencji o wdrażaniu systemowej reformy edukacji” (2000)
- „Europejska sieć informacji o edukacji. Informacje o polskim systemie edukacji” (2002)
- „Rola doskonalenia nauczycieli. Praca nad sprawnością zawodową nauczycieli” (2002)
- „Nauczanie w bloku humanistycznym” (2002)
- „Egzaminy zewnętrzne zawodowe” (2002)
- „Rola języka ojczystego w procesie edukacyjnym” (2003)
- „Awans zawodowy nauczyciela” (2003)
- „Wewnętrzny system oceniania w szkole” (2003)
- „I Pomorski Dzień Nauczycieli Języków Obcych” (2003)
- „Budowanie środowiska wychowawczego w szkole z uwzględnieniem ochrony dzieci przed przemocą i agresją” (2003)
- „Polska szkoła w Unii Europejskiej” (2004)
- „Polska chemia w Unii Europejskiej” (2004)
- „Jak gospodarujemy przestrzeń województwa pomorskiego” (2004)
- „Język regionalny na Pomorzu. Od teorii do praktyki” (2005)
- „Co dała Solidarność polskiej szkole” (2005)
- „Biblioteka i bibliotekarstwo w warunkach Unii Europejskiej” (2005)
- „Języki mniejszości narodowych, etnicznych i języki regionalne w Europie” (2005)
- Problemy i wyzwania edukacji chemicznej (2005)
- „Rola edukacji w kształceniu postaw przedsiębiorczych” (2006)
- „Bez matematyki kariery nie zrobisz” (2006)
- „Etyka zawodu nauczyciela” (2006)

- „Innowacje pedagogiczne i ich rola w rozwoju szkoły” (2006)
- „Eksperyment w nauczaniu chemii” (2006)
- „Efektywność kształcenia zawodowego – budowanie jakości szkolnictwa zawodowego” (2007)
- „Wileńskie losy” (2007)
- „Rok 2007 Rokiem Powiśla” (2007)
- „Materiały aparatu represji PRL jako źródła pomocne w nauczaniu historii najnowszej” (2007)
- „W drodze do lepszej szkoły” (2007)
- „Nowoczesna wiejska szkoła – dla dyrektorów szkół i menedżerów oświaty” (2007)
- „Zrozumieć chemię” (2007)
- „Odkrywamy Żuławy” (2008)
- „Edukacja wczesnoszkolna” (2008)
- „Wychowanie do życia w rodzinie” (2008)
- „Edukacja historyczno-polityczna – metody i tematy zajęć w miejscach pamięci i muzeach historii najnowszej” (2008)
- „Animacja kultury we współpracy ze środowiskiem” (2008)
- „Kształcenie postaw przedsiębiorczych w szkole” (2008)
- „Chemia ciekawa i przyjemna” (2008)
- „Sukces edukacyjny reformy w szkole a rola dyrektora i samorządu w jego realizacji” – cykl konferencji dla dyrektorów szkół (2009)
- „Nauczyciel życia – Lech Bądkowski” (2009)
- „Rola partnerów społecznych w promowaniu edukacji zawodowej” (2009)
- „Chemia żywi i ubiera” (2009)
- „Zdrowy Pomorzanin” – jak zapobiegać zaburzeniom odżywiania” (2010)
- „Wspieranie rozwoju i talentów uczniów” (2010)
- „Ewaluacja w nadzorze pedagogicznym” (2010)
- „Learn Coaching odpowiedzią na wyzwania wobec nauczania w XXI wieku” (2010)
- „Edukacja dla życia i pracy w społeczeństwie opartym na wiedzy” (2010)
- „Chemia dla zdrowia i urody” (2010)
- „Działania szkoły wspierające wszechstronny rozwój ucznia – wybrane zagadnienia profilaktyki zagrożeń społecznych” (2011)
- „Pomorskie – dobry kurs na edukację. Wyrównywanie szans edukacyjnych w regionie poprzez programy rozwojowe” (2011)

- „Gimnazjalny egzamin zewnętrzny 2012” (2011)
- „Pomorskie – dobry kurs na edukację. Doskonalenie kadr systemu oświaty” (2011)
- „Pomorskie – dobry kurs na edukację. Szkolnictwo zawodowe a wymogi rynku pracy” (2011)
- „Edukacyjna wartość dodana w szkole ponadgimnazjalnej” (2011)
- „Kobieta w chemii” (2011)
- „Umiejętności, kompetencje, czy kwalifikacje – jak skutecznie odnaleźć się na rynku pracy” (2011)
- „Edukacyjna Wartość Dodana w szkole ponadgimnazjalnej„ (2012)
- „Π-day, czyli Święto Matematyki – konferencja dla nauczycieli matematyki wszystkich etapów edukacyjnych z województwa pomorskiego” (2012)
- „Pozwólmy zwierzętom żyć tam, gdzie się urodziły”. Ogólnopolski projekt edukacyjny dla szkół podstawowych (2012)
- „Bez matematyki kariery nie zrobisz” – kształcenie matematyczne w szkołach ponadgimnazjalnych i wyższych (2012)
- „Ewaluacja a rozwój szkół i placówek województwa pomorskiego” (2012)
- „Euro 2012 – kampania informacyjna dla szkół” (2012)
- „O wychowaniu komunikacyjnym – czy rozsądku można nauczyć?” (2012)
- „Nie boimy się chemii” (2012).

Co roku organizowano cykl konferencji i spotkań metodyczno-przedmiotowych dla nauczycieli przedmiotowych z całego województwa pomorskiego.

W czasie działalności CEN wydawane były dwa czasopisma: „Stolem” (1993-1999) i „Edukacja Pomorska”, która od roku 2002 ukazuje się do dzisiaj, a od 2012 roku w formie elektronicznej.

Powstanie „Stolema” datuje się na wrzesień 1993 r., wydawany był on również jako „Gdański Tygodnik Oświatowy”. Początkowo redagowany był przez zespół wydawniczy CEN. Stanowisko redaktora naczelnego pełnił dyrektor Jarosław Kordzińskiego. „Stolem” skupiał się na informowaniu i propagowaniu zmian w polskiej oświacie, kierując się myślą ks. prof. Józefa Tischnera, że „prawdziwa reforma oświaty zaczyna się od prawdziwej reformy człowieka”.

Czasopismo zapraszało nauczycieli na różne formy doskonalenia, powiadamiało o regionalnych, krajowych i międzynarodowych konferencjach. Informowano o inicjatywach w regionie, np. o powstaniu „Ośrodka Edukacji Ekonomicznej i Obywatelskiej przy Uniwersytecie Gdańskim”, organizacji kursu „Przygotowania do życia w rodzinie”. W połowie 1994 r. „Stolem” zaprosił środowisko oświatowe do dyskusji nad rolą i znaczeniem edukacji regionalnej. Temu celowi służył zorganizowany konkurs pt. „Wisła i Kociewie”. „Stolem” informował także o statusie i roli Rzecznika Praw Ucznia. O wychowaniu morskim przypomniano na przykładzie filmu oświatowego pt. „Trzymajmy się morza” i konkretnych doświadczeń Szkoły Podstawowej nr 3 w Gdańsku. „Stolem” nie zapominał o pomocy dzieciom niepełnosprawnym. W pierwszym „numerze specjalnym” dzielono się refleksjami na temat pracy z uczniem zdolnym. Kolejny numer specjalny poświęcony był pięćdziesiątej rocznicy Powstania Warszawskiego. „Stolem” promował również studia podyplomowe. W nr 26/1994 podjęto temat pt. „Wychowanie do wolności”. Pismo przekazywało informacje o wizytach studyjnych naszych nauczycieli w państwach skandynawskich. W 1994 r. podjęto kwestię „Kształcenia obywatelskiego w szkołach samorządowych” (tzw. KOSS). W 1995 r. analizowano sytuację w pomorskiej oświacie niepublicznej, doceniając znaczenie jubileuszu 1000-lecia miasta Gdańska. Problematyka morska powracała piórem specjalisty dr Tadeusza Górskiego w cyklu „Trzymajmy się morza”. W tym okresie „Stolem” przekształcono w „Gdański Miesięcznik Oświatowy” (jesień 1995 r.). Kolejny numer specjalny (monograficzny) poświęcony został „Zaślubinom Polski z Morzem i przejęciu Pomorza w 1920 roku”. Redakcja przyjęła deklarację: „Stąd i dla tego regionu jesteśmy”. Z innych kwestii doceniano znaczenie edukacji filmowej. Następny numer monograficzny (3/1996) przeznaczono omówieniu „Matury 96”. Jesienią 1996 r. zrelacjonowano „Złoty Jubileusz Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Gdańsku”. Powracano do edukacji regionalnej na przykładzie dokonań konkretnych nauczycieli. Odnotowano podyplomowe „Studium Edukacji Regionalnej i Alternatywnej” w Sierakowicach, przy wsparciu UG. W 1997 r. wyeksponowano 200 lecie narodzin „Mazurka Dąbrowskiego”. W tym też roku (rok jubileuszowy) przywoływano inicjatywy uczniów dla 1000-letniego miasta Gdańska. Zamieszczano informacje na temat wdrażanej reformy programowej i udziału pracowników CEN w programach ogólnopolskich (finansowanych również z funduszy unijnych): TERM, Nowa Szkoła, Nowa Matura, SMART, Kompetencje Kluczowe. Propagowano działalność placówek oświatowych z całego województwa, m.in. na przykładzie Szkoły Podstawowej w Opale-

niu (gmina Gniew) nakreślono wizerunek Józefa Czyżewskiego i jego wychowawczy wpływ na dzieci i młodzież. Pisano o regionalnym przedszkolu w Subkowach. Sporo uwagi poświęcono jubileuszowi dwudziestolecia Zespołu Szkół Kolejowych w Tczewie. Monograficzne artykuły prezentowały rolę dyrektorów placówek oświatowo-wychowawczych. Upowszechniano formy doskonalenia wychowawców dzieci i młodzieży. Wysoko oceniano „Dziedzictwo kulturowe w regionie i w zreformowanym systemie edukacji”. W 1998 roku dużo materiałów poświęcono wprowadzanej w życie reformie systemu polskiej edukacji.

Na przestrzeni sześciu lat odnotowywano w „Stolemie” wszystkie najważniejsze tematy. Inspirowano do nowych dyskusji i wyzwań. Doceniając tradycję i edukację regionalną, promowano kursy komputerowe i korzystanie ze źródeł wiedzy w internecie. Czasopismo „Stolem” przestało się ukazywać wraz z wejściem w życie systemowej reformy oświaty. W 1999 r. wyszedł ostatni (podwójny) numer (1-2/1999) „Stolema”. Aż do końca redaktorem naczelnym pozostał J. Kordziński.

Kolejnym biuletynem CEN w Gdańsku była i jest „Edukacja Pomorska”. Pierwszy jej numer ukazał się w marcu 2002 roku. Redaktorem naczelnym została ówczesna dyrektor CEN Ewa Jurkowska. Zaprojektowano ją jako kwartalnik. Z czasem przyjęła formułę dwumiesięcznika. Kolejnym redaktorem naczelnym był Piotr Janusz Pardo. W roku 2006 redaktorem naczelnym została Ewa Kociszewska, trzy lata później roli redaktora naczelnego podjęła się Jolanta Śmigierska. Od roku 2011 redaktorem naczelnym pozostaje Beata Symbolor.

Od początku czasopismo apelowało o dialog i większą wymianę doświadczeń i poglądów. Rejestrowano i dyskutowano nad kolejnymi zmianami w polskiej oświacie. Niemało uwagi poświęcano nowej maturze. Dawano zielone światło dla przedsiębiorczości w szkole. Relacjonowano dyskusje nauczycieli z Litwy, Szwecji i Polski. Coraz więcej uwagi kierowano na przygotowania polskiej edukacji w kontekście Unii Europejskiej, jako że w 2004 r. Polska stała się pełnoprawnym członkiem Wspólnoty Europejskiej. Sporo miejsca przeznaczano na szeroko rozumianą problematykę bezpieczeństwa. Swoje ważne miejsce zajmowała edukacja regionalna. W 2005 r. pożegnano papieża Jana Pawła II jako „Naszego Wielkiego Nauczyciela”. Nie znika z pola zainteresowań redakcji kwestia ucznia zdolnego i rozwijanie jego talentów. Cyklicznie powracała problematyka przygotowania nauczycieli do przedmiotu wychowania do życia w rodzinie. Redakcja „Edukacji Pomorskiej” promowała i promuje kolejne „Bałtyckie Festiwale Nauki”. W 2006 r. otwarto ważki temat: „Perspektywy pomorskiej edukacji”. W dwa lata później powrócono

do „Wizji rozwoju edukacji w regionie pomorskim do roku 2010”. W coraz większym stopniu kładziono nacisk na znaczenie nauczania przedmiotów ścisłych, szczególnie matematyki. Godne zauważenia są też artykuły na temat etyki zawodu nauczyciela. Na łamach „Edukacji Pomorskiej” publikowane są materiały dotyczące korzystania z wiedzy internetowej i kształtowania kompetencji informacyjnych. Na uwagę zasługuje problematyka szkolnictwa zawodowego. Poruszane są kwestie patriotyzmu i wychowania patriotycznego dzieci i młodzieży. W 2009 wydano numer monograficzny pt. „Lech Bądkowski nauczyciel życia”. Do edukacji regionalnej powracano również w kontekście wielokulturowości Pomorza. Z kolei problematyka szkolnictwa zawodowego coraz częściej pojawiła się w kontekście potrzeb i wymogów rynku pracy. Nie zabrakło w „Edukacji Pomorskiej” miejsca na promocję zdrowia. Zdrowiu i wychowaniu morskemu, szczególnie żeglarstwu, dobrze posłużyła rozmowa z mistrzem olimpijskim Mateuszem Kusznierewiczem. W ramach współpracy międzynarodowej, w 2010 roku na zakończenie edycji międzynarodowego konkursu „Ponad granicami: Niemcy i ich sąsiedzi na wschodzie 2009/2010 „Regiony w Europie: Badenia – Wirtembergia oraz województwa pomorskie i warmińsko-mazurskie”, został przygotowany i wydany numer specjalny „Edukacji Pomorskiej”.

„Edukacja Pomorska” w swojej historii pełniła funkcję informatora o zmianach, rozwoju i doskonaleniu po-

morskich nauczycieli. Stałe rubryki w „Edukacji Pomorskiej” to: „Forum oświatowe”, „Wokół nas”, „Reforma programowa”, „Doświadczenia i konkrety”. W jubileuszowym wydaniu (nr 50 styczeń-luty 2012) „Edukacji Pomorskiej” postanowiono wprowadzić nowy stały dział „Badania i analizy”. „Edukacja Pomorska” stara się być pismem żywym, ciekawym i pożytecznym dla pomorskiej oświaty.

Kolejnym ważnym źródłem wiedzy o statutowych zadaniach CEN w Gdańsku jest coroczny „Informator”. Znajdują się w nim wiadomości o organizowanych szkoleniach, konsultacjach, kursach, warsztatach, konferencjach i seminariach. Przez wiele lat „Informator” ukazywał się w formie wydawnictwa o sporej objętości, np. stu kilkudziesięciu stron. Obecnie informacje upowszechniane są głównie za pośrednictwem internetu.

Na stronie internetowej www.cen.gda.pl funkcjonuje „Serwis Informacyjny”, w którym każdego miesiąca zamieszczane są informacje na temat pro-

ponowanych szkoleń, kursów, konferencji i innych przedsięwzięć organizowanych samodzielnie przez CEN lub we współpracy z innymi instytucjami.

Głównym celem funkcjonowania instytucji doskonalenia nauczycieli jest wspieranie rozwoju zawodowego kadry oświatowej, organizacja i prowadzenie różnorodnych form doskonalenia i doksztalcania. Na przestrzeni lat ośrodek organizował kursy kwalifikacyjne, doskonalące, warsztaty, szkolenia rad pedagogicznych, spotkania przedmiotowo-metodyczne. CEN był również realizatorem kursów doskonalących w ramach Wojewódzkich Zadań Edukacyjnych Pomorskiego Kuratora Oświaty.

Od września 1999 do czerwca 2012 roku w formach doskonalenia organizowanych lub współorganizowanych przez wojewódzką placówkę wzięło udział 251 925 osób. Zorganizowano i przeprowadzono łącznie 134 kursy kwalifikacyjne, 1735 kursów doskonalących oraz 8984 krótkich form: warsztatów, konferencji, spotkań przedmiotowo-metodycznych.

Wojewódzka placówka doskonalenia nauczycieli może poszczycić się współpracą z wieloma uczelniami, urzędami, instytucjami, organizacjami, stowarzyszeniami, szkołami województwa pomorskiego. Na przestrzeni lat nierzadko współpraca nabierała stałego i systematycznego wymiaru. Podpisywano listy intencyjne i umowy o współpracy. Do instytucji, z którymi CEN miał zaszczyt współpracować, należą między innymi:

- **Instytucje państwowe:**

Ministerstwo Oświaty i Wychowania, Kuratorium Oświaty w Gdańsku, Centralna Komisja Egzaminacyjna, Okręgowa Komisja Egzaminacyjna;

- **Instytucje i organizacje:**

Biuro Poselskie Janusza Lewandowskiego, Biuro Poselskie Jarosława Wałęsy, Instytut Pamięci Narodowej, Wojewódzki Urząd Pracy, Rada Krajowa Ruchu Stowarzyszeń Regionalnych, Polski Oddział Europejskiego Biura Języków Mniej Używanych, Bałtycka Rada Promocji Zdrowia, Gdańskie Centrum Profilaktyki Uzależnień, Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Polskie Towarzystwo Programów Zdrowotnych, Wojewódzki Ośrodek Koordynujący Populacyjny Program Wykrywania Raka Szyjki Macicy, Klub Przyjaciół Ludzkiego Życia, Polskie Towarzystwo Dysleksji, Liga Obrony Kraju, Pomorska Rada Bezpieczeństwa Drogowego, Straż Miejska, Polski Związek Motorowy, Wojewódzka Komisja Dialogu Społecznego, Metropolitalna Kuria Biskupia Archidiecezji Gdańskiej, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych, Narodowy Bank Polski, Nordea Bank Polski S.A., Pomorska Izba Rzemieślnicza, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdański Teatr Szekspirowski, Biuro Europejskiej Stolicy Kultury Gdańsk 2016, Nadbałtyckie Centrum Kultury, Muzeum Stut-

thof, Dom Pojednania i Spotkań im. Św. Maksymiliana Kolbego w Gdańsku, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Gdańsku, Akademicka Telewizja Edukacyjna UG;

- **Starostwa Powiatowe, Urzędy Miast i Gmin:**

Starostwo Powiatowe Starogard Gdański, Starostwo Powiatowe Kwidzyn, Starostwo Powiatowe Wejherowo, Starostwo Powiatowe Pruszcz Gdański, Starostwo Powiatowe Lębork, Urząd Miasta Gdańsk, Urząd Miasta Starogard Gdański, Urząd Miasta Tczew, Urząd Miasta Kwidzyn, Urząd Miasta Puck, Urząd Miasta Lębork, Urząd Miasta i Gminy Skarszewy, Urząd Gminy Lubichowo, Urząd Gminy Malbork, Urząd Gminy Lichnowy;

- **Uczelnie Wyższe:**

Politechnika Gdańska, Uniwersytet Gdański, Akademia Medyczna w Gdańsku, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku, Wyższa Szkoła Bankowa w Gdańsku, Wyższa Szkoła Zarządzania w Gdańsku, Wyższa Szkoła Społeczno-Ekonomiczna, Ateneum Szkoła Wyższa w Gdańsku, Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Łódzki – Polsko-Amerykańskie Centrum Zarządzania;

- **Ośrodki Doskonalenia Nauczycieli:**

Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli i Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej (tworzące od roku 2010 Ośrodek Rozwoju Edukacji), KOWEZiU, Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku, Akademia Umiejętności Pedagogicznych w Kwidzynie, Samorządowy Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Nauczycieli w Chojnicach, Polonijne Centrum Nauczycielskie w Lublinie;

- **Fundacje:**

Fundacja Batorego, Goethe Institut, Fundacja Kronenberga, Fundacja Młodzieżowej Przedsiębiorczości, Fundacja Bezpieczni w Ruchu Drogowym, Fundacja Lokalna Grupa Działania „Naszyjnik Północy”, Fundacja Poszanowania Energii, WWF Polska Światowy Fundusz na Rzecz Przyrody, Fundacja Dogtor, Fundacja „Świat na Tak”;

- **Stowarzyszenia:**

Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, Stowarzyszenie Nauczycieli Szkół Polskich na Litwie „Macierz Szkolna”, Towarzystwo Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej, Stowarzyszenie Nauczycieli Matematyki, Liga Ochrony Przyrody, Stowarzyszenie Sprawiedliwego Handlu, Towarzystwo Upowszechniania Wiedzy Nauk Matematycznych przy UMK w Toruniu, Regionalne Centrum Wolontariatu, Uczniowski Klub Sportowy Gedanensis, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Kaszubski Uniwersytet Ludowy.

KADRA KIEROWNICZA

W zasobach archiwalnych nie udało się odnaleźć szczegółowych informacji dotyczących kadry pracowników na przestrzeni minionego sześćdziesięciolecia. Nie można zatem odtworzyć pełnego składu osobowego kadry, można natomiast, w odniesieniu do pierwszych dwudziestu pięciu lat istnienia, wymienić osoby, które sprawowały funkcje kierownicze.

- **Okręgowy Ośrodek Dydaktyczno-Naukowy w Gdańsku (1949-1952)**
Pierwszym kierownikiem Okręgowego Ośrodka Dydaktyczno-Naukowego (OOD-N) w Gdańsku była mgr Irena Fabińska.
- **Wojewódzki Ośrodek Doskonalenia Kadr Oświatowych w Gdańsku (WODKO) (1952-1957)**
Pierwszym dyrektorem Wojewódzkiego Ośrodka Doskonalenia Kadr Oświatowych (WODKO) w Gdańsku została również Irena Fabińska. W 1956 r. została nagrodzona jednym z najwyższych odznaczeń państwowych Krzyżem Kawalerskim i nadano jej tytuł „Zasłużonego dla Oświaty”.
- **Okręgowy Ośrodek Metodyczny w Gdańsku (OOM) (1960-1972)**
W ciągu ponad dwunastu lat działalności

Okręgowego Ośrodka Metodycznego w Gdańsku, jej dyrektorami byli kolejno: Leopold Bielewicz, Edward Jarecki, Teodor Delong i Bolesław Bojar. Ponadto warto zaznaczyć, że Edward Jarecki w pierwszym okresie pełnienia funkcji dyrektora OOM w Gdańsku przez Leopolda Bielewicza był jego bezpośrednim zastępcą. W latach późniejszych Leopold Bielewicz został Kuratorem Okręgu Szkolnego w Gdańsku. Zachowała się także informacja, że w czasie kierowania ośrodkiem przez Teodora Delonga wicedyrektorem OOM w Gdańsku był Mieczysław Wardynszkiewicz.

- **Instytut Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych (IKNiBO) (1973-1981)**

Instytut Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych (IKNiBO) w Gdańsku funkcjonował blisko osiem lat. Jego pierwszym dyrektorem, począwszy od 1 marca 1973 r., był Bolesław Bojar. Wkrótce zastąpił go na tym stanowisku doc. dr Edmund Jakubiak. Jego zastępcą ds. dydaktycznych został mianowany dr inż. Leon Szymański, a dyrektorem administracyjnym został dr Jerzy Głowczyk.

- **Oddział Doskonalenia Nauczycieli (ODN) w Gdańsku (1981-1988)**

Oddziałem Doskonalenia Nauczycieli (ODN) w Gdańsku, działającym przez ponad siedem lat, kierował dyrektor dr Jerzy Głowczyk. Jego zastępcami byli: ds. dydaktycznych dr Jan Nazar, ds. Filii w Elblągu dr Julian Turko.

- **Oddział Centrum Doskonalenia Nauczycieli (CDN) w Gdańsku (1989-1991)**

Oddział Centrum Doskonalenia Nauczycieli (CDN) w Gdańsku funkcjonował niecałe dwa lata. Dyrektorem Oddziału CDN w Gdańsku był nadal dr Jerzy Głowczyk. Zastępcą dyrektora ds. naukowo-badawczych został dr Jan Nazar. Z kolei zastępcą dyrektora ds. dydaktycznych został dr Piotr Tymański.

- **Wojewódzki Ośrodek Metodyczny (WOM) w Gdańsku (1989-1993)**

Wojewódzki Ośrodek Metodyczny (WOM) w Gdańsku działał niespełna trzy lata. Przez pewien okres uzupełniał działalność Oddziału CDN w Gdańsku. Przez blisko półtora roku dyrektorem WOM była Janina Czarnowska, która wcześniej – w połowie lat osiemdziesiątych była koordynatorem metodyków w gdańskim ODN. Funkcję wicedyrektora pełniła Barbara Szwankowska. 14 stycznia 1991 r. dyrektorem WOM mianowano dr Piotra Tymańskiego, wicedyrektorem została dr Regina Dutkowska.

- **Centrum Edukacji Nauczycieli (CEN) w Gdańsku (1993-2012)**

Pierwszym dyrektorem został Jarosław Kordziński, który kierował CEN przez ponad sześć lat (1993-1999). Jego zastępcą została Irena Pancer.

Kolejnym dyrektorem (w latach 1999–2004) była Ewa Jurkowska, wspomagana przez wicedyrektor Marię Narożną.

W latach 2004-2006 stanowisko dyrektora piastował Adam Krawiec. Jego zastępcą została Bożena Kręžel. W wyniku konkursu (przeprowadzonego 28 kwietnia 2006 r.) Adam Krawiec objął stanowisko Pomorskiego Kuratora Oświaty w Gdańsku, co spowodowało wakat na stanowisku dyrektora CEN. Uchwałą Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 28 kwietnia 2006 r. powierzono obowiązki dyrektora dotychczasowemu wicedyrektorowi – Bożenie Kręzel. Jej kadencja trwała niecałe 4 miesiące.

Postępowanie konkursowe wyłoniło kolejnego dyrektora CEN.

21 sierpnia 2006 roku stanowisko dyrektora powierzono Mirosławie Janowskiej, która sprawowała tę funkcję przez pięć lat (do sierpnia 2011 roku). Wicedyrektorem został Kazimierz Koszykowski, a od sierpnia 2007 funkcję tę pełniła Beata Zdrowowicz.

Z dniem 1 września 2011 roku stanowisko dyrektora CEN objęła Renata Ropela pełniąca wcześniej funkcję dyrektora Wydziału Kształcenia Ponadgimnazjalnego i Ustawicznego Kuratorium Oświaty w Gdańsku, zaś wicedyrektorem została Ewa Furche.

Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku ma imponujący, ponad sześćdziesięcioletni, dorobek. Jego działalność odzwierciedlała zmiany i rozwój zarówno systemu doskonalenia nauczycieli jak i całej oświaty polskiej. Uzupełnianie kwalifikacji nauczycieli prowadzone w początkowych latach funkcjonowania ośrodka zmierzały w coraz większym stopniu do wspierania, organizowania i prowadzenia różnorodnych form rozwoju zawodowego kadr oświatowych województwa.

Na przestrzeni lat placówka nawiązywała kontakty i współpracowała z wieloma ośrodkami naukowymi, stowarzyszeniami, instytucjami zaangażowanymi w podnoszenie jakości i efektywności pracy szkół i placówek oświatowych.

Prowadzono działalność badawczą, wydawniczą i szkoleniową. Instytucja doskonalenia i kształcenia nauczycieli upowszechniała informacje pedagogiczną, propagowała innowacyjne rozwiązania i aktywnie włączała się w zmiany mające na celu unowocześnianie systemu szkolnictwa, pamiętając stale o swoim prawdziwym docelowym podmiocie – dziecku i uczniu.

Chcąc inspirować szeroko pojęte kadry oświatowe do wszechstronnego rozwoju zawodowego i poszukiwania nowych, bardziej skutecznych rozwiązań pedagogicznych instytucja sama musiała

się zmieniać i przekształcać. Celem nadrzędnym stało się współdziałanie na rzecz tworzenia warunków umożliwiających społecznościom szkolnym w województwie pomorskim uczenie się przez całe życie dla funkcjonowania w społeczeństwie wiedzy.

CEN realizuje Strategię Województwa Pomorskiego w zakresie Efektywnego systemu edukacji poprzez budowanie systemu wsparcia szkół i dialogu edukacyjnego w regionie.

Jan Kulas
Posel na Sejm RP I, III, VI kadencji

Niniejszy szkic monograficzny został opracowany na podstawie zasobu archiwalnego opatrzonego numerem 3522, który jest przechowywany w Państwowym Archiwum w Gdańsku i obejmuje swym zasięgiem lata 1948–1991 oraz dokumentacji gromadzonej od 1992 roku w Archiwum Zakładowym w siedzibie CEN, przy al. gen. J. Hallera 14.

WSPOMNIENIA

JERZY GŁÓWCZYK

(Dyrektor ODN, CDN 1983-1990)

Pracę w IKNiBO rozpocząłem 1 marca 1974 r. w Sopocie w budynku przy ul. Wosia Budzisa 4. Tam mieściła się też dyrekcja. Powierzono mi funkcję kierownika Zakładu Kształcenia Kadr Kierowniczych. Od 1 maja 1975 r. awansowałem na dyrektora administracyjnego. Funkcję tą sprawowałem do 30 czerwca 1977 r. Przez dwa lata zaznajomiłem się w problematykę dotychczas mało mi znaną. Zawsze byłem nauczycielem (od 1954 r. w IX LO w Gdańsku), chociaż dotykałem problemów administracyjnych, jako zastępca dyrektora V LO i jako dyrektor i VI LO w Gdańsku. Problemy te częściowo rozwiązywałem, pełniąc funkcję Inspektora Szkolnego w Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Gdańsku w latach 1968-1974.

Pracę administracyjną zakończyłem 30 czerwca 1977 r. W międzyczasie przenieśliśmy się z Sopotu do budynku we Wrzeszczu przy ul. Karola Marksa 14. Było przy tym bardzo dużo pracy.

Zastępcą dyrektora IKNiBO do spraw pedagogicznych zostałem 1 lipca 1977 r. 22 grudnia 1977 r. obroniłem doktorat. Funkcję wicedyrektora pełniłem z przerwą w latach 1979 r. do 30 listopada 1982 r. Od 1 grudnia 1982 wróciłem do pracy na wyżej wymienione stanowisko po to, aby 1 stycznia 1983 r. rozpocząć pracę dyrektora ODN aż do 31 grudnia 1990 r. W szkolnictwie gdańskim łącznie pracowałem 48 lat, z czego w systemie dokształcania i doskonalenia nauczycieli w Gdańsku 16 lat.

Główne zadania powstałego w miejsce IKNiBO Instytutu Kształcenia Nauczycieli i Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli polegały na działalności dydaktycznej. Realizowano je w postaci różnorodnych form takich jak: kursy przygotowawcze do studiów wyższych, studia przygotowawcze do egzaminu kwalifikacyjnego, studia specjalne dla kadry kierowniczej i nauczycieli różnych specjalności, roczne studia przedmiotowo-metodyczne, studium podyplomowe

organizacji i zarządzania oświatą dla dyrektorów i zastępców szkół województwa gdańskiego i elbląskiego. W ODN w Gdańsku działała również wojewódzka komisja kwalifikacyjna specjalizacji zawodowych. Bieżącą pomocą i wskazówkami dla nauczycieli zajmował się ośrodek metodyczny działający przy ODN. Ogółem w powyżej przedstawionych działaniach uczestniczyło ok. 130 dydaktyków, w tym 34 nauczycieli akademickich (13 doktorów) i ok. 100 metodyków.

Aktywnymi uczestnikami wymienionych form byli nauczyciele województwa gdańskiego i elbląskiego. Dobrze przebiegała współpraca z działającą w tym samym co ODN budynku, Biblioteką Pedagogiczną oraz wymiana doświadczeń pedagogicznych z instytucjami podobnymi do ODN w: NRD, Bułgarii, Anglii (język angielski), Litwie i na Węgrzech.

Na uwagę zasługują także działania (1985 r.) związane z obchodami rocznicowymi 40-lecia oświaty i wychowania w województwie gdańskim, a trzy lata później piętnasta rocznica powołania Instytutu Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych (1988 r.), – podczas których spotykaliśmy się z pionierami oświaty i wychowania oraz przedstawicielami organizacji współpracujących z ODN.

Kadra nauczycielska ODN zmieniała się w zależności od struktury organizacyjnej. W 1974 r. było 31 nauczycieli akademickich w tym 9 ze stopniem naukowym doktora. W 1983 r. już około 130 osób w tym 34 nauczycieli akademickich, pozostali to nauczyciele ośrodka metodycznego. Należy podkreślić bardzo dobrą działalność moich koleżanek i kolegów nauczycieli akademickich oraz metodyków. Dzięki ich pracy nasz ODN zasługiwał na różnego rodzaju wyróżnienia. Wielu otrzymywało odznaczenia, dyplomy nagrody a przede wszystkim uznanie u naszych doskonalących się nauczycieli tak w województwie gdańskim jak i w elbląskim. Podobnie należy wyróżnić pracowników administracyjnych, którzy byli bardzo dobrze przygotowani do stale rosnących zadań.

Na zakończenie, z konieczności krótkiego, opisu szesnastoletniej pracy w instytucji doskonalenia nauczycieli, o zmieniającej się na przestrzeni lat istnienia nazwie (IKNiBO, IKN, CDN-ODN), w Gdańsku wspomnę jeszcze o pracach mego autorstwa, które w owym czasie opublikowałem. Było ich łącznie 55. Były to prace indywidualne, zbiorowe, artykuły publicystyczne i inne.

Moje działania doceniły organy państwowe i lokalne przyznając mi: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, tytuł honorowy Zasłużony Nauczyciel PRL, Medal Komisji Edukacji Narodowej, Odznakę Krajowej Rady Postępu Pedagogicznego „Za zasługi dla postępu pedagogicznego” oraz odznaki honorowe: Zasłużonym Ziemi Gdańskiej, Za zasługi dla Gdańska, Za zasługi dla województwa elbląskiego oraz wiele innych odznak, medali i nagród.

PIOTR TYMAŃSKI

(Dyrektor WOM 1991)

Pracę zawodową rozpocząłem we wrześniu 1958 roku w szkolnictwie gdańskim, podległym Kuratorium Gdańskiemu. Pracowałem najpierw do roku 1962 jako wychowawca młodzieży oraz nauczyciel fizyki, matematyki, elektrotechniki, oraz innych przedmiotów nauczania.

W latach od 1963 do 1970 pracowałem w Oddziale Morskim PIHM w Gdyni (późniejszy Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej) na stanowisku oceanologa w Zakładzie Fizyki i Chemii Morza. W tamtym czasie zajmowałem się głównie pracą naukowo-badawczą w zakresie optyki i akustyki morza. Równocześnie uczestniczyłem w licznych wyprawach badawczych, organizowanych przy współudziale Biura Hydrograficznego Marynarki Wojennej oraz MIR-u.

Jestem autorem wielu artykułów zarówno naukowych jak i publicystycznych. Na zasadach współautorstwa wydałem podręcznik akademicki pt. „Podstawy meteorologii i nawigacji meteorologicznej (wyd. I 1973, wyd. II 1980).

We wrześniu 1970 roku powołano mnie na stanowisko wicedyrektora Liceum Ekonomicznego w Gdyni, gdzie pracowałem do marca 1973 roku i kierowałem działalnością dydaktyczno-wychowawczą wielu oddziałów tamtejszej szkoły, ucząc nadto fizyki.

W kwietniu 1973 roku przeniesiony zostałem służbowo do Instytutu Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych w Gdańsku. Tam podjąłem pracę dydaktyczną na stanowisku wykładowcy fizyki. W październiku 1975 roku otrzymałem nominację na stanowisko starszego wykładowcy fizyki.

Od października 1977 roku objąłem funkcję kierownika pracowni instytutu, skupiającego przedmioty matematyczno-przyrodnicze w zakładzie kształcenia nauczycieli przedmiotów ogólnokształcących. W tamtym cza-

sie wraz ze swoimi współpracownikami zorganizowałem wzorcową pracownię fizyki szkolnej, na użytek studiujących nauczycieli.

Nadszedł też taki czas, że jako jeden z pierwszych w Polsce zdołałem wykonać gruntowne badania podstawowe w terenie, w zakresie pola dźwiękowego w środowisku morskim wód Południowego Bałtyku. Wyniki tamtych badań przedstawiłem w rozprawie doktorskiej, za którą w 1977 roku uzyskałem stopień naukowy doktora nauk fizycznych.

Tamte osiągnięcia naukowo-badawcze oraz praca dydaktyczna w Instytucie Fizyki Uniwersytetu Gdańskiego przyczyniły się do tego, że otrzymałem nagrodę Ministra Oświaty i Wychowania trzeciego stopnia. W roku 1980 otrzymałem także Złoty Krzyż Zasługi, a w roku 1989 honorową odznakę „Zasłużonym Ziemi Gdańskiej”.

Trzy lata przebywałem poza Polską. W sierpniu 1985 roku wróciłem do kraju, podejmując pracę ponownie na stanowisku starszego wykładowcy w Gdańskim Oddziale Centrum Doskonalenia Nauczycieli. Od maja 1989 roku kilka miesięcy byłem przewodniczącym Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność”. Przez krótki czas pełniłem też funkcję zastępcy dyrektora w tej samej placówce.

W tym miejscu pragnę przywołać dość ciekawy epizod związany z przeszłością Centrum Edukacji w Gdańsku. Wydarzył się on dopiero w Roku Pańskim 1990, kiedy moi bliscy współpracownicy namówili mnie, bym wystartował w tak zwanym „otwartym konkursie” na stanowisko dyrektora Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego w Gdańsku. Ze względu na mój podeszły wiek, nie miałem większej ochoty. Ale placówce naszej, ze strony Kuratorium Gdańskiego groziła ponoć jakaś katastrofa ... Wkrótce okazało się, że zdołałem pokonać trzech pretendentów do tamtego stanowiska. (zob. Przegląd Oświatowy nr 3 z roku 1991).

Do dzisiaj pytam/zastanawiam się: dlaczego Kuratorium Gdańskie funkcję dyrektora WOM powierzyło mi z datą 14 stycznia 1991 roku?

W niedługim czasie po objęciu przeze mnie stanowiska dyrektora placówki, Kuratorium Gdańskie postanawia gdański WOM zlikwidować! Ja, jako dyrektor wyłoniony z konkursu, najpierw przeniesiony zostałem w stan nieczynny, a potem, z dniem 16 lutego 1994 roku skierowany na zasłużoną, choć przedwczesną emeryturę

O tym co się potem działo, wspominam poniżej:

Otóż w latach 1998-2002, obdarzony byłem przez mieszkańców Gdyni mandatem samorządowca, w rezultacie otrzymałem urząd wiceprzewodniczącego Rady Miasta Gdyni. Do niedawna przez kilka kadencji kierowałem społecznie zarządem jednej z piękniejszych dzielnic Gdyni.

W moim życiu prywatnym i publicystyce, ważne miejsce zajmowało i nadal zajmuje niezwykle upodobanie do Ziemi Nowogródzkiej. Nowogródczyny – to moja utracona ojcowizna... I nie tylko moja. Także moich przodków i mojego licznego rodzeństwa. Przygotowałem dla nich reportaż z wędrówek po wschodnich ziemiach II Rzeczypospolitej. Opisy obfitują w liczne epizody wojennej oraz powojennej tułaczki mojej rodziny; są osnute na tle historyczno-geograficznej charakterystyki Polesia, Nowogródczyny, Wileńszczyzny. Jestem autorem dwóch książek, poświęconych tej tematyce. Jedna z nich – to „Wileńskie, nowogródzkie, poleskie wspomnienia”, praca ukazała się w 2007 roku. Druga publikacja zatytułowana jest „Wspomnienia znad Niemna”. Wydało ją Wydawnictwo „Marpress” Gdańsk w 2008 roku.

REGINA DUTKOWSKA

(Wicedyrektor WOM 1992-1994)

W Instytucie Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych byłam zatrudniona na stanowisku adiunkta od 1974 roku. Moja praca w Pracowni Kadr Kierowniczych polegała m.in. na prowadzeniu wykładów na dwuletnim Studium Poddyplomowym Organizacji i Zarządzanie Oświatą oraz szkoleniu dyrektorów szkół podstawowych i ponadpodstawowych z województwa gdańskiego. Równocześnie uczestniczyłam w pracach zespołu badawczego Instytutu Kształcenia Nauczycieli.

W czasie pracy zawodowej czynnie uczestniczyłam w działaniach społecznych. M.in. organizowałam Komisję Zakładową NSZZ Solidarność Nauczycieli i Pracowników Oświaty w Gdańsku, tworząc struktury nowej organizacji. Brałam także udział, jako doradca, w rozmowach z przedstawicielami Ministerstwa Oświaty w sporze o 148 postulatów nauczycieli, które zakończyły się strajkiem generalnym w 1980 r. Jako przedstawiciel związku w Krajowej Sekcji Oświaty, pracowałam w zespole tworzącym ustawę o edukacji narodowej.

W 1981 r. w czasie stanu wojennego, za udział w strajku Pracowników Oświaty, zostałam zwolniona z pracy. Na krótko przywrócono mnie do pracy na stanowisku wykładowcy informacji naukowej, by po trzech latach zmusić do przejścia na wcześniejszą emeryturę. W 1990 r. ponownie przyjęto mnie do pracy, początkowo jako wykładowcę, a od 1992 r. zostałam powołana na stanowisko wicedyrektora do spraw pedagogicznych gdańskiego Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego. Moja działalność zawodowa zakończyła się wraz z rozwiązaniem Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego w 1994 roku.

Za pracę zawodową i społeczną zostałam odznaczona m.in.:

- Złotym Krzyżem Zasługi w 1975 r.
- Odznaką Honorową Za Zasługi dla Miasta Gdańska w 1977 r.
- Medalem Komisji Edukacji Narodowej w 1981 r.
- Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski w 1990 r.

JADWIGA SMÓŁKA

(Kierownik Zakładu Nauczania

Początkowego i Wychowania Przedszkolnego
IKNiBO, ODN 1977-1985)

Do najlepszych lat mojej pracy zawodowej zaliczam okres od roku 1977 do 1985, a więc czas pracy w Instytucie Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych, IKN i Oddziale Doskonalenia Nauczycieli.

Pamiętam ciekawą, zajmującą pracę i wiele humorystycznych sytuacji, które pomagały nam zachować motywację i radość pracy. Praca oprócz dni powszednich zajmowała nierzadko soboty i niedziele, prowadziliśmy nieraz po osiem godzin wykładów i ćwiczeń. Szczególnie pamiętna była niedziela 13 grudnia, kiedy czekając bezskutecznie na tramwaj, dowiedziałam się o wprowadzeniu stanu wojennego. Ta wiadomość był szokująca. Frekwencja na zajęciach była niska, słuchacze mieli kłopot z dojazdem, szkolenia w poważnym nastroju zakończyliśmy wcześniej.

Dwa razy tygodniu obowiązywały nas dyżury przeznaczone na konsultacje z nauczycielami, przygotowanie do wykładów, opracowywanie materiałów dydaktycznych. Do innych obowiązków należało prowadzenie zajęć dydaktycznych oraz wizytacje lekcji pokazowych (w ramach egzaminów kwalifikacyjnych) na terenie województwa gdańskiego i elbląskiego. Często wyjeżdżałam wczesnym rankiem, a wracałam późnym wieczorem. Pamiętam zimowy wieczór we Władysławowie, kiedy wraz z koleżanką czekając na spóźniony autobus, zmarznęte żartowałyśmy „aby nam kaganek oświaty nie zgaś!”.

Między pracownikami panowała świetna, koleżeńska atmosfera, dyrekcja w naszej ocenie była życzliwa lecz wymagająca. Dyrektor Jerzy Głowczyk pamiętał o nagrodach i wyróżnieniach dla pracowników. Lubiliśmy wizyty Dyrektora w gabinetach, gdyż rozmowy o pracy okraszał humorem.

Dyrektor Edmund Jakubiak zawsze był poważny, budzący respekt ale z perspektywy lat jawi się jako sympatyczny zwierzchnik.

Poza satysfakcjonującą pracą pamiętam imprezy integracyjne. W październiku obchodziliśmy Dzień Nauczyciela, jesienią wybieraliśmy się na grzyby, zimą na kulig. Mieliliśmy też przygody, na przykład w 1979 r. zgubiła się nam w lesie jedna z koleżanek. Na obchody końca roku szkolnego przygotowaliśmy program artystyczny, który przybierał różne formy, np. odgadywanie nazwisk poszczególnych pracowników na podstawie zabawnych wierszyków o nich.

Służbowo, prawie co roku, wyjeżdżaliśmy na wizyty do Instytutów w innych województwach, aby poznać ich pracę, działania i metody. I tak w roku w 1978 byliśmy w Krakowie, w 1979 odwiedziliśmy Poznań, a w 1980 Rzeszów. Praca nasza urozmaicona była wzajemną życzliwością i humorem, potrafiliśmy mieć dystans do siebie, np. czas podróży umilaliśmy sobie wymyślanymi na poczekaniu piosenkami (załącznik nr 5). Organizowana była również dwutygodniowa wakacyjna wymiana zagraniczna między nauczycielami polskimi, niemieckimi z Drezna oraz węgierskimi z Esztergom.

Początek lat osiemdziesiątych nie był łatwy, w 1980 r. ważyły się losy Instytutu, odbywały poważne dyskursy na temat funkcji, sensu istnienia ośrodka, dla odstresowania, w tych trudnych dla całego kraju czasach, zastanawialiśmy się, czy nie zmienić nazwy IKNiBO na „Instytut Kompensacji Niedostatków i Błędów Oświaty” oraz jak poszczególne pracownice mogłyby zapewnić samofinansowanie się nowej placówki. I tak wymyślono, że kierownik administracyjny miał zająć się uprawą nieużytków wokół Instytutu w celu zapewnienia zaopatrzenia się w podstawowe środki żywności (wszystkim przecież doskwierał kartkowy system reglamentacji dóbr) zaś pracownia chemiczna miała zająć się przeróbką ziemniaków.

W rezultacie przekształceń zamieniono nas w Instytut Kształcenia Nauczycieli, a potem w Oddział Doskonalenia Nauczycieli i wszystko się zmieniło.

Otrzymaliśmy nowe zadania, pojawili się nowi pracownicy. Każdy Zakład miał ściśle współpracować z zespołami nauczycieli metodyków. Największą ich grupę miał Zakład Nauczania Początkowego: dwudziestu metodyków z województwa gdańskiego i sześciu z elbląskiego. W związku z wdrażaną reformą nauczania początkowego w ciągu trzech lat należało przygotować wszystkich nauczycieli do realizacji nowych programów. Zwiększyła się więc ilość wyjazdów w teren, opracowań metodycznych, lekcji pokazowych. Organizowaliśmy ogólnopolskie konferencje metodyczne, przykład: zorganizowana w 1983 r. na Helu konferencja pod tytułem „Gry i zabawy dydaktyczne w nauczaniu początkowym”.

Lata pracy w ośrodku doskonalenia wspominam jako twórcze, ciekawe i rozwijające.

JAROSŁAW KORDZIŃSKI

(Dyrektor CEN 1993-1999)

Doświadczenie, warsztat, narzędzia

Centrum Edukacji Nauczycieli powstało w marcu 1993 roku z połączenia dawnego Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego i Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej. Podstawowym celem zmiany było przybliżenie wojewódzkiego systemu doskonalenia nauczycieli do aktualnych potrzeb szkół i nauczycieli oraz przygotowanie rozwiązań mających na celu wsparcie zakładanych zmian systemu edukacji.

Koncepcja, którą przedstawiłem podczas konkursu na stanowisko dyrektora Centrum Edukacji Nauczycieli nosiła nazwę „Doświadczenie, warsztat, narzędzia”. Wychodziłem z założenia, że dotychczasowy system wspomagania nauczycieli, bazujący na organizacji szkoleń prowadzonych głównie metodą wykładów oraz wspomagania przywarsztatowego z początkiem lat dziewięćdziesiątych, wykazywał znamiona zaprzeszczonego. Byłem w tym czasie jednym z niewielu przeszkolonych w kraju osób z zakresu przeprowadzania planowanej zmiany edukacyjnej i wiedziałem, że w ciągu kolejnych dziesięciu lat oświata polska ulegnie radykalnej zmianie, w związku z czym zmianie powinien ulec również system doskonalenia nauczycieli.

Zmieniające się czasy wymagały partnerstwa i dyskursu na temat nowych rozwiązań. Czasy, w których trzeba było dokształcać uczących powoli przechodziły w niebyt. Lata dziewięćdziesiąte w systemie doskonalenia to okres ekspansji cyklu Kolba i nauki przez doświadczenie – stanowiących podstawy edukacji dorosłych. Rozwiązanie tego typu zakładały odejście od funkcji podawczych na rzecz osobistego zaangażowania i pracy warsztatowej – realizowanych najpierw jako forma pracy szkoleniowej, z czasem jako wiodąca metoda pracy nauczycieli z uczniem. Narzędzia oznaczały z jednej strony zbiór nowoczesnych metod pracy, z drugiej niezbędne oprogramo-

wanie konieczne do umiejętnego monitorowania pracy szkoły, a także efektywnego badania osiągnięć uczniów.

Zmianom realizowanym w Centrum towarzyszyła szeroka oferta rozwojowa proponowana przez Ministerstwo Edukacji Narodowej oraz Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli. Przemiany, które odcisnęły szczególne piętno na kształcie rozwoju Centrum pod moim kierownictwem, to Program TERM-IAE oraz Nowa Matura. TERM był programem skierowanym do środowisk zarządzających i wspierających funkcjonowanie oświaty. Był z jednej strony prawdziwą szkołą trenerów, z drugiej udostępniał szerokie wyposażenie, na które składał się m.in. bogaty zestaw książek, przekazywanych uczestnikom podczas szkoleń, ponadto jego nowoczesne oprzyrządowanie i oprogramowanie, pozwalało wejść CEN-owi w świat nowych technologii. Nowa Matura była programem przygotowującym powstawanie aktualnego systemu egzaminów zewnętrznych, a jednocześnie bardzo konsekwentnie wspierała promowanie i kształtowanie wśród szerokich rzesz nauczycieli nowoczesnego modelu badania osiągnięć uczniów, głęboko zakorzenionego w teorii diagnostyki edukacyjnej. Jeden i drugi program realizowany był w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych. Fakt, że Gdańsk został wskazany jako partner do realizacji obu tych wielkich projektów świadczył o tym, że dokonania pierwszych lat funkcjonowania CEN-u odbierane były w kraju – i słusznie – jako rzeczywiście wiodące i zasługujące na wsparcie.

Nie byłoby tego, gdyby nie zaangażowanie i chęć uczestnictwa w tych procesach zdecydowanej większości zatrudnionych w tamtych latach w Centrum osób. Powstanie CEN-u było jednocześnie powiązane z decyzją likwidacji dotychczasowego systemu doradztwa metodycznego. Kiedy 15 kwietnia 1993 roku, w dniu moich 38 urodzin stanąłem naprzeciwko ponad stuosobowej rzeszy osób zatrudnionych i współpracujących z dawnym Wojewódzkim Ośrodkiem Metodycznym, usłyszałem mnóstwo przykrych słów związanych z domniemanym błędem, jakim była decyzja dotycząca zmiany dotychczasowego systemu. Z wieloma z tych osób później wiele lat pracowałem i co więcej do dziś dnia szczerę się i jestem dumny, że mogliśmy razem przyczynić się do modyfikacji kształtu zarówno polskiej szkoły jak i metod pracy z nauczycielami.

EWA JURKOWSKA

(Dyrektor CEN 1999-2004)

W sześćdziesięcioletniej historii Centrum Edukacji Nauczycieli zmieniały się nazwy, zadania placówki, tworzący ją ludzie, nauczyciele korzystający z jej usług, zmieniały się czasy, gospodarka i systemy polityczne. Co kilka lat pojawiały się kolejne projekty reformy systemu oświaty, bardziej lub mniej udane, nie zawsze dobrze przemyślane i przygotowane. Eksperymentowano z programami i metodami nauczania, drukowano nowe podręczniki, pojawiały się lub znikały kolejne przedmioty, zwiększano i zmieniano nieustająco wymagania wobec nauczycieli, opracowywano kolejne koncepcje awansu zawodowego. Do tego przez wiele lat ciążyła nad polską oświatą konieczność upowszechniania socjalistycznego światopoglądu.

Zmienność rzeczywistości oświatowej stawiała nauczycieli, rodziców, dzieci i młodzież w trudnej sytuacji. Zadaniem placówek doskonalenia miało być, mówiąc najkrócej i w dużym uproszczeniu, przygotowanie i przekazanie intelektualnego wsparcia tysiącom nauczycieli, od których zależała jakość procesu edukacji. Jan Zamojski już przed wiekami zauważył, że takie będą rzeczpospolite, jakie ich młodzieży chowanie.

Na początku lat dziewięćdziesiątych, gdy tworzyliśmy nową polską rzeczywistość uwolnieni od starej ideologii, rozpoczęło się niełatwe i żmudne przebudowywanie systemu doskonalenia. Potrzebna była formuła działania odpowiadająca wymogom nowych czasów i gwałtownych zmian w każdej dziedzinie życia.

Moja pięcioletnia kadencja dyrektora w latach 1999-2004 stanowi zaledwie (a może aż...) dwunastą część historii Centrum Edukacji Nauczycieli. Jedną z konsekwencji reformy administracyjnej z 1998 roku było przyporządkowanie CEN Samorządowi Województwa Pomorskiego. Przyszło mi więc zarządzać CEN w czasie kolejnej (której z kolei?...) zmiany – administracyjnej, systemowej, gospodarczej.

To były trudne, a zarazem twórcze lata. Przygotowywano wprowadzenie gimnazjów i nowej matury. Coraz więcej nauczycieli aplikowało do awansu zawodowego. Placówki doskonalenia musiały dostosować się do nowych wymagań, wypracować nowy, bardziej otwarty i nowoczesny sposób działania. Podjęliśmy taki wysiłek w CEN.

Niestety, stan techniczny budynku przy al. gen. J. Hallera 14 był tak rozpaczliwy, że zagrażał zdrowiu a nawet życiu przebywających w nim osób. Wieleletnie zaniedbania stworzyły palącą potrzebę wymiany dachu, części stropów, likwidacji zagrzybienia ścian i wykonania mnóstwa innych absolutnie niezbędnych prac remontowo-modernizacyjnych. Proces doskonalenia odbywać się winien nie tylko w bezpiecznych, ale i godnych warunkach.

Dzięki zrozumieniu naszych potrzeb przez Samorząd Województwa siedzibę CEN udało się w dużej części wyremontować, zmodernizowana także została ogromnie zaniedbana baza dydaktyczna i hotelowa. Opracowaliśmy nowe logo, zaczęliśmy wydawać nowy periodyk – „Edukację Pomorską”, i co najważniejsze – staraliśmy się przygotować wszechstronną, odpowiadającą potrzebom chwili, ofertę doskonalenia. Tysiące nauczycieli korzystało z różnych form kursów, szkoleń i konferencji, uczestniczyło w imprezach edukacyjnych, współtworzyło wraz z nami, pracownikami, prawdziwe centrum edukacyjne. Współpracowaliśmy z wieloma instytucjami i organizacjami, również zagranicznymi zarówno ze wschodu jak i z zachodu. Wspieraliśmy polskich nauczycieli na Litwie. Przygotowywaliśmy siebie i szkoły do bycia częścią zjednoczonej Europy. Jak zwykle w gorących okresach zmian, często był to proces trudny, budzący wiele niepokoju, nieraz trzeba było długo przekonywać do zaakceptowania niektórych rozwiązań...

Czy udało nam się sprostać oczekiwaniom, zainteresować nauczycieli, pomóc im przygotować się do reformy, udoskonalić umiejętności zawodowe, pobudzić bardziej nowoczesne i twórcze myślenie? Nie wiem, nie moją rolą jest oceniać, na to pytanie muszą odpowiedzieć ci, którzy w tym okresie byli odbiorcami naszych usług a zarazem nieocenionymi partnerami w tworzeniu polskiego systemu oświaty – nauczyciele.

Dziękuję wszystkim, którzy wspólnie ze mną podejmowali trudne wyzwania, nie obawiali się myśleć nowocześnie, dostrzec konieczności zmian i twórczo podążać za dynamicznie zmieniającą się rzeczywistością. Otwartość na zmiany to wielka sztuka. Tym, którzy będą w przyszłości rozwijać system doskonalenia nauczycieli życzę, aby zmiany w polskiej edukacji służyły dobrej sprawie – tworzeniu takiej szkoły, która wykształci ludzi myślących.

Sapere aude¹.

¹ Sapere aude – miej odwagę posługiwać się własną mądrością (Horacy)

ADAM KRAWIEC

(Dyrektor CEN 2004-2006)

Wspomaganie rozwoju ucznia i rozwoju zawodowego nauczyciela było tym obszarem edukacji, które determinowało wszystkie moje wybory zawodowe. Wiedzę, umiejętności i doświadczenie w tym zakresie starałem się zdobywać, pracując w różnych instytucjach oświatowych, w tym również w Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku. Pełnienie różnych funkcji w tej placówce – wicedyrektora, konsultanta ds. jakości i ewaluacji, a także wnioski wynikające z pracy w szkole czy też w Kuratorium Oświaty, skłoniły mnie do podjęcia się takich działań, które zapewniłyby jakościowy rozwój Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku. Wierząc, że placówka ta może sprostać wymaganiom bardzo dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości i zwiększyć swój prestiż w województwie, objąłem w 2004 roku stanowisko dyrektora Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku.

Ten okres pracy był zarówno dla mnie, jak i moich współpracowników, wielkim wyzwaniem – podjęliśmy się działań zmierzających do uzyskania przez placówkę akredytacji, która powinna być gwarancją jakości. Nie jest zadaniem łatwym wprowadzanie kanonów projakościowych do działalności każdej instytucji, również i placówki doskonalenia nauczycieli, zwłaszcza, gdy za podstawowe zasady jakości uznaje się osobiste zaangażowanie w ciągłe doskonalenie każdego z pracowników, partnerstwo i współpracę, czy też utożsamianie się z misją i wizją placówki. Wiem, że uzyskanie przez Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku akredytacji, jest znaczną zasługą Pani Bożeny Krężel, która, będąc wicedyrektorem placówki, wspierała mnie we wszystkich działaniach, której wiara w kompetencje i mądre wybory pracowników zasługuje na uznanie.

Zdobywana w CEN wiedza i doświadczenie coraz bardziej utwierdzały mnie w przekonaniu, iż jakości pomorskiej edukacji nie zapewnią wyłącz-

nie wprowadzane zmiany w systemie oświaty, nowe rozporządzenia, przepisy, a także ciągłe doskonalenie i rozwój nauczycieli. Dokonanie zmiany w rozumieniu roli i znaczenia edukacji, uznanie, iż system edukacji jest „po coś” i „dla kogoś”, a szkoła ma przede wszystkim przygotować każdego do odnalezienia się zarówno na rynku pracy, jak i we współczesnym i szybko zmieniającym się świecie, nie będzie możliwe bez zdecydowanego udziału jednostek samorządu terytorialnego w procesie wspomagania szkół.

Jednostki samorządu terytorialnego czują odpowiedzialność za jakość edukacji, czego potwierdzeniem są liczne przedsięwzięcia edukacyjne przez nie realizowane. Będąc obecnie w innej roli i w innym miejscu, mogę z całą pewnością stwierdzić, iż samorządy są przygotowane do wzięcia odpowiedzialności za jakość edukacji. Doskonałym tego potwierdzeniem jest np. zainicjowanie przez samorząd województwa pomorskiego działań zmierzających do wdrożenia w naszym regionie systemu wspierania uczniów szczególnie uzdolnionych. Podjęta między jednostkami samorządu terytorialnego współpraca w tym zakresie wskazuje, iż mimo braku rozwiązań prawnych, przekonanie co do słuszności inicjatywy jest podstawowym motorem działania.

Dbłość o jakość edukacji jest świadectwem odpowiedzialnego myślenia o przyszłości – zarówno regionu, jak i całego kraju. Znalazło to swoje odzwierciedlenie w aktualizowanej obecnie *Strategii rozwoju województwa pomorskiego*, gdzie oświata stanowi priorytetowy element wpływający na możliwe scenariusze, według których nasz region będzie się rozwijał przez najbliższe lata. Jestem przekonany, że Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku, zamykając pewien etap swojej 60-letniej działalności, gotów jest fundamentalnie zmienić filozofię pracy i podjąć się takich zadań w obszarze edukacji, które pozwolą na urzeczywistnienie się tego scenariusza, który dla rozwoju naszego regionu jest najlepszy.

MIROŚŁAWA JANOWSKA

(Dyrektor CEN 2006-2011)

W okresie sprawowania funkcji dyrektora Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku konsekwentnie realizowałam koncepcję funkcjonowania placówki wybraną przez komisję konkursową jako najlepszą drogę ewolucji CEN. Wprowadziłam modyfikacje i wytyczałam zadania, dostosowując placówkę do dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości. Upatrywałam siłę placówki w zespołowym skupianiu zatrudnionych w CEN najwyższej klasy specjalistów z zakresu edukacji nad danym zagadnieniem.

Do najważniejszych osiągnięć placówki, za mojej kadencji, uznać należy:

- utrzymanie statusu placówki akredytowanej przez Pomorskiego Kuratora Oświaty w wyniku kontroli prowadzonej przez Kuratorium Oświaty w 2008 r.
- wpis do rejestru instytucji szkoleniowych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w 2007 r.
- realizacja komponentu informacyjnego na zlecenie MEN w ramach projektu „Wdrażanie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół – KOMPONENT INFORMACYJNY” (2009 r.)
- osiągnięcie wysokich wyników, we wszystkich badanych obszarach, w ramach ewaluacji zewnętrznej według wymagań rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 r. sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz. U. Nr 168, poz. 1324) (poddanie się badaniom pilotażowym jako pierwszy w Polsce wojewódzki ośrodek doskonalenia nauczycieli)
- dokonanie kapitalnego remontu siedziby CEN i PBW (nadzór administracyjno-techniczny nad pracami modernizacyjnymi wykonywanymi na 5 tys. m² pow. oraz działce o wielkości 1 ha).

W placówce zostało także podjętych i zrealizowanych szereg działań o charakterze innowacyjnym. Wśród najistotniejszych warto wymienić m.in.:

- kompleksowe wspieranie wszystkich szkół podległych danemu organowi prowadzącemu (np. Urzędowi Miasta Starogard Gdański w ramach projektu *Stać nas na więcej* – projekt dofinansowany ze Środków UE zakończono w 2010 r. czy *Krok po kroku do sukcesu* dla szkół Gminy Skarszewy, Malbork i Lichnowy, dofinansowany przez Gminę);
- regularne prowadzenie doskonalenia zawodowego nauczycieli polskich na Litwie w ramach współpracy z Urzędem Gminą Miasta Gdańsk, Stowarzyszeniem Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej oraz Macierzą Szkolną na Litwie;
- rozwój współpracy z zagranicą poprzez np. uczestnictwo w projekcie Etno-DIALOG czy organizację wizyty przedstawicieli Stowarzyszenia Euro<26 Rumunia;
- nawiązanie współpracy z Fundacją Theatrum Gedanense w celu doskonalenia kompetencji nauczycieli w zakresie prowadzenia kół zainteresowań oraz edukacji teatralnej dla młodzieży;
- coroczna organizacja Międzynarodowych Mistrzostw Gdańska w Szachach we współpracy z Urzędem Miasta Gdańska i Uczniowskim Klubem Sportowym Gedanensis (działanie objęte patronatem Ministra Edukacji Narodowej);
- współorganizacja konferencji Zdrowy Pomorzanin (zadanie, pod patronatem Ministra Zdrowia i Ministra Edukacji Narodowej, zrealizowane było z inicjatywy Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego – skupiło około 600 słuchaczy).

Kreatywna realizacja koncepcji funkcjonowania placówki w okresie mojego zarządzania, wnoszenie koniecznych modyfikacji oraz znaczące osiągnięcia zostały zauważone. Otrzymałam liczne wyrazy wdzięczności za podjęcie się i skuteczną realizację bardzo wielu zadań oraz za przynoszącą pozytywne i wymierne efekty współpracę. Doceniając wkład pracy i osiągnięcia organ prowadzący placówkę wystąpił do Ministra Edukacji Narodowej o nadanie mi medalu Komisji Edukacji Narodowej, który miałam przyjemność otrzymać w 2011 roku.

Zaangażowanie w zarządzanie CEN było dla mnie wyzwaniem, drogą samorealizacji i dawało możliwości czynnego udziału w pracy na rzecz środowiska oświatowego. To niezwykle wymagający, ale i niosący wiele satysfakcji okres w moim życiu zawodowym.

SZKOŁY
DAWNEGO
WRZESZCZA

Grono pedagogiczne oraz uczniowie SP nr 28 – koniec lat 40. (zdjęcie pochodzi z archiwum prywatnego)

SZKOŁY DAWNEGO WRZESZCZA

Zaczęło się od Strzyży. Przez Wrzeszcz przepływają trzy potoki. Najważniejsza z nich jest Strzyża – dopływ Wisły, z ujściem na Młyniskach. Po raz pierwszy wymienia ją przywilej z 1188 r., w którym oliwscy cystersi otrzymali prawo zakładania młynów „na potoku, zwanym Strzyżą” (*in rivulo, qui Stricza nominatur*). W późniejszym odpisie pojawia się wersja Striza, której nie sposób odczytać inaczej niż Strzyża. Nazwa przetrwała nawet po zniemczeniu na Striessbach (Bach oznacza strumień). W 1948 r. ją przywrócono, chociaż na niektórych planach i dokumentach do dziś pokutuje wymyślony przez urzędników „Bystrzec nr 1”.

Źródła Strzyży biją na wysokości ponad 150 m, dzięki czemu ta krótka rzeczka (12 km) zawsze miała bystry nurt. Zgodnie z przywilejem wykorzystywano ją do napędzania zakładów przemysłowych. W końcu XIII wieku działało ich pięć, w XVII w. – 11. Jednym z najstarszych był młyn we Wrzeszczu, wymieniony już w dokumencie z 1263 roku – pierwszym, w którym pojawiła się pochodząca od wrzosów nazwa miejscowości, zapisana po łacinie jako Vriezst. Natomiast używana od 1404 r. nazwa niemiecka – *Langenfort* czyli Długi Bród (*Lange Furt*), później zniekształcona na *Langfuhr* (Długi Przejazd), wiązała się ze Strzyżą. W rzeczywistości

były tu trzy brody, później mosty na Strzyży i wpadających do niej potokach Królewskiej Doliny i Jaśkowym. Bez Strzyży nie byłoby Wrzeszcza! Młyn mógł być w późniejszych Kuźniczках (w rejonie dworca) albo przy dawnym Rynku Wrzeszczańskim, gdzie do roku 1909 znajdowała się niewielka sadzawka – być może resztką stawu młyńskiego. Na wprost niego do 1905 r. stał dwór, przez którego teren puszczono dzisiejszą ulicę Konopnickiej.

Rozwój Wrzeszcza. Niewielka miejscowość przy młynie stała się wkrótce rozciągniętą wzdłuż drogi do Gdańska, późniejszej ul. Głównej (*Hauptstrasse*, dzisiejsza Grunwaldzka), wsią ogrodów, zakładanych przy letnich rezydencjach gdańszczan. Od roku 1412 Wrzeszcz należał do rodziny von der Becke. Oprócz młyna były tu 2 karczmy i 24 domy z ogrodami. Kolejnymi właścicielami byli Bischofowie i Giese'owie. W 1708 r. wieś przeszła w ręce Wejherów, a w 1772 r. obsadzili ją Prusacy. W 58 gospodarstwach żyło wówczas 271 mieszkańców. W 1809 r. wieś liczyła już 78 „dymów” i 908 „dusz”. Po włączeniu w 1814 r. do Gdańska miejscowość zachowała charakter letniska. Wojny napoleońskie zrobiły swoje: w 1820 r. liczba gospodarstw spadła do 59, zaludnienie do 441 osób.

Decydujące dla rozwoju Wrzeszcza było przeprowadzenie w 1870 r. kolei i budowa dworca. Od 1878 r. Wrzeszcz miał wodociągi, od 1896 kanalizację. W 1898 r. został podłączony do elektrowni na Ołowiance. W latach 1880-90 zaczęto wykupywać i parcelować ogrody i okoliczne majątki, wytyczono sieć nowych ulic, zaczęła się intensywna zabudowa. Powstała elegancka, pełna zieleni dzielnica. Cechą charakterystyczną były ogródki przed domami – obecnie w znacznej części zlikwidowane. W roku 1899

Fot. I
Najstarszy szkolny
budynek Wrzeszcza
przy Dmowskiego 16a

Fot. Andrzej Januszajtis

wybudowano kościół Marcina Lutra (dziś św. Piotra i Pawła przy ul. Matejki), w 1911 kościół Serca Jezusowego na Czarnej (*Schwarzer Weg* – obecnie Zator-Przetockiego), a w 1916 kościół Chrystusa Króla – obecnie św. Andrzeja Boboli przy ul. Mickiewicza (*Bärenweg*). Do pierwszej wojny światowej uruchomiono 13 szkół, w tym słynne Conradinum, przeniesione tu w 1900 r. z Jankowa. Od założenia Politechniki Gdańskiej w 1904 r. Wrzeszcz nabrał poluru akademickiego. Szybko rosła liczba mieszkańców. O ile w 1848 r. razem z Nowymi Szkotami i Strzyżą Dolną było ich 1352, w 1860 – niecałe 1500, a w 1870 r. – 2000, to w 1880 – już 4000, w 1900 – 14000, w 1905 – 24437, w 1910 – 30773 (wraz z przyłączoną Strzyżą Górną). W 1914 r. naliczono 1507 domów (razem z Młyniskami) i 34812 mieszkańców. Dalszy wzrost przyniosły lata międzywojenne. Z tych czasów pochodzi zabudowa ulic Kościuszki (*Ringstrasse*, później *Magdeburger Strasse*) i Legionów (*Heeresanger*) z polskim kościołem Św. Stanisława (1925). Interesującym rozwiązaniem urbanistycznym jest tzw. Nowy Targ (*Neuer Markt* – obecnie pl. Wybickiego) zamknięty od pñ. wsch. dominantą byłego obserwatorium. Nowe osiedle wyrosło też na północ od Strzyży przy Friedrich-Allee (obecnie Wojska Polskiego). W pobliżu, przy ul. Szymanowskiego (*Hohenfriedberger Weg*) wzniesiono w r. 1938 zbór ewangelicki Św. Pawła, przerobiony po wojnie na kino. W 1925 r. Wrzeszcz liczył ok. 47000 mieszkańców. O stosunkowej zamożności świadczy fakt, że prawie połowa mieszkań (44,9 %) miała 3 i więcej pokoiów. Po wojnie przy poszerzonej ul. Grunwaldzkiej powstała tzw. Grunwaldzka Dzielnica Mieszkania. Ostatnio w sąsiedztwie Starego Rynku, na terenach dawnej zajezdni tramwajów pojawiły się wieżowce dziwacznej nazwie „Quatro Towers”. Dziśsze zaludnienie Wrzeszcza przekracza 53 tysiące osób.

Nowe Szkoty. Kolebką Nowych Szkotów był młyn przy obecnej ul. Konrada Leczkowa, zwanej do 1945 r. Przy Opackim Młynie (*An der Abt-smühle*). W 1593 r. otrzymał go w dzierżawę brat zmarłego opata z Oliwy, podskarbi pruski Stanisław Kostka. W tym czasie zaczęli się tu osiedlać szkoccy emigranci – stąd nazwa Nowe Szkoty (*Neuschottland*), zanotowana po raz pierwszy w 1604 r., nadana dla odróżnienia od Starych Szkotów między Gdańskiem a Orunią. Z inicjatywy właściciela młyna Schrötera powstała w latach 1890-ych ul. Młyńska (*Mühlenweg*), nosząca później imię wielkiego gdańskiego malarza Antoniego Möllera, a obecnie Danusi. Ulicę Nowe Szkoty (*Neuschottland* – obecnie Wyspiańskiego) przeprowadzono po 1914 r. dla połączenia nowej wówczas trasy Mickiewicza (*Bärenweg*) z wytyczoną w 1903 r. ulicą Ferberów (*Ferberweg*) – dziś Miszewskiego). Na granicy Młynisk powstało założone w 1907 r. osiedle spółdzielcze przy

obecnej ul. Kochanowskiego (*Posadowsky-Weg*). Między nim a Nowymi Szkotami zrealizowano w 1929 r. planowaną już dawniej ulicę Bałtycką (*Ostseestrasse*) – dzisiejszą Hallera. Wkrótce potem przedłużono ul. Neuschottland wzdłuż torów do wiaduktu na tej trasie. Na miejscu stawu młyńskiego Nowych Szkotów stoją dziś domy akademickie Politechniki Gdańskiej. Budynek młyna się nie zachował, przetrwała za to część sąsiedniej zabudowy ul. Leczkowa – niestety w nie najlepszym stanie. Odbudowano tutejszy dworek, powstała też „karczma”, szczycąca się rzekomym pobylem w niej Napoleona w roku 1807, choć cesarz nocował na Polankach. W wyniku przed- i powojennej rozbudowy Nowe Szkoty objęły duży obszar, czego świadectwem jest m.in. nazwa przystanku Gdańsk Nowe Szkoty, leżącego w rejonie Młynisk.

Rozwój szkolnictwa. O szkołach w przedrozbiorowym Wrzeszczu brak wiadomości. Zapewne ich nie było. Po zajęciu okolic Gdańska w I rozbiorze Prusacy zaczęli zakładać szkoły elementarne typu wiejskiego. W 1785 powstała szkoła w Nowym Porcie, w 1787 we Wrzeszczu, w 1789 na Siedlcach, w 1793 w Świętym Wojciechu itd. Burzliwe czasy napoleońskie nie sprzyjały normalnej nauce. Po powrocie do Prus pojawiła się dwuklasowa szkoła (być może kontynuacja poprzedniej), związana z ewangelicką parafią Bo-

Fot. II Elewacja od ul. Leczkowa

Fot. Andrzej Januszajtis

żego Ciała, do której wieś od XVII w. była przypisana. Dzieci katolickie uczyli w niej religii księża z Oliwy. Parterowy budynek szkoły przy ówczesnej Główniej 117 (dziś odpowiadałaby temu Grunwaldzka 72) wieńczyła klasycystyczna wieżyczka, przeniesiona potem na wieżę zegarową w Rynku. W 1828 r. staraniem klasztoru w Oliwie utworzono osobną szkołę katolicką, początkowo jedno-, a od 1831 r. dwuklasową. Mieściła się przy Główniej 13 czyli w rejonie dzisiejszej Grunwaldzkiej 41. W 1858 r. działała oprócz nich prywatna szkoła elementarna nauczyciela Lidtkego. W latach 1870-tych doszły dwie szkoły, zwane pokątnymi (panien Schunke i Powolzig), oraz wyżej ceniona szkoła Hoffmanna. Ciągły wzrost liczby dzieci zmusił władze do wybudowania w latach 1876-1878 tzw. szkoły symultanicznej (łączej dla obu wyznań), o ośmiu klasach – po 4 dla chłopców i dziewcząt – przy ul. Dworcowej (Bahnhofstrasse) – dziś Dmowskiego 16a [fot. I]. Stare szkoły uległy likwidacji, z wyjątkiem wspomnianych pokątnych, które jednak po 1880 roku ustąpiły miejsca reprezentującej znacznie wyższy poziom szkole panien Wilde. Wśród 450 dzieci szkoły przy Dworcowej katolicy stanowili większość (250), w ośmioosobowym gronie pedagogów – mniejszość (3 osoby). Szkoła ciągle rosła i w 1885 r. liczyła już 12 klas – po 6 dla dziewcząt i chłopców. W 1894 r. uczęszczało do niej 733 uczniów. Kadra wzrosła do 14 nauczycieli obu płci. Brakowało miejsca – na naukę zajmowano nawet pokój konferencyjny i mieszkanie dyrektora. Problem rozwiązało wzniesienie w latach 1897-1899 budynku nr 24b (dziś 16b), który stał się szkołą dla chłopców, a nr 16a szkołą dla dziewcząt. W sumie było ich razem 1190. Początkowo były to szkoły podstawowe, z czterema latami naucza-

Fot. III

Szkoła na Nowych Szkotach
od strony al. Hallera.
W środku
ryzalit „gimnastyczny”

Fot. Andrzej Januszajtis

Fot. IV
Po prawej:
Dawne toalety dla uczniów

Fot. Andrzej Januszajtis

nia. W miarę rozwoju wprowadzano kolejne klasy wyższe, odpowiadające wykształceniu średniemu. Budynki obu szkół przetrwały zagładę roku 1945. Pod nr 16a mieścił się do niedawna Instytut Geografii Uniwersytetu Gdańskiego (obecnie jest wystawiony na sprzedaż). Nr 16b służy Szkole Muzycznej I stopnia. Oba te najstarsze budynki szkolne Wrzeszcza są cennymi zabytkami i powinny podlegać ochronie konserwatorskiej.

Należy tu jeszcze wspomnieć Instytut Niewidomych (*Wilhelm-Augusta-Blindenanstalt*) w sąsiadującej z Wrzeszczem Królewskiej Dolinie, przy ul. Do Studzienki (*Heiligenbrunnerweg*) 38. Zbudowany w 1885 r. był wówczas niezwykle nowoczesny. Podopieczni zakładu przechodzili specjalne kursy, przygotowujące ich do pracy w różnych zawodach. Odpowiednio uzdolnieni mogli się nawet wykształcić na organistów, albo stroicieli fortepianów. W zabytkowym gmachu mieści się dziś Zakład Mikrobiologii Lekarskiej Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego.

Na przełomie stuleci. Książka adresowa z 1900 r. wylicza we Wrzeszczu następujące szkoły:

1. Prowincjalny Instytut Szkolny i Wychowawczy Conradinum w Jankowie, z dopiskiem: W ciągu roku 1900 będzie przeniesiony do Wrzeszcza pod Gdańskiem (budowa zachowanego do dziś, wzorowo zaprojektowanego gmachu przy ul. Piramowicza 1/2 była wówczas na ukończeniu).
2. Szkoła „wyższa” (zaczątek liceum) dla dziewcząt panien Wilde przy Taubenweg (dziś Pniewskiego) nr 1, później pod nr 3, którego budowa jeszcze trwała. Jako cel wymieniono: wstęp do seminarium nauczycielskiego albo do domowego zawodu.

3. Obwodowa Szkoła Powszechna dla Chłopców i Dziewcząt przy *Bahnhofstrasse* 24 b (dziś Dmowskiego 16 b). W innym miejscu nr 24 a (dziś 16 a) określono jako „stary budynek szkolny”, a 24 b (16 b) jako „nową szkołę obwodową”.
4. Szkoły prywatne:
 - a. Elisabeth Gerlach – szkoła dla dziewcząt oraz przygotowująca chłopców do seksty (najniższej klasy gimnazjum) – w willi Gerlachów przy Głównej 92 (dziś budynek Radia Gdańsk – Grunwaldzka 18).
 - b. Martha Gitt – dla chłopców i dziewcząt, przygotowawcza do liceum, przy Jaśkowej Dolinie 2.
 - c. Gertrude Holder-Egger – dla chłopców i dziewcząt, przygotowawcza do seksty, Główna 90 (róg dzisiejszej ul. Bohaterów Getta, na miejscu stacji benzynowej).
 - d. Frida Schmidt – przygotowująca chłopców do seksty, oraz dla dziewcząt do 10. roku życia (nie podano adresu, zapewne – jak później – przy Dworcowej 9).
 - e. Panna Wilde (nie podano, która) – szkoła przygotowawcza, Główna 33.

W zachowanych budynkach szkoły przy ul. Pniewskiego 3, mieszczących dziś Okręgowe Przedsiębiorstwo Geodezyjno Kartograficzne, działało od 1946 r. Gimnazjum i Liceum nr II, a po jego przeniesieniu w 1953 r. na ul. Pestalozziego – Szkoła Podstawowa nr 53.

Przed pierwszą wojną. W wykazie z 1907 r. są już trzy szkoły „wyższe” (tzn. licealne): 1) żeńska panien Wilde przy Pniewskiego 3, 2) Conradinum i 3) nowe liceum dla dziewcząt i chłopców z „pensjonatem” (internatem) panny Joanny Sellmann „wyposażone przez magistrat i w pełni zbudowane” przy ul. Ferberów (Miszewskiego) 6/7. Na miejscu tej ostatniej jest dziś boisko szkoły przy ul. Czarnieckiego. Dalej działały szkoły średnie: 4) Obwodowa dla chłopców i 5) Obwodowa dla dziewcząt przy ul. Dmowskiego, oraz 6) szkoła prywatna pani Schmidt i prywatne przedszkola – 7) panny Lucie Gronau przy Dmowskiego 21 (późniejsza Brzozowa 14) i 8) fundacji Abegga przy Wróblewskiego (*Heimatstrasse*) 19. O ambicjach gdańszczyzan świadczy powołanie w 1901 r. Katolickiego Seminarium Nauczycielskiego, początkowo przy ul. Lelewela (*Labesweg*), a od 1908 r. w pięknej nowej siedzibie przy Drodze Królewskiej Doliny (*Königstaler Weg*), jak nazywano dzisiejszą ul. Sobieskiego. Po ostatniej wojnie okazały gmach stał się kolebką utworzonego w 1970 r. Uniwersytetu Gdańskiego. Do dziś mieści się w nim Wydział Chemii. Jak już wspomniano, w 1904 r. zaczęła funkcjo-

nować Politechnika Gdańska. Piszę „Politechnika”, bo dosłowne tłumaczenie nazwy *Technische Hochschule* jest mylące. W polskiej terminologii wyższe szkoły techniczne nie miały pełnych praw akademickich, a gdańska uczelnia od początku je posiadała. Również od początku funkcjonował w niej Wydział Ogólny, o charakterze uniwersyteckim, po części humanistycznym. W 1907 r. powstała szkoła na Nowych Szkotach, którą omówimy osobn [fot. II]. W 1909 r. oprócz już wyliczonych szkół działa „założony w 1886 r.” żydowski Zakład Kształcenia doktora Rosensteina przy *Ziegelstrasse* (dziś Śniadeckich) nr 9.

Wykaz szkół z roku 1911 wymienia ich w sumie 13: 1) Conradinum, z 22 klasami i ok. 500 uczniami 2) Królewską Szkołę Realną w organizacji (5 klas, 160 uczniów), 3) dawną szkołę panien Wilde, teraz Wätzold (10 klas, 300 uczniów), 4) „wyższą” (średnią) szkołę dla dziewcząt i chłopców pani Sellmann (13 klas, 405 uczniów i uczennic), 5) Szkołę Obwodową dla chłopców (19 klas, 840 uczniów), 6) Szkołę Obwodową dla dziewcząt (18 klas, 780 uczennic), 7) Szkołę Obwodową na Nowych Szkotach (22 klasy, 900 uczniów i uczennic), 8) Szkołę Obwodową w Strzyży Gór-

Fot. V
Portal dawnej szkoły żeńskiej
z powojenną tablicą

Fot. Andrzej Januszajtis

nej (Srebrniki – 6 klas, 300 uczniów i uczennic), 9) katolickie seminarium w Królewskiej Dolinie z ćwiczeniówką (4 klasy, 170 uczniów obojga płci), 10) szkołę w Instytucie Niewidomych im. Wilhelma i Augusty (132 podopiecznych), 11) szkołę przygotowawczą panny Schmidt (2 oddziały, 65 dzieci), 12) szkołę przygotowawczą panny Gitt (2 oddziały, 65 dzieci) i 13) szkołę dla małych dzieci (rodzaj przedszkola, 2 oddziały, 120 dzieci). Wspomniana Szkoła Realna, założona w 1909 r., mieszcząca się początkowo przy ul. Sobótki (*Am Johannisberg*) 21, w 1912 r. przeniosła się do nowego budynku przy dzisiejszej ul. Topolowej (*Johannes-Falk-Weg*) nr 7, przy czym otrzymała imię następcy trony arcyksięcia Wilhelma. Dziś działa tu III Liceum Ogólnokształcące, znane jako „Topolówka”. W 1914 r. doszły do tego jeszcze: 14) szkoła przygotowawcza panny Clary Beutlin przy ul. Matejki (*Johannistal*) 15, 15) prywatne przedszkole panny Uhl przy Grunwaldzkiej 7, 16) przedszkole panny Hedwig Gröning przy szkole na Pniewskiego 3, która zaczęła kształcić przedszkolanki, i 17) do 20) trzy szkoły robót ręcznych i gospodarstwa domowego w zachowanym do dziś budynku przy Miszewskiego 18.

Między wojnami. Powstanie niepodległej Polski i utworzenie Wolnego Miasta Gdańska stworzyło podstawy do rozwoju gospodarczego. Na przeszkodzie stanęły dążenia nacjonalistycznych polityków do powrotu do Rzeszy. Zapewne dlatego w zasadzie nie zmieniano systemu szkolnictwa. W książce adresowej z 1929 r. znajdujemy we Wrzeszczu następujące placówki szkolne: 1) Politechnika Gdańska, 2) Conradinum, 3) Liceum Stephana Wätzholda, 4) „Liceum Niemieckie” (*Deutsches Lyzeum* – dawna szkoła p. Sellmann) połączone z przedszkolem i seminarium dla przed-

Fot. VI
Portal dawnej szkoły
męskiej. Między oknami
parteru widoczne ślady
po poidelkach

Fot. Andrzej Januszajtis

szkolanek, 5) szkoła średnia dla chłopców w Królewskiej Dolinie, 6) szkoła średnia dla dziewcząt przy ul. Sobieskiego (*Königstaler Weg*), 7) szkoła obwodowa dla chłopców przy Dmowskiego, 8) szkoła obwodowa dla dziewcząt tamże, 9) szkoła obwodowa dla chłopców w Nowych Szkotach, 10) szkoła obwodowa dla dziewcząt tamże, 11) szkoła obwodowa na Strzyży Górnej (Srebrniki 8/10 – dziś Szkoła Podstawowa nr 27), 12) szkoła religijna wrzeszczańskiej synagogi przy Grunwaldzkiej 102, 13) Zakład Leczniczy i Szkolny Zaburzeń Głosu i Mowy p. Else Hoffmann przy Miszewskiego 1, 14) Szkołę Przemysłu i Gospodarstwa Domowego przy Sobieskiego 18, 15) Państwową Szkołę Nawigacyjną przy Legionów (*Heeresanger*) 9, przeniesioną w 1926 r. z ul. Karpięj i 16) kursy esperanto p. Anny Tuschinski przy Matki Polki (*Mirchauer Promenadenweg*) 3 I.

Wraz z budową osiedli mieszkaniowych zaczęły się pojawiać nowe szkoły, budowane równie starannie, choć w zupełnie innym stylu. W 1929 powstała szkoła przy ul. Pestalozziego, wykorzystywana dziś przez XIX Liceum Ogólnokształcące. Jedno skrzydło zajmowała szkoła żeńska, drugie męska. W 1931 r. doszła do tego prywatna szkoła dla dziewcząt im. Heleny Lange przy obecnej ul. Hallera 107, służąca dziś Wydziałowi Farmacji Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego. W czasach hitlerowskich (od 1933 r. nie zbudowano we Wrzeszczu żadnej nowej szkoły, za to przemianowano szkołę Heleny Lange na zaczerpniętą z mitologii germańskiej „Gudrun”).

Szkoła na Nowych Szkotach. W 1907 r. przyszła kolej na budowę pierwszej szkoły na rozwijających się Nowych Szkotach, przy ul. Leczkowa 1 (dziś al. Hallera 14). Na początku powstało skrzydło, zajmowane obecnie przez Centrum Edukacji Nauczycieli oraz ryzalit sali gimnastycznej [fot. III]. Oto o rok późniejszy opis: „Dotychczas zrealizowano tylko budynek szkoły dla chłopców. W nim, jak również w jeszcze niezbudowanym skrzydle dla dziewcząt klasy grupują się wokół dwóch wzdłużnych korytarzy, które są oświetlone na końcach. Doskonałe wietrzenie można przy tym rozkładzie zrealizować bardzo szybko, bo okna i drzwi klas leżą naprzeciwko siebie. Połączenie między szkołami dla chłopców i dla dziewcząt stanowi hala gimnastyczna. Nad nią umieszczono na dwóch piętrach pomieszczenia urzędowe i konferencyjne oraz dwie sale do śpiewu. Dwie sale do rysunków znajdują się na poddaszu; pomieszczenia na świetlicę, szkołę gotowania, prysznice i mieszkanie odźwiernego – w piwnicy. Ustępy są podobnie jak i w innych szkołach w osobnych budynkach na dziedzińcu, w budynku szkoły założono tylko w suterenie ustępy dla słabszych dzieci i starszych nauczycieli oraz dla rodziny odźwiernego” [fot. IV]. W 1911 r. oddano do użytku skrzydło ze szkołą dla dziewcząt, mieszczące po wojnie szkołę nr 28, a dzisiaj (od 1973 r.)

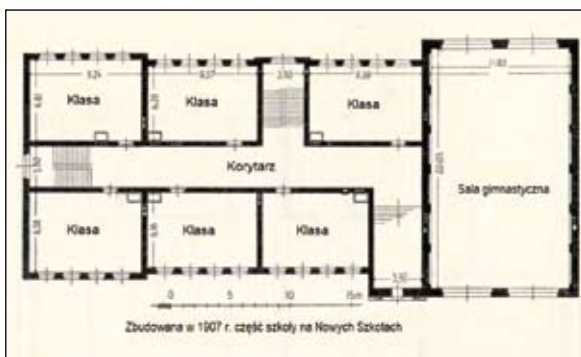

Fot. VII
Wieżyczka na dachu

Rys.
Plan szkoły na Nowych
Szkołach z 1907 r.
(Danzig u. seine Bauten)

Pedagogiczną Bibliotekę Wojewódzką [fot. V]. Dawna szkoła męska liczyła 12 klas, żeńska – 18. Pełny okres nauki obejmował 6 lat; u chłopców były po dwie równoległe klasy, u dziewcząt – po trzy. Imponujący budynek szkolny do dziś budzi podziw starannym wykonaniem i znakomicie przemyślanymi szczegółami. Starsza część ma skromniejszą dekorację z fantazyjnie ułożonych cegieł, nowszą zdobią ceramiczne fryzy i ostrołukowe arkadki. Na parterze od strony ul. Hallera widoczne są ślady po poidelkach dla uczniów [fot. VI]. Tablica z roku 1965 informuje o nadaniu szkole nr 28 imienia Obrońców Wybrzeża. Od północy wznosi się nad centralnym ryzalitem ażurowa wieżyczka, w której był dzwon szkolny [fot. VII]. Zadbano o zieleń i drzewa, od północy posadzone w alejkę, które w międzyczasie wysoko wyrosły. W sumie mamy tutaj świetny, choć z pewnością niedoceniany przykład architektury użytkowej wysokiej klasy. Z niepojętych powodów ani ten, ani większość pozostałych zabytkowych budynków szkolnych Wrzeszcza (z wyjątkiem zespołu Politechniki Gdańskiej i Conradinum) nie figuruje na liście obiektów chronionych!

doc. dr inż. Andrzej Januszajtis
Obywatel Honorowy Miasta Gdańska

Literatura:

1. BIDDER, E. *150 Jahre Schulgeschichte Neufahrwassers 1785-1935*. Danzig 1935.
2. BOLDT, A. *Geschichte der Entwicklung der Vorstadt Danzig-Langfuhr*. Danzig-Langfuhr 1911.
3. *Danzig und seine Bauten*. Berlin 1908.
4. *Die Stadt Danzig, ihre geschichtliche Entwicklung und ihre öffentlichen Einrichtungen*. Danzig 1904.
5. *Gdańskie książki adresowe w Bibliotece Gdańskiej PAN i Archiwum Państwowym Gdańsk* (roczniki 1897-1942 dostępne w internecie – w Pomorskiej Bibliotece Cyfrowej).
6. GLIŃSKI, M., KUKLIŃSKI, J. *Kronika Gdańska 997-1997*. Gdańsk 1998 (t. II, do roku 2000 – Gdańsk 2006).
7. JANUSZAJTIS, A. *Od Gyddanyzc do Wielkiego Gdańska*. Gdańsk 2011.

BIBLIOGRAFIA

BIBLIOGRAFIA

DOKSZTAŁCANIA, DOSKONALENIA I SAMOKSZTAŁCENIA ZAWODOWEGO NAUCZYCIELI

Przedmiotem rejestracji w niniejszej bibliografii są wybrane wydawnictwa zwarte i artykuły z czasopism ukazujące problematykę doskonalenia zawodowego nauczycieli. Zamieszczone poniżej zestawienie bibliograficzne skierowane jest do wszystkich pracowników oświaty, którym bliskie są problemy związane z rozwojem zawodowym. Poruszane w zestawionych źródłach zagadnienie jest istotne ze względu na tematykę zawartą w jubileuszowej monografii, stanowiącej jej uzupełnienie.

Zakres bibliografii jest ograniczony do prac podejmujących na swoich łamach problematykę szeroko pojętego doskonalenia zawodowego nauczycieli.

Zasięg:

- terytorialny - ograniczony - dokumenty zarejestrowane w bibliografii zostały opublikowane na terenie Polski,
- chronologiczny - ograniczony - spis retrospektywny obejmujący publikacje z lat 1952-2012,
- językowy - ograniczony do publikacji w języku polskim,
- wydawniczo - formalny - ograniczony do wydawnictw zwartych i artykułów z czasopism (bibliografia selekcyjna).

Ze względu na podstawę opisu bibliograficznego jest to bibliografia pochodna, opracowana na podstawie baz bibliograficznych, tj.: BN, KARO oraz PBW w Gdańsku. Ze względu na rodzaj opisu bibliograficznego jest to bibliografia rejestracyjna, zawierająca 215 pozycji. Zastosowany tu został drugi stopień szczegółowości według polskich norm:

- PN-82/N-01152-01 Opis bibliograficzny książki
- PN-N-01152-2:1997 Opis bibliograficzny. Wydawnictwo ciągłe.

Nazwy wydawnictw zostały podane w pełnej postaci. Oznaczenie części, zgodnie z aktualną praktyką bibliograficzną, przyjęto po oznaczeniu tytułu. W bibliografii występuje układ formalny według form wydawniczych, obejmujący dokumenty drukowane, z podziałem na książki i artykuły z czasopism. W obu częściach hasła autorskie i tytuły prac zbiorowych uporządkowane zostały alfabetycznie. Numeracja pozycji jest ciągła dla obu części.

KSIAŻKI:

1. BAKALARCZYK, Krystyna

Jak uczyć się samodzielnie? / Krystyna Bakalarczyk. - Warszawa : Agencja Wydawnicza Aga-Press, 1999. - 75, [4] s. ; 21 cm. - ISBN 83-85534-29-6

2. BAUMGARTNER-SCHAFFNER, Martin

Autoewaluacja w szkole / Martin Baumgartner-Schaffner [et al.] ; pod red. Elżbiety Tołwińskiej-Królikowskiej ; [tł. z niem. Edyta Brudnik, Beata Owczarska]. - Wyd. 3. popr. - Warszawa : Ośrodek Rozwoju Edukacji, cop. 2010. - 208 s. : il. ; 30 cm. - ISBN 978-83-62360-00-0

3. BEDNAREK, Józef

Multimedialne kształcenie ustawiczne nauczycieli : teoria, badania, praktyka / Józef Bednarek ; Wyższa Szkoła Pedagogiczna Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Warszawie. - Warszawa : Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP, 2010. - 245 s. ; 24 cm. - Bibliogr. s. 203-245. - ISBN 978-83-61121-40-4

4. BRUDNIK, Edyta

Formy i modele wewnątrzszkolnego doskonalenia nauczycieli / Edyta Brudnik, Beata Owczarska. - Warszawa : Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, 2000. - 20 s. ; 31 cm. - (Biblioteczka WDN ; z. 1). - ISBN 83-87958-08-5

5. DASZYKOWSKA, Jadwiga

Jakość życia w perspektywie pedagogicznej / Jadwiga Daszykowska. - Wyd. 2. - Kraków : Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2010. - 182 s. : il. ; 24 cm. - Bibliogr. s. 169-182. - ISBN 978-83-7587-382-5

6. **DAY, Christopher (1943-)**
Od teorii do praktyki : rozwój zawodowy nauczyciela / Christopher Day ; wstęp Tadeusz Lewowicki ; przekł. Joanna Michalak. - Wyd. 2 w jęz. pol. - Gdańsk : Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2008. - 334 s. : il. ; 24 cm. - (Interdyscyplinarna Seria Akademicka). - ISBN 978-83-7489-136-3
7. **DMOCHOWSKA, Halina**
Współczesne modele kształcenia nauczycieli przedszkola / Halina Dmochowska. - Kraków : Oficyna Wydawnicza Impuls, 2007. - 200 s. : il. ; 24 cm. - Bibliogr. s. 157-175. - ISBN 978-83-7308-884-9
8. **Dobre** praktyki pedagogiczne szansą innowacyjnej edukacji / pod red. nauk. Doroty Podgórskiej-Jachnik. - Łódź : Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 2012. - 241 s. : il. ; 24 cm + 1 dysk optyczny (CD-ROM). - Bibliogr. przy pracach. - ISBN 978-83-62684-28-1
9. **Dokształcanie** i doskonalenie zawodowe nauczycieli przedmiotów estetycznych w świetle potrzeb edukacyjnych i uwarunkowań społeczno-kulturalnych / pod red. Violetty Przerembskiej ; [aut. tekstów Jarosław Chaciński et al.] ; Zakład Pedagogiki Muzycznej Uniwersytetu Łódzkiego. - Łódź : ZPM przy Katedrze Edukacji Artystycznej UŁ, 2004. - 181 s. : faks., nuty, portr., rys., wykr. ; 23 cm. - Nazwy aut. na s. 180-181. - Tyt. okł.: Dokształcanie i doskonalenie zawodowe nauczycieli przedmiotów estetycznych. - Bibliogr. przy pracach. - ISBN 83-913880-3-4
10. **Doskonalenie** kompetencji edukacyjnych / pr. zb. pod red. Barbary Sitarskiej. - Siedlce : Wydaw. Akademii Podlaskiej, 2004. - 93 s. : fot., nuty, rys., tab. ; 24 cm. - ISBN 83-7051-307-7
11. **Doskonalenie** zawodowe nauczycieli : (pojęcie, zakres, potrzeby, propozycje rozwiązań na tle doświadczeń polskich i zagranicznych) / [oprac. red. Halina Piestrak-Górka] ; Instytut Kształcenia Nauczycieli im. Władysława Spasowskiego w Warszawie. - Warszawa : Instytut Kształcenia Nauczycieli im. Władysława Spasowskiego, 1982. - 64 s. : il. ; 24 cm
12. **DRÓŻKA, Wanda (1953-)**
Nauczyciel w środowisku wiejskim : (działalność społeczna i samokształcenie) / Wanda Dróżka. - Kielce : Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, 1991. - 112, [1] s. ; 24 cm. - Bibliogr. s. 105-109
13. **DYBEK, Halina**
Doradztwo metodyczne i doskonalenie zawodowe nauczycieli / Halina Dybek. - Kraków : „Impuls”, 2000. - 204 s. : mapa ; 24 cm. - Bibliogr. - ISBN 83-88030-95-7

14. **DZIERZGOWSKA, Irena (1946-2009)**
Nauczanie nauczycieli : podręcznik dla edukatora / Irena Dzierzowska. - Warszawa : Fraszka Edukacyjna, 2001. - 174 s. ; 29 cm + 1 dyskietka. - Bibliogr. - ISBN 83-88839-35-7
15. **Edukacja** nauczycielska w perspektywie wymagań zmieniającego się świata / red. nauk. Alicja Siemak-Tylikowska, Henryka Kwiatkowska, Stefan M. Kwiatkowski ; Wydział Pedagogiczny Uniwersytetu Warszawskiego, Instytut Badań Edukacyjnych MEN, Wydział Studiów Edukacyjnych UAM w Poznaniu. - Warszawa : „Żak”, 1998. - 371, [1] s. : err. ; 21 cm. - ISBN 83-86770-86-4
16. **Edukacja** permanentna dorosłych w dobie przemian / red. nauk. Tamara Zacharuk, Beata Boczukowa ; Akademia Podlaska. - Siedlce : Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, 2009. - 266 s. : il. ; 20 cm. - Bibliogr. przy pracach. - Streszcz. ang. przy pracach. - ISBN 978-83-7051-562-1
17. **Etyczny** wymiar edukacji nauczycielskiej / pod red. Antoniego Rumińskiego. - Kraków : „Impuls”, 2004. - 230 s. ; 24 cm. - Bibliogr. przy rozdz. - ISBN 83-7308-319-7
18. **GARSTKA, Tomasz**
Grupa w procesie WDN / Tomasz Garstka. - Warszawa : Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, 2004. - 56 s. : rys., tab. ; 30 cm. - (Seria Biblioteczka WDN). - ISBN 83-87958-08-5
19. **GAŚ, Zbigniew Bronisław (1952-)**
Doskonalący się nauczyciel : psychologiczne aspekty rozwoju profesjonalnego nauczycieli / Zbigniew B. Gaś. - Lublin : Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, 2001. - 206 s. ; 24 cm. - Bibliogr. - ISBN 83-227-1774-1
20. **GRONDAS, Marek**
Dokumentowanie i planowanie rozwoju nauczyciela : poradnik / Marek Grondas, Janusz Żmijski. - Warszawa : Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, 2005. - 148 s. ; 30 cm. - Bibliogr. - ISBN 83-87958-71-9
21. **JANICKA-PANEK, Teresa**
Lider Wewnątrzszkolnego Doskonalenia Nauczycieli / Teresa Janicka-Panek. - Warszawa : Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, 2006. - 48 s. ; 30 cm. - (Biblioteczka WDN). - Bibliogr. s. 47-48. - ISBN 83-87958-08-5
22. **JANKOWSKI, Dzierżymir (1932-)**
Autoedukacja wyzwaniem współczesności / Dzierżymir Jankowski. - Toruń : Wydaw. Adam Marszałek, 1999. - 251 s. ; 24 cm. - Bibliogr. - ISBN 83-7174-238-X

23. **JANOWSKA, Janina**
Rozwijanie umiejętności psychopedagogicznych w procesie kształcenia nauczycieli / Janina Janowska. - Lublin : Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2002. - 224 s. ; 24 cm. - Bibliogr. - ISBN 83-227-1915-9
24. **JANOWSKA, Janina**
Samoaktualizacja w teorii i praktyce kształcenia nauczycieli / Janina Janowska. - Wyd. 3 rozsz. i popr. - Lublin : Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2003. - 202 s. : tab., wykry ; 25 cm. - Bibliogr. - ISBN 83-227-2057-2
25. **JONES, Jeff (1950-)**
Jak wspierać rozwój zawodowy nauczycieli / Jeff Jones, Mazda Jenkin, Sue Lord ; [tł.: Krystyna Sip]. Warszawa : Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne : Fraszka Edukacyjna, 2008. - 192 s. ; 24 cm. - (Seria Biblioteka Klubu Ergo). - U góry okł.: „Vademecum dyrektora”. - Bibliogr. s. 190-192. - ISBN 978-83-02-10242-4
26. **KACZMAREK, Stefan (1911-1997)**
Kształtowanie twórczej postawy nauczyciela : studium z badań nad przygotowaniem kandydatów do zawodu nauczycielskiego / Stefan Kaczmarek. - Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1960. - 174, [1] s. ; 20 cm. - Bibliogr.
27. **KAHL, Edyta**
Związkowe doskonalenie nauczycieli w Polsce (1944-1989) : uwarunkowania, przejawy, konsekwencje / Edyta Kahl. - Kraków : Impuls, 2008. - 204 s. ; 24 cm. - Bibliogr. - ISBN 978-83-7587-013-8
28. **KANIA, Julian**
O doskonaleniu samokształcenia rad pedagogicznych / Julian Kania ; Wojewódzki Ośrodek Metodyczny w Rzeszowie. - Rzeszów : WOM [Wojewódzki Ośrodek Metodyczny], 1991. - 92 s. ; 21 cm. - Bibliogr. s. 69-71
29. **KĘDZIERSKA, Barbara**
Informatyczne kształcenie i doskonalenie nauczycieli / Barbara Kędzińska. - Kraków : Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2005. - 177, [3] s. : il. ; 24 cm. - (Prace Monograficzne / Akademia Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, ISSN 0239-6025 ; nr 423.). - Bibliogr. s. 172-[178]. - Dla pracowników uczelni i instytucji zajmujących się kształceniem nauczycieli oraz dla samych nauczycieli. - ISBN 83-7271-352-9
30. **Kierunki i uwarunkowania przemian oświaty w związku z reformą / pr. zb. pod red. Andrzeja Bogaja.** - Kielce ; Radom : Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego, 2010. - 413, [3] s. : il. ; 24 cm. - Bibliogr. przy pracach. - Indeks. - ISBN 978-83-7204-925-4

31. **Kierunki** modernizacji kształcenia nauczycieli : praca zbiorowa / red. Tadeusz Malinowski ; Instytut Polityki Naukowej i Szkolnictwa Wyższego. - Warszawa : Centrum Doskonalenia Nauczycieli, 1989. - 171 s. ; 21 cm.
32. **KIRKPATRICK, Donald L. (1924-)**
Cztery poziomy oceny efektywności szkoleń / Donald L. Kirkpatrick ; [przekł. Jarosław Teodorowicz]. - Warszawa : Studio Emka, cop. 2001. - 329 s. : rys., wyk. ; 24 cm. - Bibliogr. przy rozdz. - Indeks. - ISBN 83-88931-06-7
33. **KNAFEL, Krystyna**
Wewnątrzszkolne doskonalenie nauczycieli / Krystyna Knafel ; współpraca Edward Żłobecki. - Warszawa : Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, 1998. - 95 s. ; 30 cm. - ISBN 83-85910-95-6
34. **KORDZIŃSKI, Jarosław**
Nauczycielu, zrób karierę! : jak odnieść sukces w szkole? : wszystko o rozwoju zawodowym / Jarosław Kordziński. - Wyd. 2 zm. - Warszawa : Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 2008. - 46 s. ; 21 cm. - (Biblioteczka Dobrego Nauczyciela). - ISBN 978-83-02-10223-3
35. **Kotarbiński, Tadeusz (1886-1981)**
Sprawność i błąd : z myślą o dobrej robocie nauczyciela / Tadeusz Kotarbiński. - Warszawa : Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1957. - Wyd. 2 rozsz. - 122, [2] s. ; 21 cm. - Zatwierdz. przez Ministerstwo Oświaty do bibliotek pedagogicznych, zakładów kształcenia nauczycieli oraz do działów nauczycielskich bibliotek licealnych
36. **KOZŁOWSKI, Józef (1910-1990)**
Organizacja i doskonalenie pracy nauczyciela / Józef Kozłowski ; Instytut Pedagogiki. - Warszawa : Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1968. - 175 s. ; 23 cm.
37. **KOZŁOWSKI, Józef (1910-1990)**
Wzór osobowy współczesnego nauczyciela / Józef Kozłowski ; Wolne Studium Pedagogiczne Towarzystwa Szkoły Świeckiej w Warszawie. - Warszawa : Wolne Studium Pedagogiczne Towarzystwa Szkoły Świeckiej, 1963. - 214 s. ; 23 cm.
38. **KRAWCEWICZ, Stanisław (1930-1987)**
Kształcenie ustawiczne nauczycieli / Stanisław Krawcewicz. - Warszawa : „Nasza Księgarnia”, 1976. - 182, [2] s. ; 21 cm. - Bibliogr. s. 177-179
39. **KRAWCEWICZ, Stanisław (1930-1987)**
Zawód nauczyciela : z badań nad doskonaleniem i samokształceniem / Stanisław Krawcewicz. - Warszawa : Książka i Wiedza, 1970. - 262, [2] s. ; 21 cm. - Bibliogr. s. 248-256.

40. **Kształcenie** i doskonalenie nauczycieli w 40-leciu PRL : praca zbiorowa / pod red. Edmunda Staszyńskiego. - Warszawa : Instytut Kształcenia Nauczycieli, 1987. - 195 s. ; 24 cm. - Bibliogr.
41. **Kształcenie** na odległość w świetle badań i analiz / pod red. Bronisława Siemienieckiego. - Toruń : Wydawnictwo Adam Marszałek, cop. 2005. - 133 s. : il. ; 24 cm. - (Multimedialna Biblioteka Pedagogiczna.). - Bibliogr. przy rozdz. - ISBN 83-7441-183-X
42. **Kształcenie** ustawiczne nauczycieli w zreformowanym systemie edukacji narodowej : materiały z konferencji zorganizowanej przez Instytut Kształcenia Nauczycieli w dniach 19-20 czerwca 1978 r. w Puławach / [pod red. Andrzeja Wyrzykowskiego]. - Warszawa : Instytut Kształcenia Nauczycieli im. Wł. Spasowskiego, 1978. - 159 s. : tab. ; 20 cm.
43. **KUBIAK, Mirosław J.**
Internet dla nauczyciela : nauczanie na odległość / Mirosław J. Kubiak. - Warszawa : „Mikom”, 1997. - 264 s. : 2 fot., 2 mapy, 1 portr., rys. ; 24 cm. - Bibliogr. s. 261- 264. - ISBN 83-87102-29-6
44. **KWIATKOWSKA, Henryka**
Edukacja nauczycieli : konteksty, kategorie, praktyki / Henryka Kwiatkowska. - Warszawa : IBE [Instytut Badań Edukacyjnych], 1997. - 239 s. ; 21 cm. - ISBN 83-85295-54-2
45. **LEJA, Leon (1913-1997)**
Podstawy naukowej organizacji procesu kształcenia i doskonalenia kadr kwalifikowanych / Leon Leja. - Kalisz : Instytut Kształcenia Nauczycieli. Centrum Doskonalenia Nauczycieli, 1979. - 26 s. ; 21 cm. - Bibliogr.
46. **ŁAGUNA, Mariola**
Przygotowanie szkolenia czyli Jak dobry początek prowadzi do sukcesu / Mariola Łaguna, Paweł Fortuna. - Gdańsk ; Sopot : Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2009. - 190, [1] s. ; 21 cm. - (Szkolenia - Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne). - Bibliogr. s. 187-[191]. - ISBN 978-83-7489-215-5
47. **ŁAGUNA, Mariola**
Szkolenia : [jak je prowadzić, by... uczestnicy czuli się zmotywowani do nauki, praca w grupie przebiegała sprawnie i w dobrej atmosferze, cel został zrealizowany] / Mariola Łaguna. - Gdańsk : Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2008. - 253 s. : il. ; 21 cm. - Bibliogr. - ISBN 978-83-89120-96-0
48. **Maciaszek, Maksymilian (1913-1997)**
Kształtowanie umiejętności dydaktycznych nauczyciela / Maksymilian Maciaszek ; [przedm. W. Okoń]. - Wyd. 2. - Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1965. - 293, [2] s. : il., err. ; 23 cm. - Bibliogr.

49. **Malinowski, Tadeusz**
 Ideał nauczyciela / Tadeusz Malinowski ; Wolne Studium Pedagogiczne Towarzystwa Szkoły Świeckiej w Warszawie. - Warszawa : Wolne Studium Pedagogiczne Towarzystwa Szkoły Świeckiej, 1963. - 225 s. ; 23 cm.
50. **MATULKA, Zofia**
 Metody samokształcenia / Zofia Matulka. - Warszawa : Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1983. - 290, [1] s. ; 21 cm. - Bibliogr. - ISBN 83-02-01804-X
51. **MIKA, Stanisław (1931-)**
 O różnych drogach samodoskonalenia / Stanisław Mika. - Warszawa : Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1992. - 198, [1] s. ; 24 cm. - ISBN 83-02-04699-X
52. **MIKE, Mariusz**
 Jak wspólnie diagnozować sytuację szkoły? / Mariusz Mike. - Warszawa : Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, 2001. - 32 s. ; 31 cm. - (Seria Biblioteczka WDN ; 5). - ISBN 83-87958-08-5
53. **Ministerstwo Edukacji Narodowej o doskonaleniu nauczycieli.** - Warszawa : Ministerstwo Edukacji Narodowej, 1999. - 56 s. ; 20 cm. - (Biblioteczka Reformy ; 4). - ISBN 83-88035-04-5
54. **MIZEREK, Henryk**
 Dyskursy współczesnej edukacji nauczycielskiej : między tradycjonalizmem a ponowoczesnością / Henryk Mizerek. - Olsztyn : Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, 1999. - 186 s. ; 24 cm. - Rozprawa habilitacyjna. - Bibliogr. - ISBN 83-912643-3-5
55. **Możliwości doskonalenia procesu kształcenia : wybrane zagadnienia /** pod red. Bogusława Pietrulewicz ; [Uniwersytet Zielonogórski. Instytut Edukacji Techniczno-Informatycznej]. - Zielona Góra : Uniwersytet Zielonogórski., 2005. - 335 s. : il. ; 24 cm. - Bibliogr. przy pracach. - Tekst częśc. niem., ros. - ISBN 83-7481-011-4
56. **MURAWSKA, Barbara**
 Wsparcie rozwoju zawodowego a potrzeby nauczycieli w tym zakresie / Barbara Murawska, Elżbieta Putkiewicz, Roman Dolata. - Warszawa : Instytut Spraw Publicznych, 2005. - 168 s. ; 24 cm. - (Ekspertyzy, Rekomendacje, Raporty z Badań / Instytut Spraw Publicznych). - Bibliogr. s. 167-168. - ISBN 83-89817-15-2
57. **Nauczyciel : problemy pracy wychowawczej oraz doksztalcania i doskonalenia /** red. Wacława Świętek, Janina Zdziarska. - Bydgoszcz : Oddział Instytutu Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych, 1976. - 150 s. ; 24 cm. - Bibliogr.

58. **Nauczyciel** : rozwój zawodowy i kompetencje / red. Ewa Przygońska. - Toruń : Wydawnictwo Adam Marszałek, 2010. - 204, [2] s. : il. ; 21 cm. - Bibliogr. przy pracach. - ISBN 978-83-7611-700-3
59. **Nauczyciel** i kształcenie nauczycieli : zmiany i wyzwania / pod red. Wolfganga Hörnera i Mirosława S. Szymańskiego ; teksty niem. w tł. Mirosława S. Szymańskiego i Doroty Sztobryn ; [aut. Oskar Anweiler et al.]. - Warszawa : Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2005. - 289, [1] s. : il. ; 21 cm. - Materiały z niemiecko-polskiej konferencji pedagogicznej, która odbyła się 23-26 maja 2002 r. w Wendröben (pod Magdeburgiem). - Bibliogr. przy ref. - ISBN 83-89501-48-1
60. **Nauczyciele** nauczycieli : z teorii i praktyki kształcenia nauczycieli / red. Henryka Kwiatkowska, Alicja Anna Kotusiewicz ; Ministerstwo Edukacji Narodowej. Instytut Polityki Naukowej i Szkolnictwa Wyższego. - Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 1992. - 303 s. ; 21 cm. - (Biblioteka Nauczyciela Akademickiego : Monografie i Studia). - Rez., Sum. - ISBN 83-01-10633-6
61. **Niekonwencjonalne** metody szkoleniowe czyli jak uatrakcyjnić zajęcia / Mirosław Urban. - Gdańsk ; Sopot : Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2010. - 143, [1] s. : il. ; 21 cm. - (Szkolenia - Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne). - Bibliogr. s. 142-[144]. - ISBN 978-83-7489-219-3
62. **NOWACKI, Jerzy**
Rozwój zawodowy nauczyciela / Jerzy Nowacki. - Jelenia Góra : Wydawnictwo Nauczycielskie, 2001. - 112 s. ; 17 cm. - (Przewodnik Nauczyciela). - Bibliogr. - ISBN 83-85814-89-2
63. **O głównych** kierunkach działalności powiatowych ośrodków metodycznych / Ministerstwo Oświaty i Szkolnictwa Wyższego. Centralny Ośrodek Metodyczny. - Warszawa : Ministerstwo Oświaty i Szkolnictwa Wyższego. Centralny Ośrodek Metodyczny, 1967. - [4], 109 s. ; 27 cm. - (Biuletyn Pedagogiczny COM 1)
64. **OKOŃ, Wincenty (1914-2011)**
Kształcenie nauczycieli w Polsce - stan i kierunki przebudowy / Wincenty Okoń. - Warszawa ; Kraków : Państw. Wydaw. Naukowe, 1988. - 57 s. ; 21 cm. - (Raporty Tematyczne / Komitet Ekspertów do Spraw Edukacji Narodowej, nr 4). - ISBN 83-01-09124-X
65. **Orientacje** - koncepcje edukacji nauczycielskiej : (wybór cytatów) / Czesław Banach. - Kraków : Wydawnictwa Edukacyjne, 1998. - 82 s. ; 24 cm. - ISBN 83-86949-05-8
66. **PACHOCIŃSKI, Ryszard (1930-)**
Edukacja nauczycieli w krajach Unii Europejskiej / Ryszard Pachociński. - Warszawa : Instytut Badań Edukacyjnych, 1994. - 190 s., [20] s.

- tabl., [11] k. tabl. złoż., luzem : wykr. ; 24 cm. - Bibliogr. - ISBN 83-85295-28-3
67. **PARSLOE, Eric**
Trener i mentor : udział coachingu i mentoringu w doskonaleniu procesu uczenia się / Eric Parsloe, Monika Wray ; [przekł. Witold Biliński]. - Wyd. 2. - Kraków ; Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2008. - 174 s. : il. ; 24 cm. - (Zarządzanie Zasobami Ludzkimi (HR)). - Bibliogr. s. 169-170. - Indeks. - ISBN 978-83-7526-180-6
 68. **Placówki** doskonalenia nauczycieli w Polsce / Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli ; [red. Pracownia Informacji Pedagogicznej]. - Stan: marzec 2006. - Warszawa : Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, 2006. - 152 s. : il. ; 30 cm. - ISBN 83-87958-86-7
 69. **Poradnik** dla nauczycieli szkół zawodowych zdobywających kwalifikacje pedagogiczne : praca zbiorowa / pod red. W. Żarnocha. - Wyd. 3 popr. - Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Szkolnictwa Zawodowego, 1963. - 99, [1] s. ; 23 cm. - Bibliogr. - Zatwierdz. przez Ministerstwo Oświaty do działów nauczycielskich bibliotek szkół zawodowych
 70. **Poradnik** dla nauczycieli zdobywających kwalifikacje zawodowe przez samokształcenie : pierwszy rok nauki. Z. 1 / Ministerstwo Oświaty. - Warszawa : Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1952. - 290, [2] s. : il., nuty ; 21 cm. - Tekst część. ros.
 71. **Poradnik** dla nauczycieli zdobywających kwalifikacje zawodowe przez samokształcenie : pierwszy rok nauki. Z. 2 / Ministerstwo Oświaty. - Warszawa : Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1952. - 222 s. : il., nuty ; 21 cm. - Tekst część. ros.
 72. **Poradnik** dla nauczycieli zdobywających kwalifikacje zawodowe przez samokształcenie : drugi rok nauki. Z. 1 / Ministerstwo Oświaty. - Warszawa : Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1952. - 380, [3] s. ; 21 cm. - Tekst część. ros.
 73. **Poradnik** dla nauczycieli zdobywających kwalifikacje zawodowe przez samokształcenie : drugi rok nauki. Z. 2 / Ministerstwo Oświaty. - Warszawa : Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1953. - 320 s. : il. ; 21 cm. - Tekst część. ros.
 74. **Poradnik** dla nauczycieli zdobywających kwalifikacje zawodowe przez samokształcenie : trzeci rok nauki. Z. 1 / Ministerstwo Oświaty. - Warszawa : Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1953. - 314 s. : il. ; 21 cm. - Tekst część. ros.
 75. **Poradnik** dla nauczycieli zdobywających kwalifikacje zawodowe przez samokształcenie : trzeci rok nauki. Z. 2 / Ministerstwo Oświaty. - Warszawa : Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1954. - 322 s., [1] k. tabl. : il. ; 21 cm. - Tekst część. ros.

76. **Poradnik** dla nauczycieli zdobywających kwalifikacje zawodowe przez samokształcenie : czwarty rok nauki. Z. 1 / Ministerstwo Oświaty. - Warszawa : Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1954. - 276 s. : il. ; 21 cm. - Tekst częśc. ros.
77. **Poradnik** dla nauczycieli zdobywających kwalifikacje zawodowe przez samokształcenie : czwarty rok nauki. Z. 2 / Ministerstwo Oświaty. - Warszawa : Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1954. - 307, [1] s. ; 21 cm. - Tekst częśc. ros.
78. **Poradnik** edukatora / pod red. Marzenny Owczarz ; [aut. Agnieszka Fijałkowska et al.]. - Warszawa : Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, cop. 2005. - 334 s. : il. ; 30 cm. - Bibliogr. przy niektórych pracach. - ISBN 83-87958-63-8
79. **PÓŁTURZYCKI, Józef (1934-)**
Wdrażanie do samokształcenia / Józef Półturzycki. - Warszawa : Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1983. - 319, [1] s. ; 21 cm. - Bibliogr. - ISBN 83-02-00533-9
80. **Problemy** doksztalcania i doskonalenia zawodowego nauczycieli / pod red. Elżbiety Sałaty ; Politechnika Radomska im. Kazimierza Pułaskiego [et al.]. - Radom : Instytut Technologii Eksploatacji - Państwowy Instytut Badawczy, cop. 2009. - 492 s. : il. ; 24 cm. - (Biblioteka Pedagogiki Pracy ; t. 228.). - Bibliogr. przy pracach. - Tekst częśc. ang., czes., słowac. - Streszcz. ang. przy pracach. - Spis treści także ang. - ISBN 978-83-7204-851-6
81. **Problemy** przygotowania zawodowego nauczycieli w Europie Środkowej / pr. zb. pod red. Zenona Jasińskiego ; Uniwersytet Opolski. Instytut Nauk Pedagogicznych. - 474 s. : wykr. ; 21 cm. - Mater. z międzynarodowej konferencji pedeutologicznej, Opole 8-10 czerwca 1995 r. - Bibliogr. przy pracach. - Spis treści także ang. - ISBN 83-901082-4-0
82. **Proces** stawania się nauczycielem : teoria i praktyka / pod red. Andrzeja Bogaja i Wandy Dróźki. - Kielce : Wszechnica Świętokrzyska, 2010. - 211 s. ; 24 cm. - (Prace Wszechnicy Świętokrzyskiej ; nr 134). - Tyt. równol.: The process of becoming a teacher : theory and practice. Materiały z konf., maj 2008 r., Kielce. - Bibliogr. przy ref. - Streszcz. ang. - Spis treści także ang. - ISBN 978-83-88274-54-1
83. **Program** Nowa Szkoła : materiały szkoleniowe dla rad pedagogicznych / koordynacja programu Jacek Kowalski, Janusz Pęcherz. - Warszawa : Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, 1999. - 752 s. wiele liczb. : il. ; 30 cm. - ISBN 83-85910-95-6
84. **Próby** modernizowania edukacji nauczycieli / pod red. Krystyny Duraj-Nowakowej ; Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodo-

- wej w Krakowie. - Kraków : Wydaw. Naukowe WSP, 1995. - 155, [2] s. ; 24 cm. - Bibliogr. przy pracach. - ISBN 83-85898-47-6
85. **Przestrzeń** edukacyjna - dylematy, doświadczenia i oczekiwania społeczne : (w poszukiwaniu wzorów pracy pedagogicznej) / pod red. nauk. Stefanii Walasek, Ewy Kowalskiej, Roberta Fudalego ; Zespół Teorii Wychowania Komitetu Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk, Katedra Teorii i Filozofii Wychowania Uniwersytetu Zielonogórskiego. - Kraków : Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2011. - 221 s. : il. ; 24 cm. - ISBN 978-83-7587-550-8
 86. **RADWIŁOWICZ, Ryszard (1922-)**
Sposoby samokształcenia : ujęcie strukturalno-zadaniowe / Ryszard Radwiłowicz. - Jelenia Góra : Wydaw. Oświatowo-Dydaktyczne, 1997. - 38, [6] s. ; 20 cm. - (Zadania Dydaktyczne. Dydaktyka ; 5). - Na s. tyt.: samokształcenie i sposoby uczenia się ; zadanie, struktura i świadomość strukturalno-zadaniowa ; scalająca propozycja metodologiczna ; jak rozwijać świadomość strukturalno-zadaniową. - Bibliogr. s. 37-38. - Rés., rez., summ., Zsfassung. - ISBN 83-86599-04-9
 87. **Role** współczesnego nauczyciela w zmieniającej się rzeczywistości społecznej / pod red. Krystyny Ferenz i Stefanii Walasek ; [aut. Klaudia Błaszczyk et al.]. - Wrocław : Oficyna Wydawnicza Atut - Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe, 2009. - 102, [3] s. ; 24 cm. - Nazwy aut. na s. [105]. - Bibliogr. przy pracach. - ISBN 978-83-7432-462-5
 88. **Rozwój** zawodowy nauczyciela / pod red. nauk. Henryka Moroza. - Kraków : Oficyna Wydawnicza Impuls, 2005. - 297 s. ; 24 cm. - Bibliogr. przy rozdz. - ISBN 83-7308-619-6
 89. **RUTKOWIAK, Joanna (1935-)**
Instytucjonalne czynniki zawodowego doskonalenia nauczycieli / Joanna Rutkowiak. - Gdańsk : UG, 1978. - 270 s. : tab. ; 24 cm. - (Zeszyty Naukowe. Rozprawy i Monografie / Uniwersytet Gdański ; 7). - Bibliogr. - Streszcz. ang., ros.
 90. **SAGOR, Richard**
Badanie przez działanie : jak wspólnie badać, żeby lepiej uczyć / Richard Sagor ; [przekł. Krzysztof Kruszewski]. - Warszawa : Civitas ;, 2008. - 94 s. : il. ; 24 cm. - (Biblioteka Akademii SUS.). - ISBN 978-83-89623-36-2
 91. **System** doskonalenia nauczycieli w Polsce : zestaw materiałów informacyjnych : stan wrzesień 2002 r. : informator / oprac. Mirosław Sielatycycki. - Warszawa : Wydaw. Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli, 2002. - [72 k.] : il., rys., tab., wykry. ; 30 cm.
 92. **System** kształcenia ustawicznego nauczycieli - ocena i kierunki zmian / [red.: Janusz Kostynowicz]. - Warszawa : Instytut Spraw Publicznych :

- Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, 2005. - [4], 79 s. ; 30 cm. - Bibliogr. przy rozdz.
93. **System** pedagogicznego kształcenia, doksztalcenia i doskonalenia nauczycieli : próba optymalizacji / red. nauk. Józef Kuźma. - Kraków : Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1991. - 319 s. : il. ; 24 cm. - Bibliogr.
 94. **SZABO, Alicja**
Metody pracy edukatora : przewodnik dla edukatora / Alicja Szabo [tł. z ang.]. - Radom : Wydaw. Instytutu Technologii Eksploatacji - PIB, 1996. - 137 s. ; 30 cm. - (Seria Modułów TERM). - Bibliogr. - ISBN 83-86148-57-8
 95. **SZCZĘSNA, Anna**
Wsparcie społeczne w rozwoju zawodowym nauczycieli / Anna Szczęsna. - Zielona Góra : Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, 2010. - 223, [3] s. : il. ; 24 cm. - Bibliogr. s. 209-223. - ISBN 978-83-7481-299-3
 96. **SZEMPRUCH, Jolanta**
Nauczyciel w zmieniającej się szkole : funkcjonowanie i rozwój zawodowy / Jolanta Szempruch. - Rzeszów: Fosze, 2001. - 193, [1] s. ; 21 cm. - ISBN 83-87602-15-9
 97. **SZEMPRUCH, Jolanta**
Pedagogiczne kształcenie nauczycieli wobec reformy edukacji w Polsce / Jolanta Szempruch. - Rzeszów : Wydaw. Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 2000. - 378 s. : il. ; 23 cm. - Bibliogr. - ISBN 83-7262-192-6
 98. **Szkolenie** nauczycieli w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych uczniów : publikacja podsumowująca / [zespół red. Jolanta Szwedowska et al.]. - Wrocław : Dolnośląski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli :, cop. 2011. - 284 s. : il. kolor. ; 24 cm. - Bibliogr. przy niektórych pracach. - ISBN 978-83-61101-22-2
 99. **Szkoła** jako ucząca się organizacja : szansa dla ambitnych / pod red. Danuty Elsner. - Chorzów : Mentor, 2003. - 153 s. ; 24 cm. - Bibliogr. również przy rozdz. - ISBN 83-905964-8-2
 100. **TILLER, Tom**
O uczeniu się przez doświadczenie w pracy nauczyciela / Tom Tiller ; tłum. [z ang.] i uzupełnienia Danuta Elsner. - Chorzów : Mentor, 1999. - 58 s. : il. ; 21 cm. - Bibliogr. - ISBN 83-905964-3-1
 101. **TRAWKA, Anna**
Nauczyciel XXI wieku : materiały dydaktyczne do szkolenia technicznego nauczycieli / [oprac. Anna Trawka]. - Kielce : Świętokrzyskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli, cop. 2010. - 48 s. : il. kolor. ; 30 cm. - U góry okł.: Szkolenie techniczne nauczycieli. - Projekt współ-

- finansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. - ISBN 978-83-87260-63-7
102. **WATERS, Michael**
Słownik rozwoju osobistego : pojęcia i teorie samodoskonalenia / Michael Waters ; przeł. [z ang.] Wanda Grajkowska. - Warszawa : Medium, cop. 1999. - 349 s. ; 22 cm. - ISBN 83-87863-31-9
 103. **WOJNAR, Irena (1924-)**
O humanistyczną wrażliwość nauczycieli : przesłanie i przypomnienia / Irena Wojnar, Henryka Witalewska, Mikołaj Ł. Lipowski. - Warszawa : Wydawnictwo Pedagogiczne ZNP, 2009. - 240 s. : il. ; 21 cm. - Na okł. podtyt.: propozycje i przypomnienia. - Bibliogr. przy niektórych pracach. - ISBN 978-83-7173-209-6
 104. **WOODCOCK, Mike**
Podręcznik doskonalenia pracy zespołowej / Mike Woodcock ; [tł. z ang.] Monika Krupińska. - Radom : Ośrodek Kształcenia i Doskonalenia Kadr Instytutu Technologii Eksploatacji, 1997. - 220 s. : il. ; 24 cm. - (Seria Modułów TERM). - ISBN 83-87039-46-2
 105. **Wskazówki w sprawie organizacji i pracy zespołów samokształceniowych : materiały pomocnicze dla kierowników sekcji i instruktorów ognisk metodycznych / Ministerstwo Oświaty. Centralny Ośrodek Metodyczny. - Warszawa : Wspólna Sprawa, 1964. - [4], 129 s. ; 27 cm. - Bibliogr.**
 106. **Współczesne przemiany kształcenia i doskonalenia pedagogicznego nauczycieli : praca zbiorowa. Pod red. Ryszarda Parzęckiego. - Bydgoszcz: Wydaw. Uczelniane WSP, 1998**
 107. **Z badań nad oceną i doskonaleniem nauczycieli : materiały dla oświatowej kadry kierowniczej / Instytut Kształcenia Nauczycieli im. Wł. Spasowskiego. Oddział Doskonalenia Nauczycieli w Lublinie. - Lublin : IKN. ODN, 1988. - 150 s. : rys., wykr. ; 20 cm. - Bibliogr. przy rozdz.**
 108. **Z pracy zakładów kształcenia nauczycieli i wychowawców przedszkoli / pod red. Zofii Janiszewskiej ; Instytut Pedagogiki. - Warszawa : Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1957. - 114, [2] s. ; 21 cm. - (Odczyty Pedagogiczne). - Zatwierdzony przez Ministerstwo Oświaty do bibliotek pedagogicznych oraz do bibliotek zakładów kształcenia nauczycieli**
 109. **Z problematyki doskonalenia nauczycieli / przewodn. kolegium red. Stefan Herman. - Zielona Góra : Instytut Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych, 1977. - 206 s. ; 21 cm. - (Prace Badawcze ; 3)**
 110. **Z teorii i praktyki kształcenia ustawicznego nauczycieli / pr. zb. pod red. Stanisława Krawcewicza. - Warszawa : Wydawnictwa Szkolne i Pe-**

dagogiczne, 1976. - 247, [1] s. : 4 tab. ; 25 cm. - (Monografie, Rozprawy, Studia / Instytut Kształcenia Nauczycieli). - Spis treści fr. i ros.

ARTYKUŁY Z CZASOPISM:

111. AKREDYTACJA ośrodków doskonalenia nauczycieli : założenia i trzy lata doświadczeń / Ryszard Mierzejewski // *Nowa Szkoła*. - 2007, nr 3, s. 4-6
112. AUTOEWALUACJA drogą do uczącej się organizacji / Jana Vastatková, Michaela Prasilova // *Dyrektor Szkoły*. - 2010, nr 5, s. 19-[21]
113. CO współczesna psychologia może proponować dla kształcenia (doskonalenia) nauczycieli / Antonina Gurycka // *Psychologia Wychowawcza*. - 2000, nr 2/3, s. 227-231
114. CZYTAM więc jestem... nauczycielem - miejsce czytelnictwa w systemie doskonalenia zawodowego nauczycieli / Ewa Murawska // *Edukacja*. - 2004, nr 1, s. 78-85
115. DOFINANSOWYWANIE doskonalenia zawodowego nauczycieli / Jolanta Wach // *Edukacja dla Bezpieczeństwa*. - 2003, nr 1, s. 35-40
116. DORADZTWO metodyczne w procesie adaptacji społeczno-zawodowej nauczycieli szkół podstawowych / Halina Dybek // *Kultura i Edukacja*. - 1998, nr 4, s. 80-93
117. DORADZTWO na rynku usług edukacyjnych / Jarosław Kordziński // *Dyrektor Szkoły*. - 2006, nr 2, s. 9-11
118. DORADZTWO pedagogiczne - niewykorzystany element doskonalenia nauczycieli / Seweryn Sulisz // *Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne*. - 2011, nr 6, s. 4-9
119. DOSKONALENIE - coś nie tak / Krzysztof Bednarek // *Nowe w Szkole*. - 2002, nr 12, s.18-21
120. DOSKONALENIE do... udoskonalenia / Bogdan Jankowski // *Dyrektor Szkoły*. - 2009, nr 11, s. 10-12
121. DOSKONALENIE kwalifikacji zawodowych nauczycieli : tak! ale jakich? / Danuta Elsner // *Dyrektor Szkoły*. - 2004, nr 1, s.16-17
122. DOSKONALENIE nauczycieli a ewaluacja jakości pracy szkoły / Ewa Arciszewska // *Edukacja Medialna*. - 2001, nr 4, s.19-22
123. DOSKONALENIE nauczycieli na rzecz poszerzania samodzielności szkoły / Sylwester Zalewski // *Dyrektor Szkoły*. - 1997, nr 10, s. 22-25
124. DOSKONALENIE nauczycieli szkół podstawowych na wsi / Anna Fidelus // *Nowa Szkoła*. - 2000, nr 9, s.25-29
125. DOSKONALENIE nauczycieli w warunkach reformy oświatowej / Zbigniew Osiński // *Edukacja Ustawiczna Dorosłych*. - 2000, [nr] 3, s. 62-74
126. DOSKONALENIE nauczycieli wobec integracji z Europą / Ryszard Mierzejewski // *Nowa Szkoła*. - 1997, nr 5, s.15-17

127. DOSKONALENIE zawodowe nauczycieli / Maja Buczkowska-Gola // *Edukacja Ustawiczna Dorosłych*. - 2002, nr 3, s. 58-65
128. DOSKONALENIE zawodowe nauczycieli / Marek Kazimierowicz // *Nowa Szkoła*. - 2009, nr 5, s. 25-28
129. DOSKONALENIE zawodowe nauczycieli zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej / Piotr Kowolik // *Nauczyciel i Szkoła*. - 2011, nr 2, s. 97-104
130. DOSKONALENIE, doskonałość i samodoskonalenie w życiu nauczyciela / Ryszard Parzęcki // *Edukacja Ustawiczna Dorosłych*. - 2002, nr 4, s. 32-36
131. EDUKACJA nauczycielska - stan i perspektywy / Czesław Banach // *Kultura i Edukacja*. - 1996, nr 3, s. 25-34
132. EDUKACJA ustawiczna nauczycieli z perspektywy ich awansu / Marzenna Magda-Adamowicz // *Edukacja Ustawiczna Dorosłych*. - 2009, nr 1, s. 76-84
133. EDUKATOR - zawód, specjalizacja czy zagubiony paradygmat w systemie doskonalenia nauczycieli? / Ryszard Mierzejewski // *Dyrektor Szkoły*. - 2007, nr 3, s. 32-33
134. EDUKATOR technologii informacyjnej i komunikacyjnej / Ewa Kędracka // *Meritum*. - 2009, nr 4, s. 80-84
135. EWALUACJA kształcenia nauczycieli i tutorów / Agnieszka Zakrzewska // *Meritum*. - 2007, nr 2/3, s. 52-55
136. EWOLUCJA systemu doskonalenia nauczycieli w Polsce / Ryszard Więckowski // *Życie Szkoły*. - 2001, nr 3, s. 131-135
137. FORMY doskonalenia zawodowego nauczycieli / Magdalena Rzepa // *Edukacja Ustawiczna Dorosłych*. - 2009, nr 4, s. 32-45
138. FUNDAMENT kompetencji pedagogicznych / Joanna Femiak // *Psychologia w Szkole*. - 2010, nr 3, s. 113-119
139. FUNKCJONOWANIE i rozwój / Ewa Kozak // *Edukacja i Dialog*. - 2006, nr 2, s. 11-14
140. IDEE i problemy edukacji nauczycielskiej w Polsce / Czesław Banach // *Nowa Szkoła*. - 1996, nr 2, s. 11-16
141. IDEE i zasady kształtowania systemu edukacji nauczycielskiej / Czesław Banach // *Lider*. - 1996, nr 1, s. 3-6
142. INFORMATYCZNE kompetencje nauczyciela wczesnej edukacji a przygotowanie uczniów do funkcjonowania w społeczeństwie informacyjnym / Izabela Jaros // *Edukacja*. - 2010, nr 4, s. 113-122
143. INNOWACYJNE kształcenie nauczycieli języków na przykładzie Facebooka / Elżbieta Gajek // *Języki Obce w Szkole*. - 2011, nr 1, s. 56-59
144. JAK rozbudzić dyrektorską kreatywność? / Julian Piotr Sawiński // *Dyrektor Szkoły*. - 2006, nr 10, s. 26-29

145. JAK się doskonalić z przyjemnością? / Julian Piotr Sawiński // *Dyrektor Szkoły*. - 2006, nr 2, s. 31-34
146. JAK skutecznie uczyć nauczycieli umiejętności społecznych? / Ewa Góralczyk // *Dyrektor Szkoły*. - 2006, nr 2, s. 46-48
147. KIERUNKI i metody modernizacji edukacji nauczycielskiej / Czesław Banach // *Kultura i Edukacja*. - 2001, nr 1, s. 50-61
148. KIM są w oświacie ci, którzy się nie szkolą? / Amir Jan Fazlagić // *Edukacja i Dialog*. - 2008, nr 1, s. 27
149. KONCEPCJE i idee edukacji nauczycielskiej / Czesław Banach // *Edukacja*. - 1997, nr 1, s. 5-19
150. KONKURENCYJNY rynek usług szkoleniowych / Amir Jan Fazlagić // *Edukacja i Dialog*. - 2009, nr 2, s. 60-63
151. KONTROWERSJE na temat kształcenia nauczycieli / Katarzyna Janiszewska // *Lider*. - 2005, nr 7/8, s. 11-13
152. KSIĄŻKA i czasopismo pedagogiczne w doskonaleniu pracy nauczyciela / Edmund Stucki // *Życie Szkoły*. - 1996, nr 1, s. 21-26
153. KSZTAŁCENIE i dokształcanie nauczycieli w krajach Unii Europejskiej / Marzena Pękowska // *Nauczanie Początkowe*. - 2004/2005, nr 1, s. 29-35
154. KSZTAŁCENIE i doskonalenie zawodowe nauczycieli w Polsce - nowe wyzwania / Mirosław Stanisław Szymański // *Ruch Pedagogiczny*. - 2003, nr 1/2, s. 5-17
155. KSZTAŁCENIE nauczycieli jako ważne wyzwanie współczesności / Zbigniew Kwiecieński // *Wychowanie na co Dzień*. - 2010, nr 12, s. 3-4
156. KSZTAŁCENIE nauczycieli w Polsce w oderwaniu od współczesnej pedagogiki / Dorota Klus-Stańska // *Rocznik Pedagogiczny*. - 2011, nr 3/4, s. 43-50
157. KSZTAŁCENIE, dokształcanie i doskonalenie nauczycieli praktycznej nauki zawodu - stan aktualny, potrzeby, oczekiwania / Ryszard Błaszkievicz // *Szkoła Zawodowa*. - 1997. - nr 10, s. 16-20
158. MENTORING formalny jako narzędzie rozwijania synergii w środowisku szkolnym / Eliza Czerka-Fortuna // *Edukacja i Dialog*. - 2011, nr 11/12, s. 44-47
159. METODYCY - nauczyciele w systemie edukacji ustawicznej / Teresa G. Braże // *Edukacja Dorosłych*. - 2001, nr 2, s. 97-100
160. MIĘDZY doskonaleniem a wspieraniem / Jarosław Kordziński // *Dyrektor Szkoły*. - 2011, nr 10, s. 26-28
161. MOTYWACJE nauczycieli do doskonalenia zawodowego / Ryszard Błaszkievicz // *Nauczyciel i Szkoła*. - 2001, nr 3/4, s. 69-75
162. MOTYWOWANIE do jakości / Bogdan Urbanek // *Nauczyciel i Szkoła*. - 2007, nr 3/4, s. 247-258

163. NAUCZYCIEL - dorosły uczeń w procesie planowania rozwoju zawodowego / Anna Walulik // *Kwartalnik Pedagogiczny*. - 2005, nr 2, s. 39-47
164. NAUCZYCIEL w sieci / Przemysław Bąbel, Magdalena Pitala // *Psychologia w Szkole*. - 2007, nr 3, s. 97-104
165. NAUCZYCIEL wobec zadań reformy i własnego rozwoju zawodowego / Czesław Banach // *Nowa Szkoła*. - 2003, nr 2, s. 4-9
166. NOWE standardy kształcenia nauczycieli - kłopoty ze zmianą / Mirosława Nowak-Dziemianowicz // *Wychowanie na co Dzień*. - 2010, nr 12, s. 5-12
167. O DOKSZTAŁCANIU i doskonaleniu nauczycieli / Janina Mazur // *Wiadomości Historyczne*. - 1995, nr 2, s.122-125
168. O FORMACH doskonalenia nauczycieli / Czesław Barański // *Nowa Szkoła*. -1997, nr 1, s. 29-31
169. O KONSEKWENCJACH kształcenia dwuprzedmiotowego nauczycieli / Bogumiła Staniów // *Biblioteka w Szkole*. - 2008, nr 1, s. 1
170. O POTRZEBIE kształcenia i doskonalenia nauczycieli / Ryszard Stępień // *Edukacja dla Bezpieczeństwa*. - 2005, nr 5, s. 25-28
171. O ROZWOJU raz jeszcze / Anna Rękawek // *Dyrektor Szkoły*. - 2006, nr 2, s. 29-30
172. O ZINTEGROWANĄ koncepcję edukacji nauczycielskiej // *Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne*. - 1997, nr 1, s. 26-30
173. OCZEKIWANIA wobec nauczyciela przyszłości : kompetencje nauczyciela Europejczyka / Wiga Bednarkowa // *Kwartalnik Edukacyjny*. - 2011, nr 1, s. 18-16
174. OD diagnozy i samooceny do doskonalenia działalności pedagogicznej / Ryszard Kalamarz // *Kwartalnik Edukacyjny*. - 2004, nr 2, s. 39-57
175. OD nauczyciela adaptacyjnego do autonomicznego : kształcenie i doskonalenie zawodowe nauczycieli, a efektywność pracy / Joanna Łukasik // *Edukacja*. - 2006, nr 1, s. 69-78
176. ORGANIZOWANIE doskonalenia w szkole / Bogdan Jankowski // *Dyrektor Szkoły*. - 2010, nr 10, s. 43-46
177. OUTSOURCING WDN / Bronisław Muszyński // *Dyrektor Szkoły*. - 2010, nr 6, s. 12-[13]
178. PEDAGOGICZNA edukacja nauczycieli w Polsce - wybrane problemy / Kazimierz Denek // *Wychowanie na co Dzień*. - 2001, nr 1/2, s. 4-9
179. PERSPEKTYWY doskonalenia nauczycieli / Janusz Cichy // *Edukacja Ustawiczna Dorosłych*. - 2002, nr 2, s.153-156
180. PLACÓWKI doskonalenia nauczycieli : akredytacje i standardy pracy / Andrzej Pery // *Dyrektor Szkoły*. - 2004, nr 3, s. 36-39
181. PO co i jak się doskonalic? / Julian Piotr Sawiński // *Nowa Szkoła*. - 2007, nr 1, s. 20-22

182. PORADŹMY sobie - wzajemne doradztwo nauczycieli / Małgorzata Matysik // *Języki Obce w Szkole*. - 2000, nr 2/3, s.196-199
183. POROZMAWIAJMY o... efektywności doskonalenia zawodowego / Danuta Elsner // *Wychowanie w Przedszkolu*. - 1999, nr 7, s. 509-512
184. PORTRETY doksztalających się nauczycieli w krzywym zwierciadle typologii / Krzysztof J. Szmidt // *Kultura i Edukacja*. - 2010, nr 1, s. 148-160
185. POSZUKIWANIE nowych form kształcenia nauczycieli / Krystyna Baranowicz // *Życie Szk.* - 1995, nr 6, s. 380-381
186. POTRZEBY edukacyjne nauczycieli w zakresie form doskonalących i kwalifikacyjnych / Stanisław Perdeus // *Kwartalnik Edukacyjny*. - 1996, nr 1/2, s. 66-73
187. PROFESJONALNIE ucząca się społeczność / Karen Meynen, Paul Mahieu ; tł. Danuta Elsner // *Dyrektor Szkoły*. - 2009, nr 9, s. 18, 21
188. PRZYDATNOŚĆ i efektywność szkoleń - badania, teoria, praktyka / Danuta Elsner // *Dyrektor Szkoły*. - 2011, nr 5, s. 37-46
189. PRZYGOTOWANIE nauczycieli do funkcji doradcy szkolnego w wyborze zawodu / Henryk Żołubowski, Elżbieta Mastalerz // *Nowa Edukacja Zawodowa*. - 2005, nr 5, s. 20-23
190. REFLEKSJA nad refleksyjnym praktykiem / Danuta Elsner // *Nowa Szkoła*. - 2000, nr 1, s. 16-20
191. ROLE dyrektora szkoły w uczącej się zawodowej społeczności / Eric Verbiest ; tł. Danuta Elsner // *Dyrektor Szkoły*. - 2009, nr 1, s. 13-14
192. ROZWIJANIE refleksyjności nauczycielskiej jako niezbędny element w procesie kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli / Marek Derenowski // *Języki Obce w Szkole*. - 2007, nr 1, s. 43-45
193. ROZWÓJ organizacyjny a wewnątrzszkolne doskonalenie nauczycieli / Botho Priebe // *Dyrektor Szkoły*. - 1996, nr 7, s. 53-56
194. ROZWÓJ szkoły i rozwój zawodowy nauczycieli / Zygmunt Puchalski // *Edukacja i Dialog*. - 2004, nr 2, s. 33-36
195. ROZWÓJ zawodowy nauczycieli - formy jego wsparcia / Inetta Nowosad // *Nowa Szkoła*. - 2005, nr 6, s. 25-29
196. ROZWÓJ zawodowy pracowników / Irena Dzierzgowska // *Dyrektor Szkoły*. - 2007, nr 2, dod., s. I-VII
197. SAMOKSZTAŁCENIE nauczycieli przedszkola w okresie transformacji (w świetle badań) / Joanna Duda // *Nauczyciel i Szkoła*. - 2005, nr 3/4, s. 74-82
198. STANDARDY przygotowania każdego nauczyciela w zakresie technologii informacyjnej / Małgorzata Rostkowska // *Meritum*. - 2007, nr 4, s. 14-18

199. STOSUNEK nauczycieli wf - do doskonalenia zawodowego / Monika Marszołek // *Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne*. - 2011, nr 2, s. 20-22
200. STRATEGIA kształcenia ustawicznego nauczycieli / Andrzej Pery, Jolanta Dobrzyńska // *Dyrektor Szkoły*. - 2000, nr 2, s. 2-7
201. STRATEGIA zdalnego kształcenia i doskonalenia nauczycieli / Andrzej Burewicz // *Edukacja Medialna*. - 2001, nr 2, s.11-13
202. SYSTEM finansowania udziału nauczycieli w formach doskonalenia zawodowego po 1999 roku / Joanna Michalak // *Wychowanie na co Dzień*. - 2006, nr 7/8, s. 35-37
203. TEORETYCY i praktycy / Jarosław Kordziński // *Dyrektor Szkoły*. - 2009, nr 6, s. 18-19
204. USTAWICZNA praca nauczyciela nad sobą warunkiem efektywnego wykonywania jego funkcji zawodowych / Barbara Krzekotowska // *Problemy Oświaty i Wychowania*. - 1998, nr 4, s. 3-5
205. UWAGI o optymalizacji kształcenia i doskonalenia nauczycieli / Tadeusz Waław Nowacki // *Dyrektor Szkoły*. - 1996, nr 4, s.15-17
206. W SZKOLE uczy się nie tylko uczeń / Izabela Wojciechowska // *Edukacja i Dialog*. - 2005, nr 6, s. 5-6
207. WDN - co zrobić, by ta forma nie była pro forma? : szkolenia dla wszystkich nauczycieli / Sławomira Roumiej // *Dyrektor Szkoły*. - 2003, nr 10, s. 36-38
208. WDN w planowaniu pracy szkoły / Krystyna Wiącek // *Wszystko dla Szkoły*. - 2007, nr 4, s. 15-17
209. WDN? : Tak! ale tylko skutkujący postępami uczniów / Jane Jones ; tł. Danuta Elsner // *Dyrektor Szkoły*. - 2008, nr 7, s. 14-16
210. WEWNĄTRZSZKOLNE doskonalenie nauczycieli a kreatywność w szkole / Urszula Zimińska // *Edukacja dla Bezpieczeństwa*. - 2005, nr 5, s. 28-30
211. WIEDZIEĆ i umieć : (o kształceniu i doskonaleniu zawodowym nauczycieli w społeczeństwie wiedzy) / Małgorzata Kamińska-Juckiewicz // *Nowa Szkoła*. - 2009, nr 6, s. 19-24
212. WOLNY rynek szkoleń? : ideał vs rzeczywistość / Amir Jan Fazlagić // *Edukacja i Dialog*. - 2008, nr 9, s. 44-49
213. WPŁYW czasopism pedagogicznych na doskonalenie zawodowe nauczycieli / Krystyna Marczevska // *Dyrektor Szkoły*. - 2006, nr 12, s. 53-54

214. WZBOGACANIE warsztatu pracy i umiejętności pedagogicznych / Magdalena Wardyńska // *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze*. - 1999, nr 3, s. 33-35
215. ZARZĄDZANIE sobą - inwestycja, która zawsze się opłaca / Renata Gut // *Edukacja i Dialog*. - 2008, nr 2, s. 36-37

Beata Symbor
nauczyciel konsultant CEN ds. informacji naukowej

